

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Büşra DEMİREL

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE HALK İNANIŞLARI

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Büşra DEMİREL

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE HALK İNANIŞLARI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet YEŞİLYURT

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Büşra DEMİREL'in bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kemal POLAT (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet YEŞİLYURT (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AKINCI AMBAROĞLU (İmza)

Tez Başlığı: Antalya ve Çevresinde Halk İnanışları

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 13/07/2021

Mezuniyet Tarihi : 16/09/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antalya ve Çevresinde Halk İnanışları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Büşra DEMİREL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Büşra Demirel
Öğrenci Numarası	20175263009
Enstitü Ana Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet YEŞİLYURT
Tez Başlığı	Antalya ve Çevresinde Halk İnanışları
Turnitin Ödev Numarası	1643231561

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 08/09/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 16

alıntılar dahil % 19'dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe: Tez metni içerisinde Antalya'nın tarihi, coğrafyası, iklim ve kültürü hakkında verilen bilgilerin, bu bilgiler değişmez bilgiler olduğu için pek çok kaynakta aynı şekilde yazılmış olması, intihal neticesini ortaya çıkarmayacağından tez metni içerisinde tespit edilebilen herhangi bir intihal söz konusu değildir.

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet
YEŞİLYURT

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE DOĞUM İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

1.1. Doğum Öncesi	18
1.1.2. Hamilelik Öncesi	18
1.1.3. Hamilelik Dönemi	21
1.2. Doğum Sırası ve Sonrası	24
1.3. Çocukluk Dönemi	29
1.3.1. Diş Dirgiti	29
1.3.2. Sünnet	29

İKİNCİ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE EVLİLİK İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

2.1. Evlilik Öncesi	32
2.1.1. Kız İsteme	33
2.1.2. Söz-Nişan	33
2.1.3. Urba Görme-Çeyiz	35
2.2. Evlilik Sırası ve Sonrası	36
2.2.1. Kına	37
2.2.2. Düğün	40
2.2.3. Gelin Yüzü-El Öpme	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE ÖLÜM İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

3.1. Ölüm Öncesi	44
3.2. Ölüm Sırası ve Sonrası	47
3.2.1. Yıkama	49
3.2.2. Cenaze Namazı ve Kefenleme	51
3.2.3. Defin	51

3.2.4. Yas-Başsağı Dileme-Taziye.....	52
---------------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

4.1. Ahi Yusuf Türbesi	56
4.2. Zincir Kıran Mehmed Bey Türbesi	56
4.3. Nigâr Hatun Türbesi	57
4.4. Şeyh Şücaeddin Türbesi	57
4.5 Şeyh Sinan Türbesi.....	58
 SONUÇ	 59
KAYNAKÇA	62
EK-1 KAYNAK KİŞİLER	65
EK-2 FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	67
Ö Z G E Ç M İ Ş	77

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	bakınız
bs	basım
Ed.	Editör
İ. Ö.	İsa'dan Önce
Km ²	Kilometrekare
m.	Metre
MÖ.	Milattan Önce
MS.	Milattan Sonra
S.A.V	Sallahu aleyhi ve sellem
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	ve benzeri

ÖZET

Halk inanışları, Anadolu'nun her bölgesinde geçmişten günümüze kadar devamlılığını nesilden nesile sürdürmektedir. Antalya yöresinde de pek çok alanda halk inanışlarının devamlılığını sürdürdüğü görülmektedir. Halk arasında inanışlar; gelenek, örf-adet kapsamında ifade edilmektedir. Genel çerçevede halk inanışı denildiğinde din dışı uygulamalar akla gelmektedir. Fakat halk inanışlarının temeline bakıldığında din ile bağlantısı muhakkaktır.

Çalışmamızda öncelikle konumuz bağlamında ele alınması gereken kavramlardan söz edilmiştir. Ardından Antalya yöresini tanıtmak amacıyla Antalya'nın coğrafi konumu, tarihi ve sosyo-kültürel yapısından bahsedilerek halk inanışının en çok görüldüğü “hayat geçiş evreleri” olarak isimlendirilen doğum, evlenme, ölüm ve ek olarak ziyaret yerleri ile ilgili inanışlar ve bu inanışlarda dinin etkisi ele alınmıştır. Dinler Tarihi biliminin araştırma metotlarından deskriptif metot kullanılarak çalışma tamamlanmıştır. Kaynak olarak ise halk inanışları ile ilgili kaleme alınmış yazılı ve basılı eser ve makaleler, internet kaynakları ve kaynak kişilerin görüşlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk İnanışı, Antalya, Doğum, Evlenme, Ölüm, Ziyaret Yerleri.

SUMMARY

THE FOLK BELIEFS IN ANTALYA AND ITS SURROUNDING

Folk religion has been passed down from generation to generation in every region of Anatolia. It is seen that folk religion has been existing in many areas in Antalya District as well. Folk religion is considered within the scope of traditions and custom. When folk religion is discussed in general, non-religious practices come to mind. However, when the basis of folk religion is taken into consideration, it seems certain that there is a connection between folk religion and the concept of religion.

In our study, we firstly mention the concepts that needs to be dealt with in the context of our subject. Then, the beliefs related to shrines as well as birth, marriage and death, which are called “the stages of life” in which folk religion is common, and the effects of religion itself on these beliefs are discussed by mentioning the geographical, historic and sociocultural features of Antalya in order to introduce Antalya District. The study has been completed by using descriptive method, one of the research methods of the History of Religion. Written and printed works as well as articles about folk religion along with the resources on the Internet and opinions of resource persons have been utilized.

Keywords: Folk religion, Antalya, Birth, Marriage, Death, Shrines

ÖNSÖZ

Halk inanışları, yıllar hatta yüzyıllar içerisinde toplumların gelenekten geleceğe aktararak bugüne taşıdıkları inanışlardır. Toplumda bu inanışların daha çok pratiğe dökülmüş haliyle karşılaşılmaktadır. Halk inanışlarını meydana getiren etkenler içerisinde sosyo-kültürel, iktisadî ve coğrafi etkenler sayılsa da cârî, o bölgede inanılan dinin de belli düzeyde etkisi bulunmaktadır. Antalya, 1207 yılından beri Türkler vasıtasıyla İslâm'ın girdiği bir bölgedir. 801 yıldır İslâm ile harmanlanan bu bölgede insanların gelenekten getirdikleri inanışlar, doğum, evlenme ve ölüm dönemlerinde daha belirgin gözlemlenebilmektedir. Tezimizde amacımız, Antalya bölgesindeki söz konusu halk inanışlarının neler olduğunu ortaya koymak suretiyle onların, bölge insanının hayatında hangi düzeyde yer tuttuğunu ve inandıkları dinle olan ilişkiyi nasıl sağladıklarını tespit etmektir.

Bu çalışmada Antalya ili ve bazı köylerinde doğum, evlenme, ölüm vb. ile ilgili toplumun uyguladığı yaygın halk inanışlarından bahsedilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde öncelikle tezin daha iyi anlaşılması adına kavramsal çerçeve kapsamında “inanç, inanış, halk inancı ve halk inanışı” kavramlarına değinilmiş, ardından bölge; coğrafi, tarihi bazı özelliklerinden bahsedilerek tanıtılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde “doğum öncesi” başlığı altında hamilelik döneminden, bu dönemde kadının çocuk sahibi olabilmesi için yapılan uygulamalar ve hamile kadının yapması ya da yapmaması gereken davranışlar ele alınmıştır. Doğum ve doğum sonrası başlığında ise doğum esnasında anne ile ilgili uygulanan halk inanışları ve sonrasında anne ve çocuk hakkında gelenek adı altında ele alınan inanışlara mümkün olduğu kadar ayrıntılı olarak değinilmiştir.

İkinci bölümde ise evlilik öncesindeki aşamalardan kız isteme, söz, nişan, çeyiz gibi uygulamalarda olması gereken inanışlar anlatılmaktadır. Evlilik sırasındaki kına, düğün törenleri ve zikredilen törenlerde yapılması gerekenler ile düğün sonrasındaki uygulamalar çerçevesinde hangi inanışların hâkim olduğundan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise ölüm öncesinde sekerat halindeki kişiye ne gibi uygulamaların yapıldığı, ölüm sırasında cenazeyi yıkama, cenaze namazı, kefenleme ve defin işlemlerinde hangi inanışların uygulandığı; ölüm sonrasında vefat edenin yakınlarının nasıl bir davranış sergilediği ve baş sağlığı, taziye ile ilgili gelenek ve uygulamaların neler olduğu gibi soruların cevapları incelenerek ortaya konulmuştur.

Son olarak dördüncü bölümde ise Antalya bölgesi merkez ilçelerde bulunan ziyaret yerlerinden türbeler hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ele alınan türbelerde ziyaretçilerin halk

inancı kapsamında uygulamaları ele alınarak çalışmamız sonuçlandırılmıştır. Sonuçta ise kısa bir değerlendirme yapılmış, ulaşılan bilgiler ve tespitler paylaşılmıştır.

Araştırma alanı, Antalya ilinin merkez ilçelerinden Konyaaltı, Muratpaşa, Döşemealtı, Aksu ve bu ilçelere bağlı bazı mahalle ve köyler ile sınırlandırılmıştır. Konunun ana çerçevesini ise doğum, evlenme, ölüm, ziyaret yerlerindeki uygulamalar ve bazı halk inanışları oluşturmuştur.

Çalışma sürecinde desteğini esirgemeyen, bilgi birikimiyle sağlıklı yol izlememe yardımcı olan, tavsiye ve eleştirileriyle yol gösteren Danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammet YEŞİLYURT'a, akademik birikimiyle hem maddi hem manevi yanımda olan babam Öğr. Gör. Dr. Osman Nuri DEMİREL'e ve her aşamada manevi desteklerini esirgemeyen annem Rabia DEMİREL'e teşekkürü borç bilirim.

Büşra DEMİREL

Antalya, 2021

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, halk inanışlarının insanlarla iç içe büyüdüğü, geçmişten günümüze kadar toplumlarla geliştiği ve uygulamaların büyük çoğunluğunun din temelli gerçekleştiği sonucuna varılacağı öngörülmektedir. Çalışmamızda bölgedeki cârî halk inanışlarının ortaya konulmasının, Antalya bölgesinin hem dînî hem de sosyo-kültürel açıdan daha iyi tanınmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın, gelecek nesillerin Antalya bölgesindeki halk inanışlarından haberdar olması açısından da faydalı olacağı düşünülmektedir.

2. Araştırmanın Metodu

Bu araştırmada öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılarak konunun kapsamı içerisine giren bölgelerdeki halk inanışları tespit edilmiştir. İkinci adım olarak gözlem ve mülakat yöntemi uygulanarak kaynak kişilerle görüşülüp inanışlar hakkında bilgi toplanılmıştır. Bu çerçevede elde edilen bilgiler analiz edilerek Dinler Tarihi biliminin araştırma metotlarından deskriptif metotla anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma hakkında şunu da önemle belirtmek gerekir ki; içinde bulunduğumuz zaman dilimi içerisinde hala devam etmekte olan “COVID-19” isimli virüs sebebiyle ortaya çıkan bulaşıcı hastalık, çalışmayı maalesef olumsuz yönde etkilemiştir. Kaynak kişilerin sağlığını korumak adına ya telefon yoluyla ya da sosyal mesafe ve maske kuralına uyarak yüz yüze mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Pandemi sebebiyle toplu alanlarda uygulanan yasaklardan ötürü söz, nişan, kına, düğün gibi çalışmamız kapsamına giren törenlerde gözlem yapma fırsatı yakalanamamıştır. Ancak imkanlar dahilinde görsel materyal olarak K.K.7, K.K.18, K.K.29 tarafından çeşitli fotoğraflara ulaşılmıştır.

3. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

3.1. İnanç

Sözlükte inanç kelimesi: “1. İnanılan şey, itikat, iman, bir fikre olan bağlılık. 2. Birine duyulan güven, inanma duygusu. 3. İslam dinini son din olarak kabul edip onun içerisinde bulunan her şeye gönülden bağlanıp Allah’ın emirlerine teslim olma” (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009: 168-169; TDK, 1998: 1080) anlamlarına gelmektedir. Boratav (2016:13) ise: “Kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” olarak ifade etmektedir.

Felsefî bir terim olarak inanç: “Yeterince gerekçesi bulunmayan, kesin olmayan; öznel olarak yeterli olan, ama nesnel olarak yeterli olmayan gerekçelerden ötürü bir şeyi doğru sayma,

dış dünyanın varlığını kabul etme ve önermelerin doğruluğunu onaylama” (Akarsu, 1975: 97) demektir. İnancı sosyoloji bağlamında açıklarsak: “Genel olarak bütün değerlere ait olan ve görgü, bilgi alanını aşan bağlantı tarzı” (Ülken, 1969: 146) olarak ifade edilmektedir. Psikolojik açıdan ise inanç: “Belirli görüş ve sayıltıların dayanaklarını inceleyip değerlendirme gereksinimi duymadan, bu görüş ve sayıltıları, özellikle duygusal bir tutumla benimseme” (Bakırcıoğlu, 2012: 670) anlamına gelmektedir.

Başka bir ifadeyle inanç; bilginin haricinde kalan bilinmeyene inanmaktır. Çünkü insan, bilmediklerini hayal gücüyle tamamlamaya çalışmakta ve zihninde oluşturduğu çeşitli olasılıklardan sanı ve kanılara ulaşmaktadır. Bu kanı ve sanılara bağlanmanın sonucunda da inanç ortaya çıkmaktadır (Hançerlioğlu, 2000: 216). Doğa olaylarında da sanıya bağlı inanç karşımıza çıkmaktadır. Çünkü inançların özüne bakıldığında doğa olaylarıyla bağlantısı yadsınamaz niteliktedir. Fakat doğa olayları inancın doğruluğunu ve genel geçerliğini gerektirmemektedir. Buradaki inanç doğa olayının sebebini bilmemekten dolayı özel yorum yapılmasıdır. Buradan hareketle hem sanı hem de yorum olarak değerlendirebileceğimiz inanç, sanıların ve yorumların değişebileceği gibi kişiden kişiye, toplumdan topluma, millettten millete farklılık göstermektedir. Her milletin, toplumun inancı kendi kimliğini ortaya koymaktadır (Eyuboğlu, 1998: 37-38).

İnanç kavramıyla bağlantılı olan inanış kavramından da bahsetmemiz gerekmektedir. Sözlükte inanış, “inanma işi, inanılan şey” olarak ifade edilmektedir (TDK, 1998: 1080). Ayrıca inanış, gelenek-görenek, örf ve adetler çerçevesinde meydana gelen inanma pratiklerine denilmektedir.

İnanç ve inanışı birbirinden ayıran husus geleneklerdir. Geleneklerin inanca etkisiyle inanışlar ortaya çıkmaktadır. Geçmişteki toplumların inanç sistemleri içerisinde yer alan hususlar, sonraki dönemlerde ve günümüzde toplumun inancının farklılaşmasıyla artık inanç kavramı içine girmemektedir. Fakat toplumda etkisini göstermeye devam etmektedir. Geleneğe dayalı olarak devam etmesinden dolayı inanış kavramı ile ifade etmek daha doğru olmaktadır. Örneğin; Gök-Türklerin Gök-Tanrı sisteminde yer alan inançlarından birisi; al karısına inanmaktır. Bu inancın Türk toplumlarında İslamiyet kabul edildikten sonra ve günümüzde de inanç olarak değil, inanış olarak devam ettiği görülmektedir. Çünkü toplum hayatında gelenek bağlamında yer almaktadır (Kılıç, 2003: 7).

İnanç kavramıyla ilahi dinlerde nassa dayanan dinî dogmalar ve inanç esasları akla gelmektedir. İnanış denilince ise sonradan ortaya çıkarak kaynağı net olmayan ve dinî referansa dayanmayan kabullenmeler anlaşılmaktadır (Polat, 2019: 52-53)

İnanç ve inanış, benzer kavramlar olmasının yanında ele aldığımız hususlardan dolayı birbirlerinden ayrılmaktadır. Biz de bu çalışmada inançları gelenek-görenek, örf ve âdet bağlamında incelediğimiz için inanış kavramını kullanmanın daha doğru olduğunu düşünmekte ve inanış kavramını tercih etmekteyiz.

3.2. Halk İnancı

“Halk” ve “inanç” kavramlarının birleşiminden oluşan halk inancı tabiri “boş inanç, bâtıl itikat, hurafe” anlamlarına gelmektedir (Atalay, 1999: 3282). Başka bir ifadeyle “bilgi alanının dışında kalan ve gerçeğe bağlantısı bulunmayan tasarımlara inanma” (Hançerlioğlu, 2000: 108) olarak tanımlanır. Kalafat’a (1999: 88) göre din ile tam bağlantısı bulunmayan ve tamamen de dinden bağımsız olmayan, dinin halka göre algılanış, yorumlanma ve hayata geçirilme biçimidir.

Halk inancı halkın yaşanan dinini yansıtmaktadır. Bu sebeple kitabî dinden içeriği ve mahiyeti açısından farklılık göstermektedir. Halk inancı bu özelliğinden ve konusu itibariyle halkların tarihî inançlarını az çok yansıttıklarından dolayı tarih çalışmalarına kaynaklık etmektedir. Halk inancı sürekli yenilenen ve kökleri ilk inanç sistemlerine kadar ulaşan elimizdeki canlı malzemelerdir (Kalafat, 1999: 88).

Halk inançları kapsamı itibariyle çok geniş bir alanı içine almaktadır. Düğünler, gündelik yaşayış, iktisadî, ticari, davranış, hava tahmini, güzel sanatlar, edebiyat vb. pek çok konuyu içine alır (Tanyu, 1973: 124-125).

Halk inançları çalışmaları sosyoloji, antropoloji, psikoloji, siyaset bilimi, tıp ve ilahiyat gibi pek çok bilimle doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı halk inançları çalışmalarında disiplinlerarası çalışmalar önemli görülür. Bir disiplin ile ilgili yapılan çalışma bir başka disiplini ilgilendirir. Bu açıdan bir halk inancının anlam çerçevesini belirlemek için başka disiplinin bakışını bilmek ve uygulamak gerekir (Eren, 2013: 23).

Halk inançlarının belirleyici özelliklerinden birisi millîlik vasfıdır. Bahsedilen özellik çerçevesinde halk inançlarının ahlak ve muâşeret kurallarıyla yer yer benzerlik gösterdiği dile getirilebilir. Halk inançlarının bir diğer özelliği de değişmezliktir. Halk inançlarının tarihle bağlantısı ve tecrübeye dayanarak birikim sonucunda ortaya çıkması, değişmezlik özelliğine sahip olmasına sebep olur (Tatlilioğlu, 2000: 153).

Bazı savunuculara göre halk inançlarının kaynağını dinler oluşturur. Dinlerin kaynak olduğunu savunanlara göre halk inançları sadece geçmişteki dinlerin kalıntısı değil, yaşayan dinleri halkın algılama düzeylerinin bir sonucu olarak da ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda zikredilen görüş savunucuları ulu bir kişinin olumlu sonuçlanan uygulamaları doğrultusunda

halkın şartları değişmiş de olsa bu uygulamadan aynı neticeyi yanılarak beklemelerini halk inançları olarak yorumlamışlardır (Kalafat, 1999: 15). Kanaatimce de halk inançlarının din ile bağlantısı göz ardı edilemez şekildedir.

3.3. Halk İnanışı

Halk inanışı kavramını tam olarak anlayabilmek için öncelikle “halk” ve “inanış” kelimelerinin anlamlarını bilmek gerekir. Halk, “ortak bir coğrafyayı paylaşan ortak bir öge, belirli adet ve geleneklerle birbirine bağlı insan topluluğunu ifade eder.” İnanış ise “bir şeye gönülden bağlanma, güvenme, itimat etme, doğruluğunu kabul etme” anlamlarına gelir. Zikredilen kelimelerden meydana gelen halk inanışı kavramı ise tabiatüstü varlığın, varlıkların var olmasına, bazı görevler ve kaçınılması gereken şeylere göre hareket edilmesine ve yapıldığında yarar sağlayacağına, uygulanmadığında zararı olacağına inanmadır. Başka bir ifadeyle halkın geçmişten getirdiği inanış ve uygulamaların bütünüdür (Eroğlu, 2017: 21).

Halk inanışları kimi zaman “batıl inanç” ve “hurafe” olarak isimlendirilir. Batıl inanç, bazı psikolojik nedenlerle ortaya çıkan veya birbiriyle denk gelen hadiselerin kişiyi iyiye ya da kötüye götürecektir belirtiler olarak değerlendirildiği ve nesilden nesile geçerek devamlılığını sürdüren boş inanmalardır (Örnek, 2017: 43-44). Halk inanışlarının batıl inanç olarak görülmesi halk arasında inanışların uygulanmasına etki edecek düzeyde değildir. Halk inanışlarının içeriğine bakıldığında batıl inançların bulunmasının yanında dinî inançlarla da iç içe girdiği görülür. Bu sebeple halk inanışları ister dindar ister dine mesafeli olsun herkesi etkisine almıştır (Eroğlu, 2017: 23).

Halk inanışlarının doğuş sebepleri ve kaynaklarına bakıldığında inanışların yayılmasına sebep olan pek çok etken vardır. Bunlardan bazıları toplumun fiziki çevresini oluşturan coğrafi şartlar, sosyal miras ve grup tecrübesidir. Toplumda fiziki olarak ifade ettiğimiz “dış çevre” ve örf-âdetten oluşan “iç çevre” mevcuttur. İkisi de halk inanışının oluşumunda etkilidir. Sosyal miras açısından bakıldığında toplum geçmişten itibaren kültür ve gelenek-görenekleri yaşatarak günümüze kadar getirmiştir. Halk tabakalarının geçmiş dinlerindeki inançlarını yeni dinlerinde de sürdürdükleri görülür. Bazı halk inanışları telkin yoluyla ortaya çıkarken bazıları meçhuliyet üzerine ortaya çıkar. Yani bilinmeyen bir zaman ve olay üzerine ortaya çıkan bir inanış toplum tarafından ortak bir inanış haline dönüşebilir. Halk inanışlarının büyük çoğunluğu bu şekildedir (Polat, 2019: 55-57).

İncelediğimiz bazı akademik çalışmalarda “halk inancı” ve “halk inanışı” kavramları tercihe göre aynı anlamda kullanılmaktadır. Bazılarında ise “inanç” ve “inanış” kelimeleri farklı anlamlar içerdiğinden dolayı halk içerisindeki inançların gelenek boyutu ifade edilirken “halk

inancı” tercih edilmektedir. Biz de inanç başlığı altında inanışla inanç arasındaki anlam farklılıklarından bahsettik. Bahsi geçen farklılıklardan ötürü bu çalışmada halk inanışı kavramını kullanmanın daha doğru olduğuna karar verdik.

4. Antalya’nın Coğrafi, Tarihi ve Kültürel Durumu

4.1. Coğrafi Konumu:

Antalya ili Türkiye’nin güneybatısında 29° 20’-32° 35’ doğu boylamları ile 36° 07’-37° 29’ kuzey enlemleri arasındadır. Güneyinde Akdeniz, kuzeyinde denize paralel uzanan Toros Dağları ile çevrilidir. Doğusunda Mersin, Konya ve Karaman; kuzeyinde Isparta ve Burdur; batısında ise Muğla illeri ile komşudur. İlin yüzölçümü 20.815 km² civarındadır. Bu, Türkiye genel yüzölçümünün %2,6’sına karşılık gelir. Antalya, Akdeniz Bölgesi yüzölçümünün %17,6’sını oluşturur (Sarı, 2010: 47).

Antalya ilinin ortalama olarak %77,8’i dağlık, %10,2’si ova, %12’si ise engebeli bir yapıya sahiptir. İl alanının 3/4’ünü kaplayan Torosların birçok tepesi 2500-3000 metreyi aşar. Batıdaki Teke yöresinde geniş platolar ve havzalar yer alır. Bölgedeki en önemli yükseltiler; Akdağ, Susuz Dağları, Alacadağ, Beydağları ve Geyik dağlarıdır. Bölgedeki en yüksek noktalar; Beydağları (3085m.) ve Akdağ (3075m.)’dır. Bölgenin batısındaki Beydağları bir duvar gibi yükselerek uzanmaktadır. Antalya ilinin doğusunda ise Geyik Dağları, Taşeli platosu üzerinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda Oğuz yaylasına doğru uzanır (Sarı, 2010, 47; Çimrin, 2006: 23)

Toroslar, Tersiyer’de (III. Jeolojik Zaman) oluşmuş Alp-Himalaya sistemine bağlı genç kıvrım dağlarıdır. Torosların Batı Toroslar olarak bilinen kesimi ilin büyük bir kısmını kaplar ve Antalya Körfezi’nin her iki yanında da yer alır. Körfezin batısında, güneybatı-kuzeydoğu yönünde, doğuda ise kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanır (Sarı, 2010: 47).

Geyik Dağları, Antalya ilinin doğusunda Taşeli Platosu üzerinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda, Göçembeli Geçidi’nden Oğuz Yaylası’na doğru uzanır. Bu dağlar dizi halinde Konya, Karaman ile Antalya arasında bir sınır oluşturur. Elmalı ovasının güneybatısında yer alan Akdağ, Muğla il sınırına kadar uzanır. Susuz Dağlar, Kıbrıs Deresi’nin doğusundan başlayarak doğuda Avlan Gölü’ne kadar uzanır. Alaca Dağ ise Kohu Dağı’ndan başlayarak güneye doğru uzanıp Finike ile Kaş’ı birbirinden ayırır (Yıldız, 2010: 20).

Antalya Körfezi’nin batısında Teke Platosu yer alır. Batı ve Orta Toroslar arasında Göksu’nun kanyon vadilerle yardığı Taşeli Platosu bulunur. Taşeli platosunun sadece batı kesimleri il sınırları içinde yer alır. Bu iki plato engebeli alanları temsil eder (Kerse, 1984: 8; Sarı, 2010, 48).

Antalya İl’inde ovalar esas olarak güneyde Akdeniz’e açılan kıyılarda göze çarpar. Batı Torosların genel olarak kıyıya paralel uzanması nedeniyle kıyıdaki ovalar içerilere kadar sokulamamakta, hatta Antalya Körfezi batısında ve doğu kanadında dar bir sahil şeridi manzarası göstermektedir (Sarı, 2010: 48; Çobanoğlu, 2010: 66).

Antalya İl’inde batıda Eşen Çayı’ndan başlayarak doğuda Kaledran Çayı’na kadar 640 km. uzunluğunda bir kıyısı bulunur. Bölgenin her tarafında bulunan Toroslardan akan akarsular yoluyla inen topraklar sahilleri doldurarak birçok ovalar meydana getirmiştir. Bunların içinde en önemli olanları Antalya Ovası, Finike Ovası, Alanya Ovası, Kasaba Ovası, Demre Ovası ile Tekirova’dır. Batıdan doğuya doğru Aksu, Serik, Manavgat ovalar zincirini de ekleyebiliriz. Dağlardaki ovalar Elmalı Ovası, Müğren Ovası, Kızılcadağ Ovası ve Korkuteli Ovasıdır. Bu ovalar deniz seviyesinden yaklaşık 1000 m yüksekliktedirler (Çobanoğlu, 2010: 66; Sarı, 2010: 49; Kerse, 1984: 10).

Antalya’da irili ufaklı birçok akarsu bulunmaktadır. Önemli akarsuları; Düden, Manavgat, Köprü, Aksu, Dim, Alakır, Alara ve Korkuteli Çayı’dır. Manavgat Çayı üzerinde Oymapınar, Alakır Çayı üzerinde Alakır, Korkuteli Çayı üzerinde ise Korkuteli Barajı vardır. Sulama amaçlı bu barajlardan sadece Oymapınar Barajı enerji ve içme suyu sağlanmasında da kullanılır (Çimrin, 2002: 45; Sarı, 2010: 49).

Antalya’da göllerin çoğu batı bölgelerinde yer alır. Göllerin kapladıkları alan kurak olan yaz aylarında oldukça küçülür, yağışlı kış aylarında ise çevrelerini bataklık haline dönüştürür. Bu göllerin başlıcaları; Karagöl, Avlan Gölü, Söğüt Gölü ve Ova Gölü’dür (Sarı, 2010: 49).

Antalya’nın iklimi genel olarak Akdeniz iklimine girmektedir. İklim elemanlarını etkileyen denize yakınlık-uzaklık, yükseklik farkı nedeniyle sıcaklık ve yağış gibi özelliklerde farklılıklar vardır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olarak ifade edilen iklim tipi diğer bir deyişle “Mutedil Deniz ve Sıcak Deniz İklim Sınıfı”na girer, daha iç kesimlerde ise “Soğuk Yarı-Kara İklim” tipi görülmektedir (Sarı, 2010: 50).

Antalya’da yaz aylarında ortalama sıcaklık 28-36 derece arasındadır. Termometrenin, güneşin dik olduğu öğle saatlerinde 40 derecenin üzerine kadar çıktığı görülür. Kış aylarında ise ortalama sıcaklık 10-20 derece arasında seyrederek İl merkezine ve kıyı kesimlere kar düşmezken don olayıyla da çok nadir karşılaşılır. Kış aylarında yağmur görülür ve yağmurun olmadığı günler hava açık ve güneşlidir. İlde yıllık ortalama nispi nem %64 civarındadır (Çobanoğlu, 2010: 74).

Antalya bölgesinin bitki örtüsü yüksekliğe göre farklılık göstermekte olup kıyıda 500–600 m yüksekliğe kadar olan bölgelerde makiler bulunmaktadır. Çünkü iklim şartlarından dolayı aşırı yaz kuraklığına dayanıklı, kışın da yeşil kalan bitki örtüsü makidir. Örneğin Delice,

Kocayemiş, Sandal, Yabani Çilek ve Zakkum en yaygın makilerden olup boyları yaklaşık 3-5 metredir. Yüksekliğin artarak 600-1.200 metre arasında olduğu yerlerde, kızılçam, meşe gibi ağaçların bulunduğu karışık ormanlar ya da yamaç ormanları karşımıza çıkar. Daha yükseklerde çıktığında kızılçamların arasında meşelikler, yukarıya çıktıkça halep çamı ve karaçamlar mevcuttur. 1.200-2.100 metre arasında sedir, köknar, sarıçam, kayın gibi çeşitli ardıc türlerinden bir araya gelen yüksek ormanlar vardır. Batı Toroslar'da saf sedir diye isimlendirilen ormanlar bulunur. 2.000 metrenin üstünde iğne yapraklı ağaçların görülmesi azalır ve boyları küçülür. 2.100-2.300 metrede artık iğne yapraklı ağaçlar görülmez ve ağaçların yerini yazları kurumayan alp çayırları isimli otlar alır. Alp çayırları rengarenk çiçekleri bulunan bir ottur. Yaylalardaki yüksek ovalarda bozkır bitkileri vardır. Bozkırlar meşe ormanlarının zarar görmesiyle oluşmuştur. (Yıldız, 2010: 18; Çobanoğlu, 2010: 71).

4.2. Tarihçesi:

Antalya bölgesi sınırları içinde Anadolu'da insana ait olduğu söylenen en eski yerleşim yerlerinden Karain Mağarası bulunmaktadır. Tarihe ışık tutan bu yer Antalya kent merkezinden yaklaşık 30 km uzaklıkta, Korkuteli yolu üzerinde, Toroslar'ın Akdeniz'e bakan yamaçlarında yer almaktadır. Tarih kaynaklarına göre Eski Taş Çağı'nın ilk dönemlerinden itibaren var olduğu söylenmektedir. Bu da tahmini olarak bugünden 500.000 yıl geriye gitmek anlamına gelmektedir. Antalya'nın tarihinde önemli yere sahip Kaleiçi olarak isimlendirilen bölgedeki ilk yerleşimin İ.Ö 300 olduğu söylenmektedir. (Tekoğlu, 2010: 78; Varlıkıvanç, 2010: 96).

Helenistik dönemde Bergama Kralı II. Attalos (MÖ 159-138), askerlerine "Gidin ve bana yeryüzündeki cenneti bulun." der. Gönderilen askerler yeryüzü cenneti olarak (bugünkü Antalya) yı gösterirler. II. Attalos, bölgeyi çok beğenmiş, önemine binaen buraya bir liman şehri kurdurmuştur. Bölgede kurulan şehir kurucusu olan Attalos'un adından dolayı "Ataleia" adıyla isimlendirilir. Kentin adı eski Arap kaynaklarında "Antaliye", Türk kaynaklarında ise "Adalya" olarak ifade edilmektedir. Tarih sürecinde farklı yönetimlerce idare edilen şehir, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak "Antalya" ismini almıştır (Moğol, 1997: 23).

Sınırların nerelere kadar uzandığı üzerinde pek çok tartışma olan Pamfilya bölgesinin, büyük bir bölümünün günümüz Antalya'sı içinde olduğu tahmin edilmektedir. Tarihteki antik bölgelerden Pamfilya'yı içine alan Antalya, doğu Likyayı'da içinde bulundurmakta idi. Pamfilya kelime anlamı olarak "farklı insanların yaşadığı memleket, ırkların ülkesi" anlamlarına gelmektedir. Pamfilya'da adının anlamından yola çıkarak pek çok kavmin bir arada yaşadığı düşünülmektedir (Yıldız, 2010: 39).

İlk çağlardan Roma İmparatorluğu dönemine kadar temelde yaşayan halklar ve kültürleri çerçevesinde ele alınmış çalışmalarda, bölgedeki Eski Çağ incelemelerinin henüz tam anlamıyla bir doygunluğa ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle Roma öncesi evreler bakımından cevaplanması gereken pek çok soru vardır. Bunların açığa kavuşmasında dil incelemeleri büyük bir yer tutmaktadır. Antalya, tüm Anadolu'da en çok yazılı belgeye ulaşılan bir şehirdir. Bu özelliği itibarıyla Antalya bölgesi tarih, dil ve arkeoloji incelemeleri için önemli bir merkezdir. Yeni çalışmalar, kazılar çoklukla yapılmaktadır. Bu çalışmalarda yeniliklere sıklıkla rastlanmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda Köprü çayı civarında daha önceki çalışmalarda örneklerine rastlanmamış olan yeni bir dile ilişkin yazılı kaynaklar elde edilmiştir. Elde edilen yazılı bulgular bölgedeki bilinmezlikleri gözler önüne sermekte, incelemelerin devam etmesi ile çok daha derin boyutlarda sonuçlara ulaşılacağını göstermektedir (Tekoğlu,2010,85).

Antalya'nın bugünkü bulunduğu yerde, günümüzde hala ayakta kalmayı sürdüren II. Attalos'un zamanında inşa edilen ilk surların da bu dönemde dikildiği bilinmektedir. M.S. 130 yılında Roma imparatoru Hadriyanus, Antalya seferi sırasında Hadrian Kapısı'nı yaptırmış, surların doğu bölümünü de onartmıştır. Gerek surlar, gerekse üç kapılar olarak bilinen Hadrian kapısı varlığını devam ettirmekte,ziyaret edilebilmektedir. (Çimrin, 2002: 40; Varlıkıvanç, 2010: 98).

Antalya bölgesinde Rodos, Venedik, Ceneviz korsanlarının talanları, Kıbrıs Kralları'nın saldırıları ve Haçlı Seferi sırasındaki yağmalar, depremler, bölgenin ekonomik gücü kadar şehirleri de çok yıpratmıştır. Bu dönemde özellikle Rodos ve Cenevizliler koruma ve saldırma için, uygun kıyılarda üsler kurmuşlardır. Antalya, Batı Akdeniz kıyısında stratejik konumuyla önemli bir liman olma özelliğinden dolayı, kurulduğu tarihten başlayarak sürekli istilalara maruz kalmıştır. Bu istilalar şehrin sürekli el değiştirmesi sonucunu doğurmuştur. (Yılmaz, 2002: 7).

Konumu bakımından savunma imkanları güçlü olan Antalya, 11. yüzyıl sonlarında Türklerin eline; 1097'de geçmiştir. Türklerin elinde çok uzun dönem kalamamıştır. I. Haçlı seferinin sonrasında ise yeniden Bizans'ın eline geçmiştir. Türkler, 12. yüzyılın ilk yarısında Antalya önlerine kadar gelmişler, yörede etkili olmaya başlamışlardır. 1148 yılındaki II. Haçlı seferi sırasında buraya gelen Haçlı yazarları, Türklerin şehrin yakınlarına kadar geldiklerini, halkın bu sebeple verimli tarlalarını ekemediklerini belirtmişlerdir (Moğol, 1997: 36; Baykara, 2010: 105).

Türkler, 1176 Miryakefalon Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu yurt tutmaya başlamışlardır. Bu dönemde II. Kılıçarslan, devletin güçlü temellere sahip olması için çabalıyordu. II.

Kılıçarslan, bunun için oğullarını Anadolu'nun çeşitli yerlerine gönderdi. En küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'i de 1180 yıllarında fethettiği Borgulu'daki (şimdiki Uluborlu) kaleye ve civarına melik olarak gönderdi. II. Kılıçarslan 1182 yılında Antalya'yı kuşatmış, fakat şehri alamamıştı. 5 Mart 1207 tarihinde Antalya Selçuklular'ın eline geçti. Şehir teslim alındıktan hemen sonra bazı düzenlemeler yapılmıştır. Tersane yaptırılmış ve kuzeyde Uluborlu'da olan teşkilatın merkezi Antalya'ya taşınmıştır. Ancak Antalya'daki ilk Selçuklu hâkimiyeti oldukça kısa sürmüştür. Denizden açık bir şehirle ilgili deneyimleri olmayan Selçuklular, bir cuma namazı vakti Hristiyanların, Türklerin üzerine saldırıp büyük çoğunluğunu katletmesiyle şehri kaybettiler. Antalya'nın bu kaybının nedenlerine ilişkin iki görüş bulunmaktadır. Birincisi, Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölmesinin (1211) ardından Selçuklu şehzadelerinin taht kavgası sırasında şehrin kaybedildiği; İkincisi 1214'te Antalya yöresinin kumandanı Ertokuş'un uç askerleriyle Sinop fethine katılmak üzere gidip şehir, askeri bakımdan zayıf kalınca şehrin düşmüş olabileceği ihtimalidir. Hangi görüş doğru olursa olsun şehir kaybedilmiştir (Baykara, 2010: 106; Ana Britannica, 1993: 343).

Selçuklu sultanı olan İzzeddin Keykavus tahta geçtikten sonra yeniden büyük seferlere başladı. Bu seferlerden birisi de Antalya üzerine idi. Şehir Türkler tarafından 22 Ocak 1216 tarihinde yeniden fethedildi. Türklerin güvenliklerini sağlamak üzere şehrin ikamet sahasını ikiye bölen bir koruyucu sur yaptırıldı. Üzerine de bu fethin sebeplerini ve nasıl gerçekleştiğini belirten kitabeler konuldu. Şehri ikiye bölen bu duvara göre batı kesimi Türk ve Müslümanların, doğu kesimi ise Hristiyan ve yerlilerin sahası olacaktı. Ancak on sene sonra Antalya, yazılı kaynaklarına aksetmeyen bir büyük imar daha geçirmiştir. Eski surların 100 metre kadar doğusundan yeni bir sur daha yapılmıştır. Üzerindeki kitabelere göre 1225 tarihindeki bu inşaatın ilk sebebi şehre yeni Türk yerleşmesini sağlamaktır. İkinci sebebinin limanı korumak amacı olduğu sanılmaktadır. Daha önceki dönemde kaybedilen Antalya'yı kaybetmemek için işler daha sıkı tutulmuştur (Yıldız, 2010: 63).

Bu yıllarda Alâeddin Keykubat, Alaiye'yi (Alanya) fethetmiş, orada önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Alaiye (bugünkü Alanya)'nin de alınmasıyla Selçukluların Akdeniz'de bir deniz birliği filosu kurmaları gerekmiştir. Antalya'da kurulan tersanenin, ilk Türk deniz varlığının oluşmasını sağladığı söylenebilir. Zaman geçirmeden hemen ardından Alaiye'de de bir tersane inşaatına girilerek Akdeniz'deki Türk deniz gücü oluşturulmuştur. Antalya tersanesinin güvenliğini sağlama almak amacıyla 1225 tarihinde şehir içinde yeni bir düzenlemeye geçilmiştir. Alâeddin Keykubad, şehrin deniz tarafındaki savunmasını yeni bir kale yaparak güçlendirmişti. 1243 Köseadağ Savaşı'nı kaybeden II. Gıyaseddin Keyhüsrev, bu defa kara tarafındaki savunmayı, yaptırdığı 1244 tarihli bir burç ile daha güçlü hale getirmiştir.

Antalya kalesinin içkalesi Ahmedek; limanın doğu yakasında iken, sonradan Türk kesiminin de bulunduğu limanın kuzeybatısına (şimdiki adıyla Tophane'ye) taşınmıştır. (Yıldız, 2010: 65; Baykara, 2010: 106).

Antalya sonraki tarihlerde de Selçuklu Sultanlarının kışlık payitahtlarından birisi olmaya devam etmiştir. Hatta bazen doğudan gelen Moğollar'a karşı bir güvenilir yer olarak Antalya'yı görüyorlardı. Antalya, güneyde Mısır ve Doğu Akdeniz (Şam dolayları) ile ticaret yapan bir yer olarak oldukça faaldir. Devrin yazılı kaynakları buradan bir vesile ile bahseder. Örneğin Saltukname'de de Adalya'dan söz edilmektedir. Mevlâna, burada çok Hristiyan olduğundan söz ederse de onun bu ifadesi, öteki İç Anadolu şehirlerine göre “fazla” anlamına gelecek şekilde kullandığı anlaşılmaktadır. Çünkü şehrin içindeki ikamet sahalarına göre Hristiyanlar hiç de aşırı bir çoğunluğa olmamışlardır. Bununla birlikte şehirde Frenkler de bulunmakta ve Avrupa ülkeleriyle ticaret yapıyorlardı, onların ticaretine karışılmıyordu (Baykara, 2010: 107; Moğol, 1997: 76).

1300'lü yıllardan itibaren Anadolu Selçuklu Devleti zayıflamaya başladı. Selçukluların, İlhanlı nüfuzu altına girmesiyle hüküm ve nüfuzunun kalmaması üzerine, batı ucundaki aşiret uç beyleri toplanarak beylik kurmaya başlamışlardır. Bu sırada 13. yüzyıl başlarında Anadolu Selçukluları tarafından Yalvaç, Borlu ve Eğirdir taraflarına yerleştirilmiş olan Teke aşiretinin bir kolunu teşkil eden Türkmenler de 13. yüzyıl sonlarında, başlarında bulunan Hamid Bey'in torunu ve İlyas Bey'in oğlu Feleküddin Dünder Bey'in liderliğinde hüküm sürdükleri göller havzasında bağımsızlıklarını ilân etmişlerdir. Bu bağımsızlıkla Hamidoğulları Beyliği'ni kurmuş ve kendisine önce Uluborlu'yu, daha sonra Eğirdir'i merkez yapmışlardır. (Çimrin, 2002: 73).

Kuruluştan hemen sonra ülkesinin sınırlarını güneye doğru genişleten Dünder Bey, Gölhisar, Korkuteli ve daha sonra memleketin bazı yerlerini gezmeye çıkmış olan Antalya Beyi'nin esir düşmesi üzerine Antalya'yı 1301'de ele geçirmiştir. Dünder Bey, Hamidoğulları Beyliği'nin sınırlarını Germiyan ve Denizli'ye kadar genişletmiş ve Antalya'yı kardeşi Yunus Bey'in idaresine vermiştir. Böylece Hamidoğulları Beyliği Eğirdir ve Antalya olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Yıldız, 2010: 67).

Memlûk Sultanı en-Nasır Muhammed'in huzurunda Hamidoğulları beyi Dünder Bey'in, oğlu İshak Bey'le yaptığı tartışmadan sonra tutuklanması üzerine, yerine Korkuteli (İstanos) Emîri olan kardeşi Sinânüddin Hızır Bey geçmiştir (1327). Büyük faaliyetlerde bulunan ve kuvvetlerini arttıran Sinânüddin Hızır Bey'in 1332'de 8.000 atlı askeri ile 12 şehir ve 25 kaleye sahip olduğu bilinmektedir (Moğol, 2010: 114; Erten, 1996: 89).

Hızır Bey'in ölümünden sonra yerine Dadı Bey, ondan sonra da Mahmut Bey'in oğlu Mübârizeddin Mehmed Bey, Korkuteli ve Antalya'yı içine alan Tekeoğulları'nın başına geçmiştir. Zincirkıran lâkabı ile tanınan, Sultânu's-Sevâhil (Sahiller Sultanı) unvanıyla anılan Mübârizeddin Mehmed Bey ömrünü Kıbrıs Frenkleri ile mücadele içerisinde geçirmiştir. Antalya, 1216'da başlayan Türk hakimiyetinin üzerinden tam 145 sene 7 ay geçtikten sonra yeniden işgale uğrar. Kıbrıs kralı Pierre I. de Lusignan 24 Ağustos 1361 günü Teke-ili'nin merkezi olan Antalya'yı hücumla ele geçirmiştir (Erten, 1996: 90).

Bunun üzerine Korkuteli'ne çekilen ve beyliğinin merkezini buraya taşıyan Mehmed Bey Antalya'yı ele geçirebilmek için hazırlıklara başlamıştır. Bu hazırlıklarını çok yönlü olarak sürdürmüştür. İlk olarak ekonomik boykota başvurarak, Kıbrıslılara yiyecek satılmasını yasaklar ve onları açlıkla teslim zorlamak istemiştir. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey ile ittifak ederek mücadeleyi sürdüren Mehmed Bey, ertesi sene 45.000 kişi ve 8 kalyon ile Antalya önüne gelip çok şiddetli bir savaş yaparsa da şehri alamaz, ancak bu savaş sonunda Kıbrıs Kralı Hristiyan devletlerinden yardım istemek zorunda kalır (Moğol, 1997: 49).

Antalya'yı geri almaktan asla vazgeçmeyen Mehmet Bey, Memlûk Sultanlığı, Alâiye ve Manavgat emirleri ile irtibat ve ittifaklar oluşturmuştur. Nitekim 1370'te giriştiği büyük bir kuşatmada muvaffak olamamış ise de işgalden 12 sene sonra 14 Mayıs 1373 tarihinde Antalya'yı yeniden ele geçirmiştir. Teke Bey, fethin hemen ardından fethin sembolü olarak; Antalya kalesinin burçlarına beyaz zemin üzerinde kırmızı Mühr-i Süleyman (altı köşeli yıldız) ve ucunda iki tane zikzaklı yeşil çizgi bulunan bayrağını astırmıştır (Yıldız, 2010: 80).

Mehmet Bey'den sonra yerine oğlu Osman Çelebi yönetime geçmiştir. Ancak, Osman Çelebi zamanında Teke Beyliği'nin eski önemini kalmadığı, hâkimiyetinin ise Antalya ve Korkuteli'nden ibaret olduğu görülmektedir. Devamlı Korkuteli'nde oturan Osman Çelebi zamanında, Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid 1390'da Osman Çelebi'nin oğlu Mustafa Bey'in elinde bulunan Antalya'ya yürümüş ve onun Mısır'a kaçması üzerine şehri ele geçirerek muhafızlığına Firuz Bey'i getirmiş ve burayı Teke-ili beraber önce oğlu İsa Çelebi'ye, sonra da diğer oğlu Mustafa Çelebi'ye sancak olarak vermiştir. 1397'de Antalya ile Alâiye arasındaki bölge tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Bu bölgenin hâkimi artık Osmanlılar olmuştur (Moğol, 1997: 54).

1402'de Ankara Savaşı'ndan sonra, Sivrihisar'a gelen Timur'un 10 tümenle gönderdiği Şahruh ve kumandanlarının korkunç tahribi neticesinde Korkuteli ve Kitir (İğdir) taraflarını, Emir Şah Melik de Antalya başta olmak üzere bütün Teke-ili'ni yağmalamışlardır. Timur, Kütahya'ya geldiği sırada Teke-ili'ni, Antalya ve Alâiye dâhil, Bursa'daki hapisten kurtardığı Karamanoğlu Mehmed Bey'e vermişti. Bu suretle Tekeoğulları Beyi Osman Çelebi elindeki

Korkuteli ve Osmanlı hâkimiyetindeki Antalya hariç, bu bölgede Karaman hâkimiyeti hüküm sürmeye başlamıştır (1402-1415) (Moğol, 2010: 114; Yıldız, 2010: 82).

Ticaret yolları üzerinde bulunmasından dolayı sık sık el değiştiren Antalya, Selçuklular döneminde tersanesi ve limanıyla çok büyük öneme sahipti. Selçuklular hâkimiyetindeki Antalya ile Kıbrıs arasında önemli ticari faaliyetleri yapılmış ve Antalya, Selçukluların en önemli ticaret merkezlerinden birisi olmuştur. 13. asrın sonu ile 14. asrın başlarında burası Hamidoğulları'nın Antalya şubesinin veya Tekeoğulları'nın eline geçmiştir. Tekeoğulları döneminde huzur ve gelişme devam etmiş, imar ve kültürel etkinlikler artmıştır (Moğol, 1997: 89).

Tekeoğulları döneminde Antalya ve çevresi bir ara Kıbrıslıların eline geçtiyse de Mehmed Bey veya Teke Bey burayı tekrar almayı başarmıştır. Tekeoğulları Beyliğinin sahip olduğu Teke-ili, Osmanlıların eline 1390–1393 tarihleri arasında geçmiş ve böylece Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Teke-ili Osmanlıların elindeyken Karamanoğullarının ve ara sıra da bazı Avrupalı devletlerin saldırılarına uğradı. Antalya, Osmanlıların eline geçtikten sonra Anadolu eyaletine bağlandı. Ayrıca, Antalya bir süre şehzade sancağı olarak Osmanlı sancaklarından bir tanesi oldu. Örneğin; Şehzade Korkut 1502'den 1511 yılına kadar sekiz sene burada valilik yapmıştır. Antalya'nın Korkuteli ilçesi de ismini Şehzade Korkut'un bu bölgedeki hükümdarlığından almıştır (Çimrin, 2002: 100).

Teke Sancağı'nın kuruluşunda özellikle coğrafi konumu ve tarihi şartlar önemli rol oynamıştır. Yine bu sancağın gelişmesinde eski çağlardan beri önemli ticaret yolları üzerinde bulunması da etkili olmuştur. Bu bölge Osmanlı egemenliğine geçince Anadolu eyaletine bağlanmış ve 19. yüzyıla kadar bu şekilde devam etmiştir. Tanzimat'ın ilanı ile başlayan idari düzenleme sonucunda Teke Sancağı, Karaman eyaletine; 1865 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesiyle de Konya vilayetine bağlandı. Bu dönemde Teke Sancağı'nın Antalya, Akseki, Alaiye ve Kızılkaya'yla beş kazası bulunmaktaydı. Bunun sonucunda daha önce sancak olan Alanya ve kazaları Teke Sancağı'na bağlandı. 1890 yılı kayıtlarına göre Teke Sancağı'nın; İstanos, Bucak, Kızılkaya, Beşkonak, Millü, İğdir ve Serik nahiyelerinin bağlı olduğu Antalya kazası, İbradı nahiyesinin bağlı olduğu Akseki kazası, Finike nahiyesinin bağlı olduğu Elmalı kazası ile Kaş kazasından oluştuğu görülmektedir. 1902 tarihinde Teke Sancağı, Antalya, Akseki, Alaiye, Elmalı ve Kaş kazaları ile 11 nahiye ve 524 köyden meydana gelmekteydi. Daha sonra yine bazı düzenlemeler yapılmış ve günümüze kadar gelişmeler devam etmiştir (Erten, 1948: 87).

Antalya Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Konya'dan ayrılıp bağımsız bir sancak olma özelliği kazanmıştır. 1919 yılı Türk Milleti'nin en karanlık yıllarından biriydi. Birinci

Dünya Savaşı'na gidenlerin ancak yüzde üçü geri gelmişti. Onlar da ya kolsuz ya bacaksız veya illetli ve kör bulunuyordu. Dayanabilen bütün kuvvetler bitmişti. Savaştan sonra yapılan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Antalya ve çevresi İtalya Krallığı'na verilmişti. İtalyan birlikleri 29 Nisan 1919'da Antalya ve çevresini işgal etti. İki yıl civarında süren İtalyan işgali 1 Haziran 1921'de son bulmuştur (Erten vd., 2010: 164; Çimrin, 2005: 81; Kerse, 1984: 30-31).

4.3. Sosyo-Kültürel Yapısı:

29 Ekim 1923'ten sonra her bölgede görülen değişim Antalya'da da görülmüştür. Antalya bölgesi Osmanlı döneminde sancakken Cumhuriyet dönemiyle birlikte il haline gelmiştir. 1923-50 yıllarında küçük oranlarda gelişen ilin nüfusu, 1950 yılından sonra hızlı şekilde göç almıştır. Özellikle de il merkezinin nüfusu çok artmıştır. Antalya'da 1950-60 yılları arası dönem incelendiğinde; sanayileşmenin etkisinin çok olduğu ve sanayileşmenin başlamasıyla kırdan kente göçle gelen nüfus artışının görüldüğü, böylece iş imkânının arttığı, daha iyi çalışma, dinlenme ve barınma istekleriyle kente gelen kişilerin ihtiyaçlarına cevap bulacakları zeminin hazırlandığı bir zaman sürecidir. 1950'den sonra da bölgede göç hızla artmaya devam ederken, sosyal, kültürel ve fiziksel gibi pek çok değişimler oluşmuştur. 1960-70 yılları arası dönemde ise kentleşme faaliyetlerinin etkileri görülmeye başlanmıştır. Bahsi geçen dönem Antalya için önemli gelişmelerin olduğu bir dönemdir. Örneğin üretimde farklılaşmayı getirmesi, sosyo-ekonomik ve kültürel değişime yol açan yeni bir yerleşme biçimlenmesinin başlaması gelişmeleri gözler önüne sermiştir. 1960-1965 yılları arasında Kale kapısı çarşısı oluşmuş, 1965-1970 yılları arasında, Kale kapısı ile Belediye İşhanı arasında, caddenin güneyinde bugün de kullanımı devam eden ticari işletmeler yerini almıştır. 1970 yıllarında Vakıf İşhanı yapılmıştır. Antalya'nın 1969 yılında planlama ve yatırım önceliği katlanmıştır. Bu duruma sebep olan şeylerden birisi de turizmde öncelikli alan olarak belirlenmesidir. Antalya aynı zamanda doğal ve kültürel kaynak potansiyeli yüksek bir kenttir. 1960-70 dönemine gelirsek Antalya hızlı nüfus artışı ve kentleşmenin etkisi altına girmiştir. Bu oluşan etkiyle meydana gelen değişimler kaçınılmaz olmuştur. Bölgenin bu sürece hazırlıksız yakalandığı da (Manavoğlu ve Kutlu, 2010: 193-194; Onat, 2000: 59).

1980'li yıllardan sonra Antalya ilinin nüfus artış hızının üst seviyede olduğu görülmektedir. Ülke geneline bakıldığında nüfus artış hızının genelden fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Turizmin hız kazanmasının nüfusa etkisiyle şehir hızla kalabalıklaşmıştır. Çeşitli sektörlerde yapılan yatırımlar özellikle kent merkezinde ve çevresinde de yoğunlaşmış, Böylece çalışma imkânlarının artması ile göç çoğalmıştır. Göçü teşvik eden bazı hususlar vardır. Turizm

seçeneklerinin çeşitliliği buna göre tesisleşmenin gelişmişliği, tarım faaliyetlerinin her mevsim yapılabileceği uygun toprakları, ulaşım olanaklarının kullanışlılığı, denize kıyısı olması gibi ile mkemmek bir manzaraya sahip olması bazılarıdır. (Aydın, 2010: 203).

10.07.2004 tarihinde yasalaşan 5216 sayılı ‘Büyük şehir Belediyesi Kanunu’ ile Antalya Büyükşehir Belediye sınırları yeniden belirlenmiştir (Manavoğlu ve Kutlu, 2010: 197). Bu kanunla bazı alt belediyeler kaldırılmış, köyler ilçelere bağlı mahalleler haline dönüştürülmüştür. Antalya ilinde 5’i merkezde olmak üzere 19 ile bulunmaktadır.

Nüfusun, 1.306.084’ merkez il sınırları içinde 1.205.616’sı ile sınırları içindedir. İl nüfusunun %52’si il ve ile merkezlerinde, %48’i ise köy ve beldelerde yaşamaktadır. Antalya ili 2019 yılı verilerine göre nüfus büyüklüğü olarak 81 il arasında 5. sıradadır. 2.511.700 kişilik Antalya nüfusu bir önceki yıla göre 85.344 kişi artmıştır (<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BC>).

Antalya il nüfusu Türkiye geneline göre daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir. 2013 verilerine göre, 15 yaş üstü okuma yazma oranı toplam il nüfusunun %97’sini (erkeklerde %91, kadınlarda %86’sını) oluşturur. Bu oran Türkiye için %83’tür (erkeklerde %88, kadınlarda %79). Bu farklılık özellikle nüfusun niversite eğitimli kesiminde belirginleşir: Üniversite ve yüksekokul mezunlarının toplam nüfusa oranı Antalya’da %7 dolaylarındadır Türkiye genelinde ise %5,4’tür (<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BC>).

Antalya, tarihî ve doğal güzellikler bakımından zengin bir şehirdir. Nitekim bu güzelliklerden biri olarak turistik öneme sahip pek çok mağarayı bünyesinde barındırmaktadır. Bunlardan Karain ve Kocain (Antalya), Zeytintaşı (Serik), Altınbeşik (İbradı), Damlataş ve Dim (Alanya) ile Yalandnya (Gazipaşa) mağaraları her yıl binlerce turisti kendine çekmektedir (Sarı, 2010: 48).

Antalya’da birçok tarihi cami ve medrese de bulunmaktadır. Yivli Minare, Bali Bey, Korkud Bey, Mehmet Paşa, Müsellim, Murat Paşa camileri bunlardan bazılarıdır. Karatay, Ulu Cami ve Atabey Armağan Medresesi ayakta kalabilen medreselerdendir (Kerse, 1984: 45).

Antalya’nın iklim özelliklerine göre kıyı bölgesinde yazlar ülke geneline kıyasla hem uzun hem de sıcaktır. Kış ayları ise soğuk havanın etkisi çok hissedilmeden ılık geçer. Yazın yağmur kısa süreli ve çiseleme şeklinde görülür. Kışın ise; Aralık, Ocak ayları ile çok nadir olarak ilkbahar ve sonbahar aylarında sağanak halinde yağar. Yılın geneline bakıldığında ancak 40-50 günü hava kapalı ve yağışlıdır. Sıcak iklime sahip Antalya bölgesi, yılda ortalama 300 güneşli günü, 18,7 derece yıllık sıcaklık ortalamasına sahip ve yılın 12 ayı turizm faaliyetlerine açık, ender bölgelerden birisidir. Yılın büyük bir bölümünde denize girilebilir (imrin, 2002: 30).

Antalya'nın ekonomisini oluşturan ana unsurlar turizm, ticaret ve tarımdır. Son dönemde sanayi faaliyetleri de gelişme göstererek ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır. Bunun dışında hayvancılık, madencilik gibi diğerlerine göre daha az ve daha kırsal bölgelerde tercih edilen iş faaliyetleri de sürdürülmektedir.

Antalya'da 1970'li yıllara kadar ticaret sektöründe durağan bir vaziyet hakimdir. Fakat bu tarihten sonra bölgede çeşitli hareketlenmeler olmuş ve sektör canlılık kazanmıştır. 1980'lerde turizm hareketinin canlılık kazanmasıyla da konaklama ve dinlenme tesisleri turizmden etkilenen yerler açılmıştır. Yine lüks mağazaların açılmasında turizmin doğrudan ilgisi vardır. Teknoloji sektörünün gelişmesi ve teknoloji kullanımının yaygınlaşmasıyla da tarım ve sanayi alanında üretim artmıştır. Bu durum ticari piyasayı oldukça hareketlenmiştir. Antalya'daki ticaret sektörü, toplam gelirlerin %34'ünü oluşturan önemli bir ağırlığa sahiptir. Antalya'da ihracatın %67'si ve ithalatın %60'ı Avrupa Birliği üye ülkeleri ile gerçekleşmektedir (<https://baka.gov.tr>).

Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi verileri incelendiğinde Antalya 7. Sıradadır. Sıralamada birçok ili geride bırakmasına rağmen sanayi alanında yapılan sıralamalarda Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır. Bu durumun elbette nedeni vardır. Temel olarak turizmin ve tarımın ön planda olmasını gösterebiliriz. Ayrıca Antalya turizm ve tarım faaliyetleri ile sanayileşmenin meydana getirdiği hava kirliliği gibi insanların yaşamını olumsuz etkileyen durumların yaşanmadığı bölgelerdendir. Antalya şehir merkezinde Döşemealtı'ndaki Organize Sanayi Bölgesi ve Konyaaltı'nda bulunan Serbest Bölge dışında üç sanayi sitesi bulunmaktadır. Bunlar: Akdeniz Sanayi Sitesi, Yeşil Antalya Sanayi Sitesi ve Antalya merkezdeki Eski Sanayi'dir.

Sanayi sektörünün gayrisafi hâsıla içindeki payı Türkiye genelinde %28 iken, Antalya'da %7 düzeyindedir. Antalya'nın milli gelir içerisindeki sanayi payı sadece %4,3 gibi bir oranda kalmaktadır. Antalya sahip olduğu Antalya Ovası sayesinde Türkiye tarımında değer verilen bir bölgedir. Tarımsal potansiyelinin yüksek oluşu ve ekolojik açıdan uygunluk Antalya Ovasını Türkiye tarımında üst seviyelere taşımıştır. Antalya, topraklarının büyük çoğunluğu tarıma elverişlidir. Rakamsal olarak beşte birinde tarım yapılan bir bölgedir. Antalya'da tarım yapılan yerleri iki kesim olarak ele almak gerekir. Kıyı kesimi ve kıyıdan uzak iç kesimler olarak adlandırırsak kıyı kesiminde hem portakal, muz, avokado gibi tropikal bitkiler yetiştirilebilirken aynı zamanda sera tarımı da görülmektedir. Kıyı kesimde sıcaklık ve neme dayanıklı bitkilerin dikimi tercih edilir. Kıyıdan uzak iç kesimlerde ise hava şartlarının etkisiyle elma, armut, ayva gibi meyveler yetiştirilebilir. Şehrin hızlı gelişmesinin tarım sektörü üzerindeki etkisi derin değişimlerle kendini göstermiştir. 1970 yılındaki veriler bu değişimin

göstergesidir. Şöyle ki, nüfusun dörtte üçü tarımsal sektörlerden kazancını sağlıyorken 2000 yılında bu oran %49'a düşmüştür (TOBB, 2003: 69).

Antalya'da hayvancılık diğer illere oranla çok yaygın olmayan ve iş olanağı olarak pek tercih edilmeyen bir ekonomik faaliyettir. Hayvancılık genellikle iç kesimlerde tercih edilir. Arazi koşulları sebebiyle küçükbaş hayvancılık merkeze bağlı köylerde daha çok tercih edilir. Büyükbaş hayvancılık ise daha çok şehir merkezi dışındaki yüksek kesimlerde yapılmaktadır. Bunun yanında kümes hayvancılığı yetiştiriciliği de ekonomik faaliyetler arasındadır. Bunlar dışında arıcılık, gezginci arıcılık şeklinde hayvancılık yapılmaktadır.

Antalya ve çevresi, XIII. yüzyılın ilk başlarından itibaren bir Türkmen yurdu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fethi takip eden yıllarda bölgede yoğun olarak Teke Türkmenleri diye bilinen topluluklar iskân edilmeye başlanmıştır. Günümüzde konar-göçerlikten kalma yaylacılık, yaz aylarında sahil kesimlerinden yaylalara gitme ya da Korkuteli, Gündoğmuş gibi yüksek rakımlı ilçelerde kalma şeklinde yaşanmaktadır (Çelik, 2016: 33; Tızlak, 2010: 153).

Sonuç olarak Antalya hakkında bütün bu gelişmelerin yanında daha pek çok güzelliklerinden bahsedilebilir. Antalya kelimelerle ifade edilemeyecek doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel çeşitliliğiyle Türkiye'nin hatta dünyanın en güzel yerlerinden biridir. (Aydın, 2010: 204).

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE DOĞUM İLE İLGİLİ HALK İNANISLARI

İnsan, hayatında birçok değişimler yaşamaktadır. Bu değişimler hayatı etkileyecek boyutlarda olması sebebiyle geçiş dönemleri içerisinde ele alınmaktadır. Geçiş dönemleri; doğum, evlilik ve ölüm olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu dönemlerde insanların hayatlarında gözle görülür boyutlarda gelecekle ilgili kaygı, umut, korku hali gözlenmektedir. Sadece kendi hayatları ile ilgili değil ilişkili bulundukları aileleri, arkadaşları ve etrafındaki insanların gelecek durumları konusunda da endişe yaşamaktadırlar. Bu durumla orantılı olarak her bir geçiş dönemine adım atmak kişinin çeşitli duygu hallerini yaşamasına sebep olmaktadır. Ayrıca kişinin adım attığı yeni dönemle birlikte yeni beklentileri de oluşmaktadır. Hiç bilmediği bir dünyaya geçiş hissi içerisinde olan insan, kendisini savunmasız hissetmektedir. Çünkü bu dönemlerle ilgili inanışa göre kişi zararlı etkilere açıktır. Bu sebeple geçiş dönemlerinde kendisini güvende hissettirecek, endişe, korku ve zararı en aza indirecek yollara başvurmak ister. Bu noktada halk inanışları kişinin imdadına yetişir niteliktedir (Arık, 2017: 219-258).

Geçiş dönemlerinin her birisinde farklı farklı inanış ve uygulamalar gözlenmektedir. İnanışların amacı, kişinin kendisine zarar vereceğini düşündüğü durumlardan korunmak, yeni dönemi kutlamak, belirsizlikten kurtulmak ve kutsamaktır. Birçok âdet, gelenek, görenek, töre bu dönemlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar ve içerisinde yer alan uygulamalar bir bölgenin ya da bir yörenin geleneksel kültürü hakkında büyük oranda bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bu sebeple bir bölgenin geleneksel halk inanışı ve uygulamaları hakkında bir sonuca ulaşabilmek için öncelikle geçiş dönemlerinin detaylı olarak araştırılması gerekmektedir (Örnek, 2016: 183).

Geçiş dönemlerinin ilkinin doğum oluşturmaktadır. Dünyaya gelen bebek nereden gelip nereye gittiğinin farkında değildir. Hangi sorumluluklara sahip olacağını bilmez. Annesine bağımlı bir şekilde yaşamaya başlar. İhtiyaçlarını ağlayarak dile getirebilmektedir. İhtiyaçlarını karşılamak için başkasına muhtaçtır. Bebeğin sözü edilen bu özelliklerle doğması, ailesini mutlu etmekte ve onun, ilgi odağı olmasına sebep olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında insan doğuştan aciz bir varlık olarak dünyaya gelmektedir. Sonrasında kendini geliştirmesi ve yapıp ettikleri ile İslâm inancına göre yaratılmışların en mükemmeline ve yeryüzünün halifesine dönüşmektedir (Eroğlu, 2017: 258).

Aile doğumdan önceki hamilelik döneminde bebeğin zarar görmemesi ve hayatının güzelleşmesi adına gereken her şeyi yapmak ister. Daha bebek doğmadan önce sağlıklı olup olmayacağı hususunda endişelenir. Hayatının nasıl olacağı konusunda belirsizlik ve kaygı

yaşar. Cinsiyetinden haberdar olmak için çeşitli yollara başvurur. Özellikle tıp alanında geri kalmış toplumlarda hamilelik döneminde yeterli bilgi sahibi olunamadığından dolayı bebekten haberdar olmak için farklı yollara başvurulmuş, böylece bu dönemden itibaren birçok inanış ortaya çıkmıştır. Hamile kadının daha güvende bir dönem geçirmesi için bu inanışları uygulaması gerektiği düşünülmektedir (Eroğlu, 2017: 260).

Her aile büyüyüp çoğalmak ister. Anadolu'nun özellikle doğu bölgelerinde ailenin kişi sayısı nispetinde saygınlığının olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden çocuk sahibi olmak bahsedilen bölgelerde önemsenmektedir. Antalya yöresinde ise babanın şanını yücelten bir durum olduğuna inanılan çocuk sahibi olma, annenin de insanlar arasında söz sahibi olmasına katkıda bulunmaktadır. Bahsedilen yörede evlat sahibi olmak anne ve babayı mutlu etmesinin yanında etrafında bulunan insanları ve akrabaları da mutlu etmektedir. Hatta bebeğin dünyaya gelmesindeki mutluluk zikredilen bölge halkı arasında bebeğe “altın top” tabirinin kullanılması ile ifade edilmektedir. Bütün ailenin ilgisi ve sevgisi o bebek üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bebeğin gelişiyse birçok kutlama, tören yapılmaktadır. Çeşitli inanışlar hamilelik döneminde olduğu gibi doğumdan sonra da karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden doğum ile ilgili inanışları “doğum öncesi”, “doğum ve doğum sonrası” olmak üzere sınıflandırmak gerekmektedir.

1.1. Doğum Öncesi

1.1.2. Hamilelik Öncesi

Anadolu'da düğün gününden itibaren bebek ile ilgili çeşitli gelenek, görenek ve âdetlere rastlanmaktadır. Gelinin kucağına bebek oturtulması, gelin ve damadın yatağına bebek yatırılması ve gelin arabasına süs bebek konulması bunlardan bazılarıdır. Bu âdetler evlenen çiftin çocuk sahibi olabilmesi için gerçekleştirilmektedir. Düğün sonrasında evlenen çiftin bir müddet çocukları olmaması herkes tarafından merak konusu haline gelir ve kadının kısır olduğu algısı oluşmaya başlar. Böyle bir durumda genellikle kusurun erkekten önce kadında olduğu düşünülür.

Gelin olan kadının ailede saygınlık kazanması ve annelik duygusunu tatması, erkeğin ise aile olduğunu ispatlaması için bebek sahibi olmaları gerektiği düşünülür. Kırgız Türklerine baktığımızda da çocuk sahibi olmak çok önemsenmektedir. “Çocuklu ev, mutlu evdir” Kırgız atasözü çocuğun ailedeki önemini ortaya koyar (Polat, 2019: 62-63). Anadolu'da genel olarak kısır olan kadın; insanlar tarafından hor görülen, küçümsenen biri haline gelir. Bu yüzden her aile çocuk sahibi olmak istemektedir. Bu istek bazen gerçekleşirken bazen de gerçekleşmeyebilir. Genellikle tıbbi sebeplerden dolayı gerçekleşmez. Gerçekleşmemesi durumunda çare aramak için başvurulmuş üç yol vardır. Bunlar; dini ve büyüsel nitelikli

uygulamalar, halk hekimliği ve tıbbî yöntemler alanıdır. Eğer toplum, tıp alanında gelişmiş bir toplum ise aile, öncelikle çareyi doktorlarda arar. Doktor çarenin olmadığını dile getirdiğinde diğer yollara başvurur. Umudunu kaybetmektense çözüm yolu arayışına girer. Bu arayışlar halk arasında farklı inanışların ortaya çıkmasına, insanların konumuz kapsamındaki dini ve büyüsel nitelikli uygulamalara ve halk hekimliği metoduna yönelmesine sebep olmaktadır (Eroğlu, 2017: 259-260).

1.1.2.1. Kısırlığı Giderme

Antalya yöresinde genel olarak kısırlığın kadın tarafından olduğu düşünölmektedir. Bu yüzden çocuk sahibi olmak için aranan çareler kadına uygulanmaktadır. Evlilikten bir süre sonra kadın hala hamile değil ise kısır olduğu düşünölmekte ve çevresindeki yaşı kadınlar çareler aramaya başlamaktadır. Çünkü çocuğu olmayan bir ev gerçek anlamda aile olamamış demektir. Kadın bu anlamda kendisini psikolojik bir baskı altında hissetmekte ve her türlü yola başvurmak zorunda kalmaktadır.

Bu yöredeki halk inanışlarını ele aldığımızda insanların hamile kalmak için çeşitli yollara başvurduğu gözlenir. Bunlardan birisi muska yazdırmaktır. Halk arasında “nuska” tabiri de kullanılır. Sübyan adı verilen bir şeytanın hamile kadına, çocuk sahibi olmak isteyen kadına ve çocuğa musallat olduğuına inanılır. Eğer gebe kadının çocuğu düşer ve tekrar hamile kalmaz ise “Sende sübyan var, çocuğu yiyor, telef ediyor” denilerek kadın, hocaya götürölür. Hoca, sübyan varsa muska yazar. Kadının, hocaların yazdığı muskayı takınca hamile kalacağına inanılır. Hamile kalırsa çocuğu doğunca, muskayı çocuğunun başucuna koyar. Diğer hamileliklerinde de muskayı takmaya devam etmesi gerekir (K.K.3). İzmir yöresinde de benzer bir uygulama olarak hamile kadının korkmaması için “sübyan muskası” yapılır (Kalafat, 2009: 25). Kırgızlarda da muska yazdırma görölmektedir. Kısır kadınlar Moldo (imam) ya Kur’an okuttuktan sonra muska yazdırır. Muskayı ya kadın ve erkek boyunlarına asar ya da imamın okuduğu su kadına içirilir (Polat, 2019: 67).

Antalya yöresinde bazı kadınlar türbe ve yatırlara gittiklerinde çocuk sahibi olacaklarına inanırlar. Genellikle kadınlar, Antalya merkezde bulunan Şeyh Şücâeddin Hazretleri’nin Türbesine giderek çocuk sahibi olmak için dilekte bulunurlar (K.K.5). Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde de çocuk sahibi olmak için kadınların türbelere gittiği gözlemlenir. Örneğin Elâzığ ili Baskil ilçesinde bulunan Hacı Hasan Baba Türbesine, Malatya ili Battal Gazi Türbesine, Bursa ili Tezveren Sultan Türbesine bazı kadınların gitme sebeplerinden birisi de kısır olan kadınların çocuk sahibi olma isteğidir (Kıyak, 2012: 168; Kalafat, 2009: 24). Türbe ve yatırlar insanlar tarafından kutsal kabul edilmektedir. Dualara icabet edenin Allah olduğu bilinse de

Allah katında makbul olan zatın ve mekânın kutsiyetinden yararlanılmak istenmektedir (Eroğlu, 2017: 260). İnanca göre buralarda yapılan dualar kabul edilmektedir. Bu yüzden gidip dua ettiklerinde çocuklarının olacağına ve eğer kendilerinde bir uğursuzluk varsa onun ortadan kalkacağına inanılmaktadır. Uzun süre çocuğu olamayan kadın, çocuğunun olup olmayacağını öğrenmek içinde türbeye gider ve orada kısa bir süreliğine yatıp uyur. Eğer rüyasında mavi boncuk verilirse çocuğunun olacağı şeklinde yorumlanır (K.K.9).

Antalya yöresindeki türbelerde halk inanışlarına dair birçok uygulama da yapılmaktadır. Örneğin duaların kabulü için kadınların, türbe başlarına çaput bağladıkları gözlenmektedir. Yine türbenin kutsiyetine inanıldığı için sözü edilen kutsiyetten yararlanmak adına dokunulmakta ve böylece yapılan duanın tesirinin arttığı düşünülmektedir. Bir başka inanışa göre çocuk sahibi olmak için adak adanır, kurban kesilir. Bahsi geçen uygulamalarla çocuk sahibi olduklarını düşünenlerin başkalarına anlatmalarıyla zikredilen inanışlar çoğalmaktadır. Özellikle zikrettiğimiz Şeyh Şücâeddin Hazretleri'nin Türbesinin daha etkili olduğu dile getirilmektedir (K.K.4). Kırgız Türklerinde de kutsal yerlere sığınma ve bu yerlerden medet bekleme görülmektedir. Bu sebepten çocuk sahibi olmak isteyenlerin sığındıkları kutsal yerlerden birisi türbelerdir. Türbelerde dua ederler (Polat, 2019: 67). Ayrıca kutsal kabul edilen yerlerde kurban keserek kurbanlarını sunarlar (Arık, 2005: 160).

Halk arasında yapılan bir diğer uygulama ise “ıvrasa/ırvasa” adı verilen tedavi yöntemidir. Sözü edilen tedavi, halk hekimliği grubuna girmektedir. Anadolu’da genellikle otlardan yararlanılarak yapılan ve temelinde inancın bulunduğu tedavi yöntemine denilmektedir (Görgeç, 2019: 200). İvrasa denilen uygulamalardan birisi şöyledir: Öncelikle kadının yatabileceği büyüklükte bir çukur kazılır. Püren ya da süpürge otu olarak bilinen bitki çukurda yakılır birkaç ot daha eklenip onun ısısına kadın yatırılır ve gömülür. Bu olaya “çalgi” ya da “çalgala” adı verilmektedir. Gömülen kızın en kısa sürede çocuğunun olacağına inanılmaktadır (K.K.7).

Kadınların çocuk sahibi olmasına yardımcı olan ebe kadınlar vardır. Ebe kadınlara gidilir, kontrol yapıldıktan sonra bebek olamamasının sebebine göre karı-koca ilaçları hazırlanır ve kadından, çocuğu olana kadar kullanması istenir. Hamile kalamamanın en büyük sebeplerinden birisi de -ebeler ve halk arasındaki ifadesiyle- “kasık düşüklüğü” dür. Eğer kasık düşüklüğü var ise ebe böyle hamile kalınamayacağını söyler ve kasığın kaldırılması denilen yöntemi uygular. Sözü edilen uygulamanın günümüzde de devam ettiği dile getirilir (K.K. 12). Bazen de ebe bazı otları hazırlayarak kasığa sarar ya da karnına sabun koyup sararak kasık düşüklüğünü tedavi eder (K.K. 23). Bu ilaçlar ya da uygulamalar sayesinde kısa sürede hamile kalındığına inanılmaktadır. Başka bir inanca göre, yaşlı kadınlar tarafından kadın kırklanır. Bu

uygulama üç yol ağzında yapılır. Öncelikle içinde geyik kemiği ve farklı kemiklerin bulunduğu bir yıkanma suyu hazırlanır. Kadın üç yol ağzına getirilir, kıyafetleri çıkarılır ve üzerine örtü örtülür. Birisi gelir de benim bu halimi görür korkusu olması için kıyafetleri çıkarılır. Çünkü korktuğunda çocuğunun olacağına inanılır. Örtünün üzerinden yaşlı kadınlar kırk kere su dökerler. Uygulama bu şekilde sona erer (K.K. 11).

Daha önceki zamanlarda yukarıda zikredilen uygulamalar sonucunda kadın çocuk sahibi olamazsa, evlatlık alırdı. Kadının veya erkeğin kardeşlerinden birisi çok çocuk sahibi ise hem onların yükünü hafifletmek hem de çocuk sahibi olmak isteyen kadını evlattan mahrum bırakmamak için sözü edilen çocuklardan biri kadına evlatlık olarak verilirdi. Bazıları çocuğu bebekken alıp nüfus kaydını kendi üzerine yaptırırdı. Bazıları ise nüfusuna almadan bebeklik veya çocukluk döneminden itibaren büyütürler, ihtiyaçlarını karşılardı. Kaynak kişinin de anlatımı doğrultusunda günümüzde bahsi geçen durum söz konusu değildir. Çocuk sahibi olamayanların tıbbi yolları veya Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan evlat edinmeyi tercih ettiği görülür (K.K. 22). Gelenek olarak ele alabileceğimiz evlat edinme Uygur, Tatar, Özbek, Çuvaş ve Kazak Türklerinde olan bir uygulamadır (Polat, 2019: 71).

1.1.3. Hamilelik Dönemi

Evlenip yuva kuran her çift genelde çocuk sahibi olmak ister. Bu nedenle kadının hamile olması, başta anne adayı kadının kendisi olmak üzere baba olacak eşinin de mutluluğuna sebep olmaktadır. Söz konusu durum çekirdek aileyi mutlu ettiği gibi çevredeki akrabaların ve diğer kişilerin mutluluğu anlamına da gelmektedir. Hamile kadın bu haberi aldıktan sonra bir can taşımanın sorumluluğu altına girmeye başlar. Bahsedilen sorumluluk anne adayının, çocuğu için korkması ve endişelenmesi sonucunu ortaya çıkarabilmektedir. Dolayısıyla kadın korku ve endişe ile bazı inanışlara başvurarak çocuğu hakkında bilgi sahibi olmak isteyebilmektedir.

Antalya yöresinde hamile kadına “gebe, yüklü” ifadeleri kullanılmaktadır. Kadın ilk aylarda aybaşının gelmemesinden ya da mide bulantısından, hamile olduğunu kendisi fark etmektedir. Genel olarak kadın hamile olduğunu ilk aylarda hiç kimseye söylemez. Hatta söylemek ayıp karşılanır. Sonraki aylarda kadının karnı fark edildiğinde hamile olduğu anlaşılır (K.K. 5). Bazı bölgelerde ise kadının gebeliği, davulla zurnayla kutlama yapılarak karşılanmaktadır. Özellikle uzun bir süre çocuk sahibi olamayan kadının gebe kalması ya da ailenin tek erkek çocuğunun evlat sahibi olması durumunda, böyle bir kutlamanın yapıldığı ifade edilmektedir (K.K. 9).

1.1.3.1. Aşerme

Hamileliğin ilk aylarında kadın çeşitli yiyeceklerden yemek ister. Bu hale “aşerme” adı verilir. Aşerme deyiminin aslının “aş yerme” yani yiyecek şeylerden tikslenme anlamında olduğu söylenir. Bir diğer anlayışa göre ise “aşa erme” yani yemeğe gel anlamıyla bağlantılı olduğu düşünülür. Deyim anlam değiştirerek aşerme olarak kullanılmaktadır (Eroğlu, 2017: 263). Aşerme sebebiyle ilk aylarda kadının isteklerinin yerine getirilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Çünkü gebe kadının, canının istediği yiyeceği yemediği zaman çocuğunun sakat ya da bir özre veya engele sahip olarak dünyaya geleceği düşünülmektedir (K.K.3). Kırgızlarda ve Kazaklarda da benzer anlayış hakimdir. Kadının canının çektiğinin verilmesi yoksa çocuğun bir özrünün olabileceğine inanılır. Hatta yiyeceğin haram-helal olması önemsizmeden kadının istediği getirilir (Polat, 2019: 78). Antalya yöresinde hamile kadının aşerdiği yiyeceğin çocuğun cinsiyetine etkisi olduğuna da inanılır. Eğer kadının canı ekşi yemek ister ise bu durumun, çocuğun kız olacağı; tatlı yemek ister ise erkek olacağı anlamına geldiği belirtilmektedir. Hatta bahsedilen durum halk arasında “Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur atlıyı” sözü ile ifade edilmektedir (K.K.7, K.K.45).

Kadının hamilelikte bazı yiyeceklere ya da bitkilere dokunmasının da çocuğa etkisi olduğu iddia edilmektedir. Eğer ciğere dokunduktan sonra vücudundaki herhangi bir yere dokunur ise çocuğunun da aynı yerinde leke olacağı söylenmektedir (K.K.1). Yine kadın güle dokunduğunda çocuğun, gül benisiyle, siyah zeytine dokunduğunda zeytin benisiyle dünyaya geleceğine inanılmaktadır. Beyin yememesi gerektiği yoksa çocuğun beyinsiz olacağı da düşünülmektedir. Bu yüzden kadınlar hamilelik boyunca bahsi geçen yiyeceklere dokunmamaya ya da onları yememeye özen göstermektedirler (K.K.22).

1.1.3.2. Cinsiyet Tayini

Hamilelik döneminde anne ve babanın en çok merak ettiği şey şüphesiz çocuğun cinsiyetidir. Tıp teknolojisinin ve hastane ve sağlık hizmetlerinin henüz gelişmediği dönemlerde bunu kesin olarak öğrenmek pek kolay değildi. Eski dönemlerde bunu kesin olarak öğrenmek pek kolay olmamaktadır. Kesin olarak bilinmemekle beraber kadının yediklerinden, vücudundaki değişikliklerden ya da çocuğunun karındaki konumundan cinsiyet tahmin edilmekteydi. Günümüzde de özellikle hamilelik sürecini sağlık kuruluşlarında takip edebilecek kadar hastanelere yakın yerlerde ikamet edemeyen kırsal bölgelerdeki insanlar arasında da söz konusu uygulamalar varlığını sürdürmektedir. Örneğin çocuk karnın üst tarafındaysa oğlan, aşağı taraftaysa kız olacak; kadının kalçası büyümüşse ve karnı yayık olursa kız; karnı sivri olursa erkek; çocuk geç kıpırdarsa kız, erken kıpırdarsa erkek; kadın zayıf

düşerse kız, sağ bacağı ağırır ya da şişerse oğlan olacak denilmektedir (K.K.5). Antalya yöresinde bahsedilen bu inanışların Kırgızlarda da aynı şekilde olduğu görülmektedir (Polat, 2019: 82). Bir başka inanışa göre hamile kadın için niyet edilerek Kurban Bayramı'nda kesilen koyun veya koçun kellesi ayrılır; eğer çenesi etli ya da saçlı çıkarsa kız, etsiz ya da saçsız çıkarsa oğlu olacak denilmektedir. Ayrıca kadın hamileliğinde kime çok bakarsa çocuğun ona benzeyeceğine inanılmaktadır. Bu yüzden çocuk kocasına benzerse “hamileyken çok mu baktın” ya da “güzele bak ki çocuğun da güzel olsun” gibi sözler söylenmektedir (K.K.11).

Antalya'da gebe olmak, çalışmayı bırakmak anlamına gelmemektedir. Gebe kadın tarlada çalışmaya, ekin biçmeye devam etmektedir. Kaynak kişinin bu konudaki anlatımı şu şekildedir:

“Ekin biçtikleri sırada annem beni gece doğurmuş, sabah kalkmış, beni yatırmış, tekrar ekin biçmeye. O zamanlar çocuğun doğduğu saate kadar tarlada çalışırsın. Kendim de darı çuvalları çekerdim. Meğer isem hamileymişim. Bana, ‘sende de çocuk varsa herkeste çocuk vardır’ derlerdi. Hiçbir şey olmadan çalıştım da doğurdum da” (K.K.3).

Gebe kadın zor-kolay demeden her türlü işe devam eder. Hamileliği portakal toplama zamanına denk gelirse bahçeye portakal toplamaya gider. Hatta ırgatlık bile yapar. Bazen kadının, doğumu tarlada bile gerçekleştirdiği dile getirilmektedir (K.K.13) Hamile kadın herkes gibi çalışmasına devam etmekte ve yeterince istirahat etmemektedir.

Antalya yöresinde evlenen kadının hamile kalması ailesi tarafından dört gözle beklenen bir durumdur. Bu yüzden hamileliğin ilk ayları yani düşük tehlikesi geçtikten sonra hazırlıklar yapılmaya başlanır. Hazırlıkları genel olarak kadının ailesi yapar. Öncelikle tahta beşik yaptırılır. Bu beşiğin özelliği, içinde “silbiç” denilen bir kap bulunmasıdır. Çocuk bu kaba tuvaletini yapabilecek pozisyonda yatırılır. Sonra silbiçin üstü uzun bir çaputla örtülerek bebeğin üstü sarılır. Buna “beleme” denilir. Silbiçin içerisine de kömür atılır ki böylece çocuğun karnı üşümez. Tahta beşik sadece ilk çocuğa yapılmakta ve doğan bütün çocuklar aynı beşikte büyütülmektedir (K.K.6). Cinsiyet kesin olarak bilinmediği için hem kıza hem de erkeğe uygun kıyafetler alınır veya dikilir. Kundak ve bez için, kadın tarafından; basma, patiska veya mermerşahi kumaşları kesilerek ucuna oya yapılır. Havludan kol bezleri işlenir, çocuğa yorgan dikilir ve yorgan ağzı işlenir (K.K.5).

Hamilelik döneminde doğumun kolay gerçekleşmesi için de bazı âdetler uygulanmaktadır. Kaynak kişilerden birinin şu ifadeleri sözü edilen âdetler için güzel bir örnektir: “Bana üç cuma abdest alıp dinel dediler. Sonra sabunu sırtından kat zaten paçandan çıkıyor yani sabun yere düştü. Bunu üç kere ayakta yap dediler. Sonra doğumun yaklaştığında

o sabunu ele veriyon. Sonra eteğime şeker aynoy¹ kattırdılar, çocuklara verdirttiler.” (K.K.4). Hamile kadının, kolay doğum yapmış birisinin ya da kocasının elinden su içmesinin de doğumu kolaylaştırdığına inanılır (K.K.8). Başka bir inanişâ göre ise, doğumun zor olmaması için kocanın ayakkabısının giyilmemesi gerekir (K.K.6). Yine kolaylaştırma adına gebe kadın hamileyken zorlanmaya başlarsa havaya birkaç el silah sıkılır (K.K.3).

1.2. Doğum Sırası ve Sonrası

Doğum aylarca beklenen çocuğa kavuşma anı olduğu için çok özeldir. Her hamile kadın doğumunun kolay olmasını ve çocuğunun sağlıklı doğmasını ister. Doğum sırasında ve sonrasında hem çocuğun hem de annenin zarar görmemesi ve sağlıklı olması için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan halk inanişları, gelenek-görenek ve âdetler oluşmaktadır.

Anadolu’da doğumu genel olarak ebeler gerçekleştirir. Ebeler, belli bir tıp ilmine sahip kimseler değildir. Hatta okuma-yazması olmayan, cahil ama doğum konusunda tecrübesi olan kadınlar ebe olarak adlandırılmaktadır. Antalya yöresinde ise “köy ebeleri” veya “kır ebeleri” olarak isimlendirilen kişiler doğumu yaptırmaktadır. Hastane ve sağlık kuruluşlarının yaygın olmadığı dönemlerde, köylerde bir tane ebe olur, herkesin doğumunu o gerçekleştirirdi. İlçe gibi biraz daha büyük yerlerde birkaç tane ebe olur, hamile kadın istediğini tercih edebilirdi. Fakat genel olarak en yakın hangisiyse o doğumu yaptırdı (K.K.2). Çoğunlukla ebeler hamile kadının evine giderken, bazı ebeler ise hamile kadının kendi evine gelmesini isterdi. Hamile kadının sancısı arttığında ya da suyu geldiğinde ebe çağrılırdı. Ailenin büyüklerinden bir iki kadın ebeye doğum yaptırırken yardım eder. Bazı kadınlar ise, ebe olmadan evde kendisi doğum yapabilmektedir (K.K.13). Doğum yaptıran ebeyi gönüllemek² için ya para verilmekte ya da evde olan yiyeceklerden çıkınına³ katılmaktadır (K.K.1).

Kaya’ya (1937:15) göre Antalya yöresinde hamile kadının doğum sırasında çocuğunu kolay dünyaya getirebilmesi için çeşitli âdetler uygulanmaktadır. Evde dolu silah varsa boşaltılmakta, bacaya silah sıkılmakta, doğum esnasında odada bekâr kız varsa yakasından bir parça kumaş yırtılmakta, hamile kadının kilitli oda veya sandık varsa kilidini açması gerekmektedir. Kırgızlarda benzer bir inaniş olarak doğumun kolay olması için evde kilitli ve kapalı bir şeyin kalmamasına özen gösterilir (Polat, 2019: 87).

¹Antalya ve çevresindeki yörelere özgü bir kelimedir. Halk dilinde “falan filan” anlamında kullanılır.

²Kişinin yaptığı işin karşılığını, o kişinin hoşnut olacağı şekilde vermek anlamını ifade eder. Zikredilen cümlede ebenin doğum yaptırmasının karşılığında bir şeyler vermek anlamında kullanılır.

³Kap ya da içine herhangi bir şey katılabilecek bez parçası.

Ebe, çocuğun doğumunu gerçekleştirdikten sonra çocuk ile anneyi birbirine bağlayan kordonu bir karış mesafesinde keser ve göbek bağına bağlar. Göbek bağı, çocuğun gelecekteki hayatını etkileyeceği düşünüldüğü için önemsenmektedir. Çocuğun göbek bağı düştükten sonra bir müddet kuruması için sandıkta bekletilir. Sonra kuruyan göbek bağı çeşitli yerlere gömülür. Çocuğun hayatının şekillenmesine etkide bulunduğu için özellikle erkek çocuklarının göbek bağı, cami avlusuna ya da minare dibine gömülür. Böylece çocuğun dinine bağlı olacağına inanılır. Bazen de evde saklanır ya da evin bahçesine gömülür ki böylece çocuğun evine bağlı bir insan olması arzusu gösterilmiş olur. Kız çocuklarının göbek bağı ise çeyizi çok olsun diye genellikle sandığın dibinde saklanır, bazen de okusun diye okul bahçesine gömülür (K.K.10). Antalya yöresinde çocuktan sonra gelen plasenta için “son” ifadesi kullanılmaktadır. “Son”, düştükten sonra ya gömülür ya da atılır. Doğum gerçekleştikten sonra çocuk temiz bir bezle silinir ve ılık suda yıkanır. Çocuk çabuk büyüsün diye, yıkanırken bacakları yukarıya gelecek şekilde bir kere döndürülür (Kaya, 1937: 15). Eğer çocuğun kalçasında veya omuzlarında halk arasında “sakal” olarak adlandırılan tüyler varsa ebe sürterek tüyleri temizler. Sonra da çocuğu, kalça ve omuzların üzerinden hafifçe jiletler. Bu uygulamaya “ısmaca” adı verilmektedir. Eğer çocuğa doğduğunda bu uygulama yapılmaz ve çocuğun uyku problemi olursa “ısmacası var” denilerek ebeye götürülüp sözü edilen uygulama yaptırılır. Ayrıca bulgur pişirilip ortasına oturtulduğunda da uykusunun bölünmeyeceği söylenir (K.K.5). Çocuk doğduğunda babasına benzesin ve uslu olsun diye babasının gömleği giydirilir. Sonra da o gömlekten çocuğa atlet dikilir (K.K.12).

Çocuk yıkandıktan sonra kıyafetleri giydirilip kundaklanır. Kundaklama; çocuğun bir örtü ile ellerini ve ayaklarını hareket ettirmeyecek şekilde sarılmasına denilmektedir. Çocuğun kollarının, bacaklarının düzgün olması ve kalça çıkığının olmaması için kundaklama mutlaka yapılmaktadır (K.K.9). Çocuk, uzun süre uyuması için de kundaklanmaktadır. Özellikle ilk aylarda kundaklamaya önem verilmektedir (K.K.7).

Çocuk doğduktan sonra ilk yapılan uygulamalardan birisi ad verilmesidir. Genellikle isminin ne olacağına aile büyükleri karar vermektedir. Özellikle erkeğin anne ve babası bu konuda söz sahibidir. Genelde ilk doğan çocuk, oğlansa erkeğin babasının; kızsıa erkeğin annesinin adı konulur. (K.K.2). Babanın ve annenin isimleri konulmuşsa akrabalarından birisinin de adı konulabilir. Eğer ismi konulan kişi hayatta ise “Ben senin adını koydum, çocuğuma kap ver” denilir. Adı konulan kişi ya bakır ya da demir kap verir (K.K.23). Ailenin önceden çocuğu ölmüşse ya da doğan çocuk hastalıklı, zayıf bir çocuksa çocuğa, “Yaşar, Baki” gibi isimler; ailenin çok çocuğu varsa, doğan çocuk istemeden olmuşsa ya da doğan çocuktan sonra artık çocuk sahibi olmak istemiyorlarsa “Durdu, Durmuş, Durkadın” gibi isimler tercih edilebilir.

(K.K.10). Çocukları yaşatmak maksadıyla isimlerini bu maksada uygun koymak Kırgız geleneğinde de görülmektedir (Polat, 2019: 109). Aile büyüklerinden bir erkek veya imam, bebeğin önce sağ kulağına ezan okur, sonra sol kulağına kamet getirir. Sonra tekrar sağ kulağına üç kere ismi ile seslenir. Çocuğun kulağına ezan okuyup isim koyanın sesi güzel olursa çocuğunda sesinin güzel olacağına inanılmaktadır (K.K.1). Başka bir gelenekteki uygulamaya göre çocuğun adı verilirken kurban kesilmekte, etraftaki kadınlar çağırılarak yemek verilmektedir. Yemeğe gelen kişiler hediye olarak çocuğa kıyafetler getirmektedirler (Kaya, 1937: 15). Yeni doğan çocuğun ilk çıkan saçlarının birazı ya da tamamı tıraş edilir, saçlar sarrafta tarttırılır ve kaç gram geldiyse gram altın parası, sadaka olarak verilir. Sonrasında da Allah’a şükür amacıyla akika kurbanı kesilir (K.K.7).

Çocuğun göbeği düştükten sonra “tuzlama” adı verilen uygulama yapılmaktadır. Kaynak kişinin anlatımıyla tuzlama şu şekilde yapılmaktadır: “Göbek düştü müydü balın içerisine karanfili döversin, karanfille beraber tuzu da döversin. Balın içerisine karıştırırsın. Onu çocuğun iki göğüsün arasıyla, bingıldağı haricinde geri her yerine sürersin. Bilhassa kasıklarına, parmak aralarına, boynuna, koltuk altına, terleyen yerlerine sürersin. Yarım saat kadar uyuyabilirse, durutabilirsen çok güzel olur. Sonra banyosunu yaptırırsın.” (K.K.12). Özellikle bal, kız çocuklarına, onlar tatlı olsun diye sürülmektedir. Banyo esnasında süt dökülüp sonra tekrar durulanmaktadır. Tuzlama, çocuğun teri ve nefesi kokmasın diye yapılan bir gelenektir. Tuzlama yapıldığı gün tuz yemeği verilmektedir. Birkaç çeşit yemek hazırlandıktan sonra bir iki aile ve yakın akrabalar çağırılmaktadır (K.K.8).

Yeni doğan bebeklerde, sarılık adı verilen bir hastalık meydana gelebilmektedir. Eskiden beri bu hastalığı geçirmek için çeşitli uygulamalara başvurulmaktadır. Sarılığı geçirmek için genel olarak çocuğun üzerine sarı tülbent örtülmektedir (K.K.9). Çocuğun aralıklarla güneşe çıkarılması da bir başka tedavi yöntemidir. Yine şekerli su ya da hurma verilerek sarılık önlenmeye çalışılır (K.K.6).

Antalya yöresinde bebekler nesilden nesile aktarılan ninnilerle büyütülür. Yavrusunu tahta beşiğe yatıran anne bir taraftan beşiği sallarken diğer taraftan çeşitli ninniler mırıldanarak bebeğini uyutmaya çalışır. En yaygın ninni örnekleri şu şekildedir:

Bahçeye kurdum salıncak
Eline de verdim oyuncak
Uyusun da büyüsün doyuncak
Bir tanecik yavrum ninni
Ho... Ho... Ho...

Bebeğin beşiği çamdan

Yuvarlandı düştü damdan

Bey babası gelir Şam'dan

Nenni, nenni yavrum, nenni (Çimrin, 1991: 85).

Kadın, doğum yaptıktan sonra bazen yıkasalar da genellikle yıkanmamaktadır. Kadına temiz kıyafetler giydirilip yatağına yatırılır. Kundaklanan bebek, emzirmesi için anneye verilir. Annenin ilk emzirdiğinde gelen sütüne “ağız” denilmektedir. Ağızın, çocuğun sağlığı açısından önemli olduğu dile getirilmektedir (K.K.13). Evin büyükleri tarafından annenin sütünün çok olması ve hemen bebeğin emzirilebilmesi için nişasta, su ve şeker karıştırılarak “palize” adı verilen bir yiyecek yapılır. Annenin emzirdiği süre boyunca sütü azalırsa palize yemeye devam edebilir. Kadın doğum yapar yapmaz tereyağı eritilip içine su konularak anneye yedirilir (K.K.1). Yine tarhana çorbası, muhallebi gibi yiyecekler de sütü arttırıcı olarak yapılır (K.K.13). Bahar adı verilen şerbet hazırlanır. Bahar, yedi çeşit baharatın bir araya getirilip kaynatılmasından meydana gelen bir içecektir. Kadın, doğum yaptığı günden lohusa dönemi bitinceye kadar bu şerbet içirilir. Eğer bebek görmeye gelen olursa ona da ikram edilir. Lohusa mevlidinde misafirlere ikram edildiği için “lohusa şerbeti” olarak da isimlendirilir (K.K.2). Sütü olduğu sürece anne çocuğunu iki yaşına kadar mutlaka emzirir. Eğer annenin sütü olmazsa yakınlarından sütü çok olan birisi çocuğu emzirir. Hatta köylerde, annenin tarlada veya bahçede işi varsa da çocuğu bir başkası emzirebilir. Bebek emdiği sürece başka kadın emzirmeye devam eder. Bebeği emziren kadın Antalya yöresinde, sütanne ya da süt emişiği olarak isimlendirilir. (K.K.11).

Kadına, doğum yaptığı andan kırkçı çıkana kadar geçen sürede “lohusa” denilir. Lohusa döneminde kadının dinlenmesi gerekir. Kişiden kişiye değişiklik gösterse de genel olarak anne bu dönemi yatakta geçirir. Hassas bir dönem olduğu için hem annenin hem de bebeğin sağlığına dikkat edilir. Halk arasında bu dönem için “kırk gün lohusa kadının ve çocuğunun kabri açıktır” sözü söylenmektedir. Bu anlayıştan dolayı çocuğa nazar değmesinden korkulur. Bazı kişiler için “gözü değer çabuk değer” ifadesi kullanılır. Bu yüzden tedbir amaçlı muska yazan birisine nazar muskası yaptırılır. Nazarlık diye isimlendirilen bu muska ya çocuğun kıyafetine ya da beşiğine takılır (K.K.6). Eski dönemlerde çocuğun kıyafetine üzerlik otu veya göz boncuğu takmak da uygulanan âdetlerdendi. Eğer çocuğa nazar değmişse üzerlik otu veya zeytin yaprağı tütüzlenerek⁴ çocuğun başından döndürülürdü (K.K.5). Yine çocuğun koltuk altına mavi boncuk da dikilirdi (Acıpayamlı, 1962: 3). Buğday, çörek otu, sarımsak başı ve ığde çekirdeğinin de nazarı önlediği düşünülür. Bu yüzden ağaç kabuğuna ya da beze sarılarak muska şeklinde çocuğa takılır. ığde çekirdeği de çatal iğne ile çocuğa asılır (K.K.23). Çocuğun

⁴Halk arasında “tütülemek” kelimesinin karşılığı olarak tütüzlemek ifadesi kullanılmaktadır. Otu ya da yaprağı ateşte yakarak duman çıkarmaya denilmektedir.

yüzüne, vücuduna, kulağının arkasına kara çalınır⁵ (K.K.12). Çıtlık ya da meneviş diye isimlendirilen ağaçtan kesilip nal şekli verilerek iple çocuğun boynuna kolye olarak asılır (K.K.11).

Lohusa kadın da bu dönemde sağlına dikkat etmeli ve kendisine zarar verecek şeylerden kaçınmalıdır. Çocuk ve özellikle de anne için en tehlikeli şey “Alkarısı” olarak isimlendirilen varlıktır. Eğer anneye zarar verirse buna “Albastı” denilmektedir (Boratav, 2016: 176-177). Bu varlığın anneye çok zarar verdiği düşünüldüğü için Albastı’dan korunmak amacıyla kadın başına al tülbent takar ya da al kurdele bağlar. Lohusalık boyunca başından çıkarmaz. Lohusa döneminde, kırk gün içinde çocuğun veya kadının hastalanmasına “kırk düşmesi” denilmektedir. Hastalanmamak için yapılan bazı uygulamalar vardır (Örnek, 2016: 202-203). Anne ve bebek, özellikle doğumdan sonra yirmi gün geçmeden evden çıkmaz, yirmi günden sonra da ilk yirmi gününün geçtiği “yirmi kırkı doldu” diye ifade edilir. Kırk gün boyunca da yeni evlenen kişinin ve lohusalı yani kırklı başka birisinin yanına kırk düşer⁶ diye gitmez (K.K.2).

Kadına, doğumundan kırk gün sonra “kırk uçurma, kırklama” adı verilen uygulama yapılmaktadır. Bahsedilen uygulama ile kadının lohusa dönemi bitmektedir. Zikredilen işlemle anne ve bebeğin tehlikeden kurtulduğuna inanılmaktadır. Birinci kırklama yirminci gün, ikinci kırklama otuzuncu gün, üçüncü kırklama kırkinci gün yapılmaktadır. Birinci ve ikinci kırklamayı herkes yapmasa da kırkinci gün mutlaka kırklanır. Kaynak kişinin anlatımıyla kırklama işlemi şu şekilde gerçekleşmektedir: “Kırk bir tane taş bulurdu küçük küçük, bir de köklü olsun diye zeytin dalı koparıdın. Onu suyun içine kordun. İçine de ağır olsun diye ya bi küçük altın ya altın yüzük atarsın. Yumurtayı tepeciğinden kırarsın. Onunla kırk kere suyu ölçersin. Kadın banyo yapar. Altmış yetmiş kırkı bizden çıkmış gitmiş denir de üstüne o sudan dökünür. Çocuğa da büyükler banyo yaptırırlar. Çocuk da dökünür. Kadın bi odadan çıkar. Çocuğu da götürürler. Ortada karşılatırlar.” (K.K.7). Karşılama, annenin kırkı çocuğa düşmesin diye yapılır. Bazen kırklamada çocuk güzel koksun diye “salzak” denilen mersin dalı dövülür, sonra çocuğun koltuk altı, boynu ve parmak arası gibi çok terleyen yerlerine sürülür (K.K.22). Hazırlanan kırklama suyundan evin içine de serpilir. Kırklama işleminden sonra artık anne ve bebek dışarıya çıkabilir. İlk olarak büyüklerin evine gidilerek kırk uçurulur. Ev sahipleri imkânlarına göre çocuğa hediye verirler. Genellikle mendil içine para, çantasına yumurta koyarlar. Çocuğun ömrü uzun olsun, yaşlandığını da görelim manasında çocuğa undan sakal yapılır (K.K.4).

⁵Kömürle siyah rengi vermek.

⁶Kırk günün içerisinde zarar görmesi anlamına gelir.

Lohusa döneminde kırk gün bitmeden “lohusa mevlidi” denilen bir kutlama yapılır. Eve misafirler davet edilir, mevlit okunur, yemekler verilir, lokum ve lohusa şerbeti ikram edilir. Bu kutlama sayesinde akraba ve yakınlardan bebek görmek isteyenler de kabul edilmiş olurdu. Misafirler, imkânlarına göre çocuğa altın, kıyafet, kap, tepsi gibi çeşitli hediyeler getirir (K.K.8).

1.3. Çocukluk Dönemi

1.3.1. Diş Dirgiti

Çocuk doğduktan sonra onunla ilgili gerçekleşen “ilk”ler, aile tarafından hep önemli kabul edilmektedir. İlk doğum günü, ilk kesilen saç, ilk adımları, ilk konuşması ve ilk dişi, kutlamalara sebep olmaktadır. Diğerleri aile arasında olurken diş kutlaması daha kapsamlı olarak akraba ve komşularla beraber yapılır. Antalya yöresindeki “ilk diş” kutlamaları, içinde pek çok inanış barındırmaktadır.

Çocuğun ilk dişini çıkardığında yapılan kutlamaya “diş dirgiti” adı verilir. Söz konusu kutlamada, bir gün önceden suda bekletilen buğday, nohut ve fasulye pişirilir. Buna “dirgit” denilir. Akraba, komşu davet edilerek dirgit yemeğinden ikram edilir. Yere bir örtü serilerek çocuk, üzerine oturtulur. Önüne tepsinin içinde makas, kalem, kitap, altın, Kur’an, tesbih gibi şeyler konulur. Her biri bir meslek anlamına gelmektedir. Çocuk hangisini seçerse o mesleği yapacak denilir. Kur’an ve tesbih, hoca, kalem ve kitap, okuyacağına veya öğretmen olacağına; altın, kuyumcu; makas ise terzi olacağına işarettir. Çocuğun üzerine al yazma örtülerek buğday serpilir (K.K.9). Çocuk dişini kolay çıkarsın diye buğdaylar ipe dizilerek çocuğun omzuna takılır (K.K.12). Hatta dişi düzgün olan birisi buğdayı çiğnedikten sonra üzerine tükürür. Bu uygulama çocuğun dişi düzgün olsun diye yapılır. Misafirler de örtünün üzerine imkânına göre hediyeler bırakır (K.K.10).

1.3.2. Sünnet

Sünnet, Arapça dil bilim kitaplarında “hıtan” ifadesiyle yer alır. Sünnet fiilinin Barnaba İncil’inde yer alan söylemlere göre ilk insan Hz. Âdem’le başladığı rivayet edilir. Tevrat’a göre sünnet fiili Tanrı ile Hz. İbrahim arasındaki ahdin hükümlerinden birisi ve ahdin sembolüdür. İslâm dininde sünnet Hz. İbrahim’den beri süregelen bir gelenektir ve Müslümanlar sünneti Hz. İbrahim’in uygulamasına dayandırır⁷ (Kadioğlu vd., 2006: 2-6). Anadolu’da en çok rastlanan

⁷ Ebu Hureyre’nin naklettiği şu hadisi zikredebiliriz: “Resûlullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: İbrahim (aleyhisselam) Kaddûm nâm -bazısı da şeddesiz olarak Kadûm demiştir- mevkide seksen yaşında olduğu halde sünnet oldu.” (Buhârî, isti’zân, 51, Enbiya 8; Müslim, Fedâil 151, (2370) Kütüb-i Sitte Muhtasarı (içinde), 7/531).

geleneklerden birisi sünnettir. Çocuk sahibi olan herkes söz konusu geleneği mutlaka yerine getirir. Sünnet, farklı ülkelerde hem erkeğe hem de kıza da uygulanmaktadır. Fakat ülkemizde sadece erkekler sünnet olmaktadır. Peygamberin sünnetli doğmuş olması inancı, bu geleneğin tartışmasız bir şekilde herkes tarafından gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bütün bölgelerde uygulanan bu geleneğin yörelere göre içeriğinde farklılıklar mevcuttur (Örnek, 2016: 235-239). Çocuk sünnetin ne demek olduğunu kavrayacak bir yaşta ise doğal olarak korkmaktadır. Çocuğun korkmaması ve psikolojisinin kötü yönde etkilenmemesi için bu olay eğlenceli hale dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Bu sebeple sünnet uygulamasının yanında, içeriğinde farklı âdetlerin bulunduğu merasimler de gerçekleştirilmektedir.

Antalya yöresinde sünnet olmanın belirli bir yaşı ya da zamanı yoktur. Fakat genellikle ilkokul çağı tercih edilmektedir. Yani 7-10 yaşları civarında gerçekleştirilmektedir. Nadiren daha erken yaşta yapılabildiği gibi 14 yaşından sonraya bırakılmamaktadır (K.K.5). Genelde yakın yaşlarda olan kardeşler beraber sünnet edilir (K.K.3). Bu yöredeki sünnet uygulamaları kutlama havasında yapılır. Sünnet düğününden önce çocuğa sünnet kıyafeti alınır. Kıyafet genel olarak pantolon, gömlek, pelerin, fes ve asadan oluşur (K.K.4). Daha eski dönemlerde ise sünnet kıyafetlerini terziler dikerdi. Ayrıca sünnet olduktan sonra çocuğun rahat etmesi için beyaz renk bir kıyafet diktirilirdi (K.K.11, K.K.44). Sünnet kıyafetlerini ve sünnet düğünü masraflarını duruma göre genellikle dedelerden birisi karşılardı. Özellikle de babanın babasına bu görev düşerdi (K.K.15). Kanaviçe işli, iğne oyalı yatak örtüleri serilerek yatak hazırlanır. Çocuğun odası balonlarla süslenir. Sünnet merasimine akrabalar, komşular, köy halkı ya da mahalleli davet edilir (K.K.13).

Antalya yöresinde genellikle sünnet merasiminin gerçekleştirileceği günün bir gün öncesindeki akşam vaktinde, evde yakın akrabalar ve komşular arasında kına gecesi düzenlenir. Kınada kadınlar kendi aralarında eğlenerek sünnet çocuğunun bir elinin serçe parmağına kına yakarlar. Ertesi gün öğle saatlerinde ise sünnet merasimi gerçekleştirilir. Bazı aileler oyunlu bazıları ise mevlit okutmayı tercih eder. Genel olarak ise mevlit okutulur. Hoca mevlidi okur, sonrasında yemek verilir. Yemek olarak düğün yemeklerindeki gibi tavuk çorbası, nohut veya kuru fasulye yemeği, salata, keşkek, pilav, helva yapılır. Herkes maddi durumuna göre menüyü belirler. Yemekten sonra sünnet kıyafetlerini giyip süslenen sünnet çocuğu, at veya motora bindirilerek davul-zurna eşliğinde çocuğun arkadaşları, akrabaları ve komşular hep birlikte konvoy yapılır ve sünnet çocuğu mahallede gezdirilir. Sünnet çocuğu attan indirilince oynatılır. Arkadaşları ve erkeklerden oynamak isteyenler de oynarlardı (K.K.6).

Eğlencenin ardından sünnet olma kısmına geçilir. Eskiden sünnetçiler köy köy, mahalle mahalle gezerler. Sünnetçiler, genellikle sağlık memuru olur. Fakat nadir de olsa özellikle

köylerde sağııkçı olmayanlar da sünnetçilik yapar. Öncelikle çocuğa dikilen elbise giydirilir. Sünnet işleminde çocuğun akrabalarından birisi, çocuğu kucağına alarak kollarını sıkıca tutar. Bu kişi “kirve” olarak isimlendirilir. Fakat diğer yörelerdeki gibi kirvenin farklı sorumlulukları olmaz (K.K.17). Çocuğun sakinleşmesi sağlanarak işlem gerçekleştirilir. İşlem sırasında çocuk bağırıp ağlayınca ağzına lokum ya da şeker verilir. İşlem bitince “oldu da bitti maşallah” sözleriyle çocuk yatağa götürölüp yatırılır. Çocuğun acısını unutup mutlu olması için akrabaları ve yakınları tarafından çeşitli hediyeler, oyuncaklar verilir. İsteyen, merasim sırasında isteyen de çocuk sünnet edildikten sonra takısını takar (K.K.20).

İKİNCİ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE EVLİLİK İLE İLGİLİ HALK İNANISLARI

Evlilik, bir kadın ve erkeğin yeni bir aile kurmak için beraberlik içerisinde oluşturdukları ilişkilerin tamamını ifade etmektedir. Ailenin oluşması için ilk adım sayılan evliliğin, erkek ve kadın için önemi büyüktür. Evlilik her kültür ve dinde farklılık göstermektedir. Anadolu’yu incelediğimizde evliliğin önemsendiği, teşvik edildiği ve kutsal bir müessese olarak değerlendirildiği görülmektedir. Halk arasında evlenenin işlerinin kolaylaşacağına dair inanış, “yuva kurana, evlenene Allah yardım eder” sözü ile anlatılmaktadır. Anne-babanın çocuğunu evlendirmesi, onların sorumluluğunda olan bir görev olarak anlaşılmaktadır.

İnsan hayatındaki geçiş dönemlerinin ikinci basamağını evlilik oluşturmaktadır. Evlilik, kız ve erkeğin sosyalleşmesi için önemli bir aşama olmakla beraber aileler arasındaki ilişkileri de düzenlediği için önemli bir olay olarak değerlendirilmektedir (Örnek, 2016: 255). Doğum döneminde, bir insanın dünyaya gelmesi ve yaşayışının nasıl olacağı ile ilgili gelecek beklentileri ön planda iken evlilikte ise iki insanın hatta iki ailesinin uyum sağlaması, evliliği oluşturan tarafların gözettiği en önemli husustur. Ancak uyum sağlandığında mutlu bir evlilik düşünülebilmektedir. Uyum; kültürel, duygusal ve töresel özellikler ile bağdaştırılmaktadır. Pek çok etkene bağlı olan ve her aşamasında kurallar ve kalıplar bulunan ailenin başlangıç basamağı evlilik, içeriğinde birçok âdet, gelenek, görenek ve inanış barındırmaktadır (Eroğlu, 2017: 273).

2.1. Evlilik Öncesi

Evlilik, bir süreç sonucunda meydana gelen bir akittir. Bu yüzden evlilik ile ilgili inanışlar, gelenek-görenek ve âdetler düğün öncesinden başlamaktadır. Daha önceki dönemlerde Antalya yöresinde evlilik genellikle kız için 16-20, oğlan için 18-25 yaşları arasında gerçekleşirdi. Evde 20 yaşını geçmiş bekâr bir kız varsa evde kalmış muamelesi yapılırdı (K.K.32). Günümüzde ise eğitim sebebiyle kız ve erkeğin daha geç yaşlarda evlendiği görülür. Ayrıca abla evlenmeden kız kardeşe görücü gelse bile verilmez, ablasının evlenmesi beklenir (K.K.17). Genellikle akraba evliliklerinin çok olduğu görülmektedir. Evlenme yaşına gelen gençler hem ailenin bilinmesi hem de yer yurt sahibi ailelerse, mirasın bölünmemesi için amca, hala, teyze, dayı çocukları ile evlendirilir. İki kardeşin akrabadan iki kardeşle evlenmesi de çok sık rastlanılan bir durumdur (K.K.19).

Bu yörede nadir de olsa çok eşlilik görülmektedir. Evli erkek, resmi nikâhlı eşinden ayrılmadan dini nikâhla evlenmektedir. Kadında ise böyle bir durum söz konusu değildir (K.K.35).

2.1.1. Kız İsteme

Evlilik yolundaki ilk adımı eş seçme oluşturur. Antalya yöresinde genellikle kız kaçırma ve görücü usulü olmak üzere iki türlü evlilik ve eş seçme şekli olduğu görülmektedir. Kız kaçırma, oğlanın aynı köyde gördüğü kızı babasının vermemesi sonucunda gerçekleşir. Baba, maddi durumunun iyi olmadığı, aile ile anlaşamadığı veya başka birisine vermek istediği için kızını, onu isteyen kişiye vermeyebilir. Böyle bir durumda kız da çözümü kaçmakta bulur (K.K.12). Bazen düğün yapacak maddi duruma sahip olmamak da kız kaçırmaya sebeptir (K.K.31). Kız kaçırmadan sonra genelde düğün yapılmaz. Oğlan, kızı ailesinin evine getirir. Eğer sonradan ailenin rızası olursa nadir de olsa düğün yapılır (K.K.14).

Görücü usulü ise daha fazla görülen bir evlenme şeklidir. Evlilik yaşına gelen oğlan anne babasına evlenme isteğini dile getirir. Bunun üzerine anne, tanıdıklarına haber vererek kız bakmaya başlar. Tanıdıklar aracı olarak kız tavsiye ederse, aileden ve aracı olanlardan birkaç kadın kızı görmeye gider. Bu geleneğe “dünürçülük” ya da “görücü çıkma” ismi verilir. Kız tarafı için ise sözü edilen uygulama “görücü gelme” tabiriyle ifade edilir. Eğer kadınlar kızı beğenir ve onay verirlerse oğlanın haberi olur. Sonra oğlan ve ailesi kızı görmeye gider. Oğlan da kızı beğenirse kız istemeye gidilir (K.K.1). Genelde kızın ailesi ilk seferde kızı vermez. Birkaç defa kızın evine isteme için gidilir. Bu süreçte kız tarafı oğlan tarafını araştırır ve kızın pek söz hakkı olmaz; damadın kim olacağına aile karar verir (K.K.31). Kız istemeye damat gitmez, anne-baba, dünürçü ve aileden birkaç büyük ile gidilir (K.K.35). Gidilirken tatlı, lokum, şeker gibi şeyler götürülür. Kızı, oğlan tarafının aile büyüklerinden birisi “Allah’ın emri peygamberin kavli” ile kız tarafının büyüklerinden ister, kız tarafı da cevaben “hayırlı olsun” der. Kız verildikten sonra takı konuşulur, ne istedikleri sorulur. Genelde burma bilezik, Antalya burması, lübbeli beş yüzlük ve kordon kolye istenir. Her ailenin durumuna göre bunların sayısı değişir. Ortak bir noktada buluşulup karar verilir (K.K.19).

2.1.2. Söz-Nişan

Kız verildikten sonra söz için gün kararlaştırılır, genelde de uzatılmadan bir hafta sonra söz yapılır. “Söz kesimi” adı verilen bu törene yakın akrabalar katılır. Söz, kızın oğlan tarafına verildiğinin kesinleşmesi anlamına gelir. Bazı ailelerde yüzük takılırken bazılarında sadece kızı verdiğinin sözü alınır. Gelen kişilere şerbet ikram edilir. (K.K.6).

Söz kesimini her aile yapmaz; bazıları kız istemeden sonra hemen nişan yapar (K.K.11). Ancak nişan merasimi çoğunlukla sözden ayrı olarak gerçekleştirilir. Nişandan önce kız ve oğlanın nişanlıkları alınır ve karşılıklı olarak bohçayla gönderilir. Buna “nişan kofası” denir (K.K.5). Nişan kofasına dair bazı uygulama biçimlerinde erkek tarafı kofayı nişandan önce getirirken, kız tarafı nişandan sonra birkaç kişiyle beraber götürür. Kız tarafının götördükleri ise serilip gösterilir (K.K.24). Bazı aileler, karşı tarafın ailesine tek tek bohça hazırlar. Bohçalarla beraber kız tarafı erkek tarafına bir tepsi baklava götürür. Bu “ağız tadı” olarak isimlendirilir. Oğlan evi de nişana giderken tepsiye çerez koyarak karşılık verir (K.K.20). Nişan herkesin maddi durumuna göre yemekli ya da yemeksiz yapılabilir. Eğer yemeksiz olursa lokum ve getirilen nişan çerezi dağıtılır (K.K.36). Nişan; akrabalar, komşular, yakınlar davet edilerek kız evinin önünde gerçekleştirilir. Nişan töreni bazen dinî içerikli olsa da genellikle çalgıcı getirilir ve oyunlu icra edilir. Yüzüğün takılmasıyla merasim son bulur. Nişan masrafları kız evi tarafından karşılanır (K.K.2). Kaynak kişinin ifadesine göre eskiden çocuk yaşta nişan yapıp birkaç yıl bekledikten sonra evlenilirdi. Kız 12, oğlan 15 yaşı civarlarında nişanlanırdı. Bunun sebepleri, kızın başkasına kaçmasını engellemek ve kızın genç kızlığa erişmesini beklemek içindi. Oğlan evi, kızın başkasına verilme ihtimalinden dolayı erken yaşta kızı ister ve yüzük takılırdı (K.K.35). Nişanlılık döneminde kız ve oğlan görüşmezdi. Eğer oğlan askere gitmemişse askere gider, işi yoksa iş bulurdu. Bu sürede oğlan ve kız birbiriyle bazen hiç görüşmez, bazen de bayram ya da başka bir vesileyle kızın evine gelinirse birbirlerini görebilirlerdi (K.K.15).

Nişanlılık dönemine Kurban Bayramı denk gelirse oğlan evinden kız evine süslenmiş bir koç götürülür. Ailenin maddi durumuna göre koçun boynuzuna altın bilezik ya da boynuna “beşi bir yerde” adı verilen altın kolye takılır. Kız evi koçu keser, tadımlık olarak oğlan evine koçun bir bacağına gönderir. Yine kız evinden oğlan evine baklava da gider. Ayrıca kız evi oğlana, oğlan evi de kıza bayramlık alırdı (K.K.19).

Nişanı atma veya nişan bozulma olursa etraf tarafından kötü gözle bakılmaz. Çünkü bu dönemde görüşme bile olmadığı için sıkıntılı bir durum olarak görülmez (K.K.38). Bazıları ise tam tersine söz ağızdan çıktıysa olmalı düşüncesiyle nişan atmayı hoş karşılamaz. Evlenip de ayrılmış gözüyle baktıkları için tekrar o kıza gelen dünürçüler buna göre muamele yaparlar (K.K.17). Nitekim evlenmeye talip olan bazı erkekler, nişan atan bir kıza bu gözle bakar ve nişandan ayrıldığı için böyle bir kıızı istemezler. Nişan atma durumunda yüzükler ve nişan kofasına alınanları her iki taraf birbirine geri verir (K.K.31).

2.1.3. Urba Görme-Çeyiz

Antalya yöresinde çok eskilerde kıyafetler satın alınmaz dikilirdi. Bu yüzden gelinin urbalık elbiseleri, kınalığı, gelinliği; damadın damatlığı, pijama takımı diktirilirdi (K.K.26). Kıyafetlerin artık satın alınmaya başlandığı günümüzde ise düğün yaklaştığında kıza elbise, kınalık, gelinlik; oğlana damatlık, pijama takımı almak için çarşıya çıkılır. Buna “urba görme” denilir (K.K.14). Geline alınan urbalık elbiseleri herkes görsün diye farklı farklı zamanlarda mutlaka giydirilir. Urba görmeye kız ve oğlan evinden yaklaşık 10-15 kişiyle beraber gidilir. Hep beraber kız ve oğlanın ihtiyaçları görülür ve sonrasında öğle yemeği yenir. Masrafını oğlan evi karşılar. Kıyafetlerde ise kıza alınanları oğlan, oğlana alınanları kız tarafı alır. Urba görmede alınan kıyafetler bohça yapılarak süslenir. Bu bohçalarda “düğün kofası” olarak isimlendirilir. Ev düzerken ise ev eşyalarını kız tarafı alır, altın ve düğünü ise oğlan tarafı yapar (K.K.32).

Kaynak kişilerin verdiği bilgiye göre Antalya yöresinde eskiden kız çocuk dünyaya getiren her anne çeyiz hazırlamaya doğum yapar yapmaz başlardı. Hatta ailenin büyükleri babaanne ve anneanne de torunlarının çeyizine katkı sağlardı (K.K.21). İpek böceği tutulup ipeğinden gömlekler, çamaşırlar dikilirdi. Kız da genç kız olup evlilik yaşına yaklaşıncı kendi çeyizine elinden hangi iş gelirse yapardı. Çeyize; iğne oyalı yazmalar, kanaviçe işli yatak örtüleri, pamuk yorgan, yastık ve döşekler, örgüden çorap ve yelek, etamin seccade yapılırdı (K.K.39). Kızın mutlaka çeyiz sandığı olurdu. Çeyizler sandığın içine koyularak gelin evine götürülürdü (K.K.4). Bunun yanında mutfak eşyalarından bakır, demir kaplar, tahta kaşıklar alınır (K.K.8). Günümüzde ise çeyiz hazırlığı kızın evlenme çağı yaklaştığında yapılır. Bahsi geçen eski dönemlerde yapılan çeyizler, bugün de işlenir. Genellikle günümüzde çeyizler, sandıkla değil çeyiz bohçaları ile götürülür. Eski dönemlerde Antalya’nın özellikle köylerindeki evlerde geniş aileler şeklinde yaşanırdı. Genelde büyük evlerde yaşansa da küçük evlerde yaşayanlar için de evlenen her oğlana bir oda verilirdi. Evlenen çift, kaynana-kayınpeder ve varsa elti-kayın ile yaşardı. Bu yüzden “ev serme” ya da “çeyiz serme” şeklinde ifade edilen gelenek, aslında çiftin odasını yerleştirmek anlamına gelir. Oda genelde oğlanın anne-babasına yakın ya da altlı üstlü olur. Eğer ailenin imkânı varsa gelin ve damat farklı bir evde oturtulabilmektedir (K.K.2). Bunun yanında nadir de olsa oğlan içgüveysi olarak kızın tarafına gelebilmektedir (K.K.3). Günümüzde ise evlenen çiftin anne-babasıyla aynı evde yaşamasına pek rastlanmaz. Çoğunlukla ailesine yakın ya da altlı üstlü oturdukları görülür.

Çeyiz serme düğünün hemen öncesinde olur. Bazı aileler kınadan bir gün önce ya da kına günü, bazıları ise gelin almanın yapılacağı günün sabahı ev sermeye gider (K.K.17). Geçmiş dönemlerde kına günü ev serilirse kızın çeyizi görünsün diye evin önüne ve içine ip gerilirdi. İpe, bütün çeyizler tek tek asılırdı. Üç gün durduktan sonra hepsi toplanıp tekrar çeyiz

sandığına konurdu (K.K.7). Bugün ise bahsedilen gelenek görülmez. Bütün çeyizler dolap içlerine yerleştirilir. Kınadan önce ev serenler hem kız hem de oğlan tarafından kalabalık bir grupla giderler. Davul ve zurna eşliğinde bohçalar, çeyiz sandığı hep birlikte indirilip önceki dönemlerde ya at arabası ya da traktör tercih edilirken günümüzde araba ile götürülür. Herkesin yardımıyla eşyalar yerleştirilip çeyiz serilir. Böylece çeyiz serme hem şenlikli olur hem de çabuk biter (K.K.13).

Daha önceki dönemlerde genellikle köylerde düğünden 3-4 gün önce mahalleyi ve köyü düğüne çağıran tellal tutulurdu. Tellal, sokaklarda bağırarak düğünü ilan eder ve herkesi düğüne davet ederdi (K.K.20). Günümüzde yerleşim yerlerinin genişlemesi sebebiyle tellal geleneği uygulanmaz. Genellikle her iki taraf da düğüne davet etmek için akrabalarına, komşularına ve yakınlarına “oku”⁸ dağıtır. Oku; havlu, atlet, pazen kumaş, gömlek gibi şeyler olduğu gibi kibrit, bardak da olabilir. (K.K.12, K.K.6, K.K.9, K.K.15). Genelde yakın akrabalara gömlek, kumaş verilirken diğer kişilere havlu, atlet dağıtılır (K.K.1). Özellikle uzaktan gelenlerin düğün evinin hangisi olduğunu bilmeleri için perşembe akşamından veya Cuma gününün sabahından evin dışına bayrak asılır (K.K.7).

2.2. Evlilik Sırası ve Sonrası

Antalya yöresinde düğün, genellikle üç gün üç gece olur. Çoğunlukla kırsal bölgelerde ya da köylerde Cuma gününün sabahında hem kız evinde hem de oğlan evinde davul-zurna çalmaya başlar (K.K.22). Genelde kız evinin davulcu ve zurnacısını oğlan evi gönderir. Üç gün boyunca kız evinde de oğlan evinde de yemek eksik olmaz. Gelenlere mutlaka yemek verilir. Özellikle öğle yemekleri kalabalık olur, akşam yemeklerine ise yakınlar, komşular iştirak eder. Sunulan yemekler, nohut yemeği veya etli kuru fasulye, tavuk veya kulaklı çorbası, pilav, keşkek, salata ve pazar helvası yemeklerinden oluşur (K.K.12, K.K.17, K.K.19, K.K.24, K.K.5, K.K.20). Daha eski dönemlerde keşkeği, düğünden önce erkekler meydana toplanıp hep birlikte taşa döverlerdi. (K.K.7). Günümüzde ise keşkek dövülmeden, kadınlar tarafından kazanlarda yapılır. Yemekler imece usulüyle akraba ve komşularla hep birlikte hazırlanır (K.K.11).

Geçmiş dönemlerde Cumartesi gününün sabahı davulla zurnayla oğlan tarafı kız evine gelirken fasulye, keşkek gibi yiyecekleri; urba görülünce alınan kızın kıyafetlerini; kınalık ve gelinliğin olduğu düğün kofalarını getirirdi. Buna “küçük kına” denirdi (K.K.32). Öğle vakti kız evinde yemek verilirdi. Sonra kofa adı verilen sepeti süslemeye gidilirdi. Davul-zurna önde,

⁸İnsanları düğün vb. gibi davetlere çağırmak amacıyla dağıtılır. Bazen davetiyenin yerine verildiği gibi bazen de davetiye ile verilir.

arkasında kofayı taşıyan, onun arkasında gelin, arkadaşları ve köylüler hep beraber güle oynaya dağlara, ovalara giderlerdi. Geline palto giydirebilirler, eline de şemsiye verirlerdi. Yaz ya da kış hiç fark etmez o şemsiye mutlaka olurdu. Kofayı herkes çiçekler bağlayarak süsler, en sonda gelin ise kofanın ortasına çiçek bağlardı. Kofa, mevsimine göre farklı farklı çiçeklerle süslenirdi. Eğer bahar mevsimi ise rengârenk çiçekler bağlanırdı. Bundan maksat kızın giyeceği kıyafetlerin bu çiçekli kofa ile kızla birlikte gönderilmesidir Dağ-bayır gezisi, yine oynayarak hep beraber eve dönülmesiyle sona ererdi (K.K.19). Küçük kına ve kofa süsleme geleneği günümüzde gerçekleşmez.

Kınadan önce gerçekleştirilen bir diğer âdet ise geline elbise giydirilir ve iki tane arkadaşı koluna girer. Gelinin arkadaşları, devamlı yer değiştirerek gelinin koluna girerler. Ardından önde davul-zurna meydana kadar yürünür. Sonra gelin bir yere oturtulur. Her gelen, geline ve koluna giren kız arkadaşına para verir. Gelin ve arkadaşı, parayı yan tarafa koyulan tabağın içine atar, gelin tekrar yerine oturur. Sonra diğer arkadaşı koluna girer ve bu şekilde eğlence yapılır. Ardından tekrar davul zurnayla eve dönülür (K.K.23).

2.2.1. Kına

Antalya yöresinde kına gecesi düğünden önce mutlaka yapılır. Halk arasında kına yakmak, kutsal ve uğur olarak kabul edilir. Ayrıca kınanın Kâbe'den getirilmesi kına yakma geleneğine dini bir anlam katar. Eski Türk düğünlerinde de benzer inanışla kına yakmak, renk ve ateş kültü ile ilgili kutsal geleneklerin devamı kabul edilir. Kınanın yeşil olması sonrasında kırmızılaşması ve kokusu uğur sayılır (Ataman, 1992: 7-8). Antalya yöresinde kına gecesi, genellikle köylerde cumartesi akşamı yapılır. Çoğunlukla kızın evinin içinde ya da önünde gerçekleştirilen kına gecesine, akraba, komşu bütün tanıdık kadınlar davet edilir. Damat dâhil olmak üzere hiçbir erkek kınanın olduğu yere giremez. Hatta evin önünde olursa kimse görmesin diye çarşaf ve battaniyelerle etraf kapatılır (K.K.11). Genelde köylülerden olan çalgıcı veya delbeciler getirilir. Önerine çarşaf veya battaniye asılarak kadınları görmemeleri sağlanır (K.K.21). Gelin ya kadife kırmızı bir elbise ya da “üç etek”⁹ adı verilen bir kıyafet giyer (K.K.14).

Antalya yöresindeki eski dönem kına töreninde masanın üzerine sandalye veya koltuk koyulur, gelin oturtulurdu. Böylece herkesin gelini görmesi sağlanırdı. Önce oynanır, sonra kına yakılırdı (K.K.12). Eğer kına kış aylarındaysa, ısınabilsinler diye insanlar, ortada ateş yakılırdı. Buna “maşalama” denirdi. Kına gecesine katılanlar, yakılan ateşin etrafında dönerek

⁹Uzun kollu, kol ağızları yırtmaçlı ve düğmeli olan; alt tarafı da üç parça etekten oluşan; genellikle kırmızı renkli yöresel kıyafettir (<https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67453/kadin-giysileri.html>).

oyunlardı. (K.K.4). Oyun sırasında “değnekçi” adı verilen yaşlı kadınlar, kızları oyuna kaldırmak için değnekle vururlardı. Kaynak kişinin anlatımına göre “Köyde Cennet nene, Esat nene, Ayşene nene vardı. ‘Kakın gençler gelen koca olan gece’¹⁰ derdi, herkese bi sopa vurardı, ‘kalk kız sen oyna bakem bi’ derdi. Oynamazsan kolundan tutar zorla oynatırlardı.” (K.K.5). Antalya’da kına gecelerinde oyun havası olarak “Harmandalı, Al Yazmalım, Cemilem, Şu Dirmilin Çalgısı, Yayla Yolları, Hadi Gari Sende Gel, Kezban Yenge” gibi türküler eşliğinde, genelde de zeybek oynanırdı (K.K.35). Harmandalı oyununun yörenin öne çıkan oyunlarından biri olduğunu göstermesi açısından, kaynak kişilerden Fatmana Hanım’ın şu ifadeleri önemlidir: “Ben bir kınada harmandalı oynuyodum, çok da güzel oynardım. Deynekçi ufacık toprak testiği getirdi de ‘seni saranlar ölmesin’, diye bağırarak bir vurdu testi kırıldı. Benim oynayışımı beğenmişti yani. Hep kınalarda oynardım.” (K.K.20). Antalya’daki kına merasiminde eğlence olsun diye kızlar, erkek ve kadın kılığına girip oyun yaparlardı. Buna “arap” denirdi. Yine kızlardan birisi çantanın içine kül doldururdu. Eline birkaç bir şey daha alıp deli rolü yapardı. Külü de bir anda oturanların üstüne savurur, herkes kaçırdı. Bir taraftan eğlence bir taraftan oyun olurdu (K.K.9). Oyunun sonunda da kızlar maniler söyleyerek halay çeker ve eğlence bitirilirdi (K.K.24). Günümüzde bahsi geçen gelenekler Antalya yöresinde çok nadir görülür. İzlenimlerim çerçevesinde edindiğim bilgilere göre daha çok köylerde yapılan kına merasimlerinde zikredilen geleneklere rastlanır.

Eğlenceden sonra kına yakmaya geçilir. Gelinin başına pullu al örtülür, gelini ağlatmak için maniler söylenir. Kızlar kına tepsisiyle gelinin etrafında dönerler. Maniler, gelini ağlatana kadar söylenmeye devam edilir. Gelinin annesi ve akrabaları ağlardı. Özellikle annesi feryat ederek ağlar, kadınlar teselli etmeye çalışır (K.K.22). Antalya yöresinde kına gecesinde söylenen pek çok mâni vardır. Mânilerden bir tanesi şöyledir:

Altın tas içinde kına kesilsin
Görümceler etrafına dizilsin
Gelinim kınan kutlu olsun
Bundan dirliğin tatlı olsun.

Dağdan keserler ıslığı
Hani bu kızın yastığı
Gelinim kınan kutlu olsun
Bundan dirliğin al olsun.

¹⁰Halk arasında sıkça zikredilen “gelen koca olan gece” ifadesi, acele ve hızlı olunması gereken durumlarda kullanılır.

Dağdan keserler gürgeni
 Önünde mumlar yanası
 Gel gelinin kaynanası
 Gelinim kınan kutlu olsun

Kızım bu bahçeler senin mi?
 İçinde gezen yârin mi?
 Yarın ayrılık günün mü?
 Gelinim kınan bol olsun

Binen atın alçısına
 Düşer yolun koncasına
 Selam edin amcasına
 Ah kızım kınan kutlu olsun

Geline bakın geline
 Kınalar yakın eline
 Mendiller sokun beline
 Sürmeler çekin gözüne

Kız anasının kadını
 Ağlama kızım ağlama
 Beni yolda eğleme
 Biner atın iyisine
 Düşer yolun kuyusuna
 Selam edin dayısına
 Ah kızım kınan kutlu olsun
 Annesi kızın annesi (Çimrin, 2010: 364)

Mânilerden sonra kına yakılmaya geçilir. Kına hazırlanır ve kız evinin aile büyüklerinden birisi genelde de yenge, gelinin eline kınayı yakar (K.K.38). Özellikle de “başı bütün” yani kocasından ayrılmamış veya kocası ölmemiş birisinin yakması istenir. Başı bütün birisi yakmazsa gelinin de yuvasının bozulabileceğine inanılır (K.K.2). Kına gelin olduğunun bir işareti olarak görülür. Bu yüzden gelin kınayı sevmese de az da olsa mutlaka yakılır (K.K.17). Kına merasimi burada sonlanır. Gelin, evine arkadaşlarıyla beraber gider. Evde de yine aynı şekilde eğlenmeye devam ederler. Ayrıca bu sırada gelinin ayaklarına da kına yakarlar (K.K.14).

2.2.2. Düğün

Antalya yöresinde geçmiş dönemlerdeki kına gecesinin gerçekleştirildiği günün hemen ertesinde sabah vakti “güvey süslenmesi” adı verilen gelenek uygulanırdı. Gelin almaya gitmeden önce damat, sağdıç ve arkadaşları davulla ve bayrakla tıraş olmaya giderlerdi. Sağdıç; damadın en yakınlarından yani akraba veya arkadaşlarından, damada yardımcı olan kişidir. Düğün süresi boyunca damadın hep yanında bulunarak ihtiyaçlarını gidermeye çalışır. Hep birlikte meydan gibi bir yere gidilir ve berber de oraya gelirdi. Berber, davul-zurna eşliğinde damadı tıraş ederdi. Damat tıraşı diye isimlendirilen tıraşta damadın sakalları tamamen kesilip saçları da kısaltılırdı. Berber, tıraş bıçağını kullanmadan önce bıçağın kesmediğini söyleyerek damattan bahşiş isterdi. Damat, bahşişi verdikten sonra tıraşa devam edilirdi. Tıraş bittikten sonra hep beraber davul ve bayrakla eve geri dönülürdü (K.K.21). Günümüzde bahsedilen gelenek daha çok köylerde uygulanır Gelin ise kız evinde arkadaşlarıyla beraber hazırlanır. Halk arasında “beyaz” olarak isimlendirilen gelinlik; kabarık olmayan, beyaz, süslü bir elbise şeklinde olur. Ayrıca eski dönemlerde baş kısmına iki taraftan sallanan “gelin telleri” veya “mum çiçek” takılırdı. Bunun yanında gelinliğe bir de küçük duvak takılırdı. Gelinin bekâr arkadaşları, kısmeti açacağına inanıldığı için gelin telinden alırdı (K.K.6, K.K.19).

Gelin ve damat hazırlandıktan sonra gelin almasına kadar, üç gün boyunca devam edecek olan düğünlerin ilki yapılmaya başlanır. Gelin ortaya oturtulur, kız tarafından herkes gelini görmeye gelir. Kız tarafından takı, para takmak isteyen veya hediye vermek isteyenler, takı ve hediyelerini verir (K.K.8). Eski dönemlerde yakın zamanda düğünü olan kadınlar gelinlik giyerek, başlarında oyalı yazmaları ve bütün takılarını takmış halde düğüne gelirler. Kız evinde kız tarafı, oğlan evinde oğlan tarafı oynardı. Buna “yarenlik” denirdi. Yarenlik yapılırken kadın ve erkek karışık oynamazdı (K.K.9). Üç gün boyunca devam eden bütün oynamalarda erkekler de kadınlar da kendi aralarında oyun oynarlar. Oğlan evinde de ayrı bir düğün devam eder ve düğüne katılanlar “mübarek olsun” diyerek gelin ve damadı tebrik ederler. Herkes takısını ve hediyesini getirir (K.K.5). Eski dönemlerde eğer çiftin evi oğlan evine yakınsa oğlan evine gelen kadınlar düğün günü çiftin odasını veya evini gezerler, serilen çeyizlere bakarlardı. Zaten ev serilirken çeyiz bakmaya gelenlerin görmesi için birçok şey dışarıya serilir ve bütün dolaplar açılırdı. Çeyiz bakmaya bu ilk düğün gününden başlanır, sonraki günlerde de devam eder, isteyen gidip görürdü (K.K.36). Yakın zamanlardan itibaren kadınların çeyiz görmeye gitme geleneği düğün sonrası uygulanmaya başlanmıştır.

Öğle saatlerinde akrabalar, yakınlar ve komşulardan oluşan oğlan tarafı davul ve zurna eşliğinde evden çıkarak kız evine gider. Gelin arabasının henüz olmadığı zamanlarda gidiş için at, fayton veya at arabası kullanılırdı. (K.K.6, K.K.31). Sonraki dönemlerde araba yaygınlaşınca

konvoy halinde arabalarla gidilmeye başlanmıştır. Her iki durumda da damat gelin almaya gitmez, gelini evde bekler. (K.K.11). Oğlan evinden birkaç kişi gelini almak için eve çıkar. Ancak kız evinden birkaç kişi kapıyı tutar ve para aldıktan sonra oğlan evinin girmesine izin verilir. Gelin akrabalarıyla, ailesiyle vedalaşır; büyüklerinin elini öper. Gelin uzağa da gitse yakına da gitse bu esnada çok ağlanır (K.K.14). Eski dönemlerde karşılaşılan bir gelenek olarak gelin, babasının ayağını öpmeye çalışırdı. Böylece babasına hürmetini gösterdiği düşünülürdü. Baba da genellikle buna izin vermeden elini öptürürdü (K.K.20). Gelinin babası veya erkek kardeşi, gelinin beline kuşağını bağlayıp başına beyaz demordan¹¹ duvak, üstüne de al örtü örter. Kuşak bağlanırken üç kere çözülüp en sonunda bağlanır (K.K.13, K.K.42). Duvağın üzerine örtülen örtü ile ilgili olarak kaynak kişilerimizden Aynur Hanım şunları söylemiştir: “Eskiden ala kuşaklar vardı. Erkeklerin beline bağladığı sarılı yeşilli kırmızılı direm kuşaklar olurdu. O kuşakları ikiye bölüp örtü dikerlerdi.” (K.K.36)

Gelini, babası aşağıya kadar indirir, aşağıda oğlanın babasına teslim eder. İmam dua okur, sonra gelini, kayınpederi gelin arabasına bindirir. Kız evine gelen, gelinin kıyafetlerinin bulunduğu düğün kofaları ve tatlı da gelinle gönderilir. Gelinin yanında yengesi gider. Tekrar davul-zurna eşliğinde oğlan tarafı eve geri dönerdi. Dönüş yolunda silah atılır, çocuklar konvoyun önünü kesip para isterler. (K.K.12). Kız, oğlan evine gelince arabadan inmez, inmek için “indirmelik” ister Bir kişi örneğin; “dayısından çeyrek altın, amcasından bilezik” diyerek herkesin indirmelik için vereceklerini ilan eder İndirmelik, altın ve para olduğu gibi hayvan, tarla gibi şeyler de olabilir (K.K.17). Eğer oğlan evinin maddi gücü yeterliyse koç getirilip gelinin kapısının önünde kesilir; gelin koçun üstünden geçerek indirilir (K.K.20). Koç hem etinden yemek vermek hem de şükür amacıyla kurban edilir. Gelin eve girmeden önce yağ ya da bal getirilerek kapının üstüne sürdürülür. Kapıya ip gerilip gelinin ipi eliyle kırması istenir ve son olarak gelin yere konulan su dolu testiye devirir ya da bardak kırdırılır. Yağ veya bal ile güzel, su ile kolay geçimin olması, bardak kırmasıyla da evindeki eşyaları sahiplenmesi ve kıymetini bilmesi temenni edilir (K.K.15). Bolluk içinde yaşasın diye eve girerken gelinin üstünden buğday, şeker, bozuk para atılır (K.K.35). Gelin eve girdikten sonra damat yüzünü açar (K.K.10). Gelini ortaya sandalyeye oturturlar. Oğlan evinin akrabaları gelini görmek ve hoş geldin demek için gelinin yanına girerler. Birisinin bebeğini getirip gelinin kucağına oturturlar. Bu âdetle gelinin çocuk sahibi olabileceğine inanılır. Hatta kız bebekse ilk çocuğunun kız, oğlan bebekse oğlan olacağı düşünülür. Genelde de ilk çocuğun erkek olması istendiği için erkek bebek oturtulur (K.K.8). Gelen misafirlere şerbet ya da lokum dağıtılır. Bu esnada damat dışarı çıkıp kapının önünde davul-zurna eşliğinde oynar (K.K.5).

¹¹İnce krep kumaş.

Gelin almasından sonra oğlan evinde “güvey yemeği” yani damat yemeği adı verilen yemek verilir. Yemeğe oğlan evinin yakın akrabaları davet edilir. Kesilen koçtan hazırlanan yemekle üç-dört sofraya yemek kurulur (K.K.36). Yemek yenip akrabalar dağıldıktan sonra imam nikâhına geçilir. Köylerde köyün, şehirde ise mahallenin ya da en yakın caminin imamı gelir, iki şahitle beraber nikâhı kıyar (K.K.13, K.K.2). Nikâhın ardından yengesiyle beraber gelin, odasına gider. Yenge, geline nasihatlerde bulunup gelinin alını¹² örter ve odadan çıkar. (K.K.22). Damadı ise arkadaşları sırtına vurarak odaya katarlar (K.K.7). Damat, gelinin alını açmadan önce yüz görümlüğü takar. Yüz görümlüğü genelde altın kolye, yüzük gibi takılardan oluşur (K.K.26).

2.2.3. Gelin Yüzü-El Öpme

Zifafa girilmesinin ertesi gününde, sabah erken saatte el öpmeye gidilir. Eski dönemlerde gelin paltosunu giyer, süslenir ve şemsiyesini alırdı. Şemsiye gelin olduğunun göstergesi olarak kabul edilirdi. Gelin, aile büyüklerinden bir kadınla damadın ailesinin, akrabalarının evini gezerdi. Herkes mutlaka para ya da bir hediye verirdi. Damat da bu sırada gelinin aile ve akrabalarına giderdi. Her ikisi de ayrı ayrı el öperdi. Günümüzde ise bahsedilen gelenek köylerde nadiren görülür (K.K.17). Bazı gelinler, el öpme için küçük bohçalar yapar, gelin gittiği yere götürür (K.K.13). Bugün olduğu gibi eğer gelin ve damat beraber el öpmeye giderse önce oğlan evine gidilir. Kız evine üç gün boyunca gelinin annesi çağırana kadar gidilmez. Üç gün sonra gelinin annesi davet eder ve onlara yemek verir (K.K.31).

Antalya yöresinde kimi yerlerde uygulanan bir gelenek olarak el öpmeden sonra gelin gelinliğini giyer, süslenir. Aynı dönemde gelin olanlar da gelinliğini giyer. Hepsini sırayla oturtulur. Gelen kadınlar da hasıra otururlar. Delbekci çağırılır. Kadınlar kendi aralarında oynar, eğlence yaparlar. Sonra da kazanlarla yapılan yemekler misafirlere ikram edilir. Buna “gelin yüzü” denilir (K.K.12).

Düğünden sonra isteye bağlı olarak gelin mevlidi okutulur. Yakın akrabaların davet edildiği mevlit programında gelin gelinliğini giyer ve misafirlere ikramda bulunulur. Misafirler geline hediye getirir. Özellikle düğüne gidemeyenler hediyesini bu mevlitte verir (K.K.3).

Gelin ve damat; anne-babalarının yanında davranışlarına dikkat eder, büyüklerine karşı saygıda kusur etmemeleri beklenir. Büyüklerinin yanında gerekmediği sürece yan yana oturmazlar. Birlikte oturan ailelerde ev işlerini gelin yapar. Evleri ayrıysa da mutlaka kayınvalidesinin işlerine yardım eder (K.K.17).

¹²Gelinin, baba evinden çıkarken başına örtülen kırmızı örtü.

Kız, baba evinden ayrıldıktan sonra artık evinin, eşiyle kurduğu yeni yuva olduğunun farkındadır ve artık baba evine geri dönmek en son ihtimaldir. Bu yüzden arada anlaşmazlıklar olsa da sabretmelidir. Kaynak kişilerimizden Ayşe Hanım, bahsi geçen durumla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Anam bana ne dedi bilin mi, kolun kırılırsa kolunu içine katcasın dedi. Yani beni döverse anamgile demecemişim. İşte biz seni öyle veriyoz dedi.” (K.K.7). Eğer kadın ve erkek arasında anlaşmazlıklar yaşanırsa, büyükler sorunu çözmeleri için yardımcı olmaktadır. Çünkü boşanmak toplumda hoş karşılanmamaktadır. Nitekim Antalya şehir merkezinde değilse de kırsal bölgelerde, özellikle köylerde boşanmanın çok nadir olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek, iyi ya da kötü bir türlü geçinmeye devam etmektedir (K.K.15). Boşanan erkek ve kadın tekrar evlenebilmektedir (K.K.7, K.K.41).

Dul erkek ve kadın ise, genelde akrabaları tarafından evlendirilmektedir (K.K.26). Özellikle erkekler kendi ihtiyaçlarını kolaylıkla göremedikleri için bir hayat arkadaşına ihtiyaç duymaktadırlar (K.K.20). Bazı ailelerde ise mirasın bölünmemesi için erkek, ölen eşinin kız kardeşiyle; kadın da ölen eşinin erkek kardeşiyle evlendirilmektedir (K.K.6).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE ÖLÜM İLE İLGİLİ HALK İNANISLARI

Ölüm, hayatın son bulması; ruhun bedeni terk etmesi ile maddi hayatın bitmesi ve ahiret âlemine geçmenin şartı olarak tanımlanmaktadır (Gürkan, 2007: 32). Doğum, evlilik gibi geçiş aşamalarından birisi ve sonuncusudur. Ölüm, insanı ürperten ve insan üzerinde etkileri olan bir olaydır. İnsan, hayatının ölüm ile sonlanacağını farkında olsa da ebedi yaşama isteği sebebiyle hayatının devam etmesini, sevdikleriyle daha çok vakit geçirmeyi ve onları kaybetmemeyi ister. Bazen vefat eden sevdiğine karşı ilgi ve sevgisini tam gösteremediğini düşünür, bazen de hayattayken yaptığı ya da yapmadığı şeylerden pişmanlık duyar. Bu sebeple diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi çeşitli uygulamalar ve inanışlar ortaya çıkmıştır (Eroğlu, 2017: 276).

Ölüm ile ilgili inanışları üç grupta toplamak mümkündür. Birincisi; vefat edenin ahirete gidişini kolaylaştırmak, onun dünyada kalan yakınları gözünde iyi bir insan olduğu düşüncesini sağlamak ve ahiret âleminde sıkıntı çekmemesi içindir. İkincisi; ölenin kalanlara zarar vermesini önlemek amacıyla gerçekleştirilen uygulamalardır. Üçüncüsü; vefat edenin yakınlarının üzüntülerini gidermek ve psikolojik durumlarını düzeltmek için yapılan uygulamalarla birlikte ortaya çıkan inanışlardır (Örnek, 2016: 285).

3.1. Ölüm Öncesi

Halk arasında “korkunun eceli faydası yoktur, ölüm gelmiş bedene baş ağrısı bahane, ölümün vakti saati olmaz” gibi ifadelerle hiçbir şeyin ölümü engelleyemeyeceği anlatılmaktadır. Bunların yanı sıra “Allah’tan ümit kesilmez, çıkmayan canda ümit vardır” gibi sözlerle de hasta olan birisinden ölene kadar ümidin yitirilmeyeceği dile getirilmektedir (Çimrin, 2010: 365). İnsanın bilinçaltında var olan ölüm korkusu ve geleceğe dair bilgi sahibi olmak istemesi, alışlagelmişin dışındaki bazı davranışları ölüm belirtisi olarak görmesine sebep olmaktadır. Sözü edilen davranışların sonucunda pek çok kişinin ölümü gerçekleştiği için genelleme yapılarak bu davranışlar, ölümün işareti olarak sayılmıştır (Örnek, 2017: 23).

Antalya yöresinde ölüm belirtisi de olarak bilinen ölüm öncesi inanışların çoğunluğunu hayvanlarla ilgili olanlar oluşturmaktadır. Hayvanların sezgilerinin kuvvetli olması, bazı yetenekleri, uğurlu veya uğursuz olarak nitelendirilmesi inanışların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Hayvanların gelmesine, ses çıkarmasına, ulumasına anlam yüklenerek bunlar ölüm belirtisi kabul edilmektedir. Aynı zamanda zikredilen durumlar, bunlara şahit olan kişilerin de tedirgin olmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden insanlar, inanışları doğrultusunda ölümün gerçekleşmemesi ve ölümü uzaklaştırmak için bazı uygulamalar sergilemektedir

(Örnek, 2017: 23). Örneğin bir evin yanına köpek gelir de ulursa o evden birisi ölecek diye düşünülür. O nedenle taş veya ekmek atılarak köpek evden uzaklaştırılmaya çalışılır. Eğer evde hasta ya da yaşlı birisi varsa köpeğin uluması, onun ölümüne yorulur, yoksa ev halkı başlarına kötü bir olay geleceğini düşünerek korkarlar Hatta dikkat etmeye ve önlem almak için ellerinden geleni yapmaya çalışırlar (K.K.8). Hayvanlardan baykuş ve divik kuşu da uğursuz kabul edilir. Bir evin damına ya da bahçesindeki ağaca konar da öterlerse o evden birisinin ölü çıkacağı düşünülür. Divik kuşu ötmeye başladığında gitsin diye ekmek veya acı soğan atılır. Eğer gitmezse bu evden birisi ölecek denilir. “Diik diik” diye öttüğünde kadın, “viik viik” diye öttüğünde erkek ölür inancı vardır (K.K.33). Yine benzer inanış eşek için de geçerlidir. Eşekğin anırması ölümün habercisidir (K.K.12).

Hayvanların haricinde rüyaların ve bazı eşyalarında ölüm habercisi ve uğursuz olduğu görüşü hâkimdir. Bir kişi kazma ya da küreği kullanmaya hazır şekilde evin dış duvarına dayarsa ölüme hazır denilir. Bu yüzden kazma ya da kürek duvara dayatılmaz, eve uğursuzluk getirdiği düşünülür (K.K.25). Rüyada birisinin at arabasına bindiğini görmek o kişinin ölümüne işarettir. Çünkü eski dönemlerde tabut at arabasıyla taşındığı için rüya bu şekilde yorumlanırdı (K.K.16). Rüyada evin yıkıldığını görmek de evin direği yıkılacak şeklinde yorumlandığı için evden birisinin, özellikle de babanın ölümüne işarettir (K.K.29).

Kişideki fiziksel ve psikolojik değişimler de ölümün habercisi olarak nitelendirilmektedir. Özellikle yaşlı ya da hastalığı olan kimselerde fiziksel veya psikolojik değişiklikler daha çabuk fark edilerek ölüm belirtisi olarak açıklanmaktadır. Psikolojik olarak; kişinin sevdikleriyle görüşmek istemesi, vasiyetini söylemesi veya yazması, borçlarını ödemesi, gaipten ses duyması veya bir şeyler görmesi, rüyasında cennet gibi güzel yerlerde gezdiğini söylemesi, tavana ya da boşluğa bakması ölüme işarettir. Fiziksel olarak; çok konuşur veya hiç konuşmazsa, değişik sesler çıkararak bağırırsa, beti benzi atar veya sararırsa, vücudu soğursa, iştahı artar veya azalırsa, gözlerinin feri giderse, burnu düşerse (buna “siğili düşkün” ifadesi kullanılır) ölümün habercisidir (Örnek, 2017: 40-43).

Vefat etmek üzere olan kişilerin bulunduğu duruma “sekerat” denilmektedir. Yani kişinin ölüm döşeginde olma halidir. Kişi sekerat halindeyken görülen bu fiziksel ve psikolojik değişimler mutlaka ölümün yaklaştığına yorulmaktadır. İnsan, yaşadığı sürede de vasiyet bırakabileceği gibi bazı sekerat halindeki kişiler de isterse vasiyette bulunabilir. Antalya yöresinde eski dönemlerde genellikle insanlar okuma-yazma bilmediği için vasiyetini sözlü olarak bildirirdi. Çocukları, eşi veya istediği yakınına çağırarak özellikle cenazesi hakkında isteklerini, mirasın nasıl paylaştırılacağını ve geride kalanlara öğütlerini dile getirirdi. Sonraki

zamanlarda yazıyla da vasiyet bırakılmaya başlanmıştır. Halk arasında vasiyete çok önem verilerek mutlaka uygulanmaktadır (K.K.30).

Sekerattaki kişi için “ölmesine sayılı günler kaldı, bugün yarın ölür veya ölümü bekleniyor” gibi ifadeler kullanılır. Bu sebeple kişide değişimlerin görülmeye başlanması, yakınlarını, kişinin ölümünün kolay olmasını sağlamaya ve ölüme hazırlamaya yönlendirir. Ailesi ve yakınları son kez görsünler ve helallik alsınlar diye uzakta bile olsalar çağırılır (K.K.26). Cenazesi için gereken hazırlıklar yapılır. Kefeni yoksa alınır. Eski dönemlerde genellikle insanlar belli bir yaşa gelince kefenini alıp sandığın en altına koyardı. Ölümün ne zaman geleceği belli olmaz düşüncesiyle ölüme hazırlıklarını hayattayken yaparlardı (K.K.37). Bazıları da kefen almasalar da kefen parası diyerek para biriktirip bir kenara koyarlardı. Bu yüzden daha çok, yoksul olan kişilerin kefeni olmazdı (K.K.15). Vefat gerçekleşikten sonra aile tarafından belirlenen bir yere ya da vefat edenin vasiyet olarak söylediği yere mezar kazdırılır (K.K.18). Köyde veya mahallede çoğu zaman, mezar kazan kimseler olur. Bu kişiler kürekle kazılması gereken ölçülerde kazar. Bunun karşılığında mevtanın ailesi bir miktar para vererek kazan kişiyi gönüllü. Nadir de olsa mezarcılara yani iş olarak mezar kazıcılığı yapan kişilere de mezar kazdırılır (K.K.34).

Ölümün kolaylaşması için dua ve surelerin okunması en çok yapılanlardandır. Özellikle Mülk, Nebe ve Yasin sureleri sekerattaki kişinin başında okunduğunda rahatladığı düşünülür (K.K.22, K.K.30). Bu yüzden eski dönemlerde çok fazla Kur'an okumayı bilen olmadığı için köyün veya mahallenin hocası çağırılırdı (K.K.24). Sekerat halindeki kişinin yanında, bu dünyadan imanlı göçüp gitmesi ve duyup da tekrar edebilsin diye devamlı tekbir, tehlil ve kelime-i şehâdet getirilir. Nefes alıp vermesi güçleştğinde bir kişi yanına yaklaşır ve kelime-i şehâdeti heceleyerek onun da tekrar etmesini sağlar (K.K.7, K.K.3). Son nefesini kolayca vermesi için başının altında yastık varsa alınır ve sağ tarafına yatırılır. Böylece ızdırap çekmeden nefesini vermesi sağlanır (K.K.10). Aralıklarla ağzı zemzem suyu ile silinir ve ağzına su damlatılır. Eğer su damlatılmaz, dua ve sure okunmazsa şeytanın gelip yumurta kabuğunda pis su içireceği, şeytanın kandıracağı ve Azrail'in canını almaya kötü bir surette geleceğine inanılır (K.K.28). Son nefesini verirken ise ağzına zemzem suyu damlatılır. Zemzem suyu kutsal kabul edildiği için sekerattaki kişinin boğazından geçen son şeyin bu olması istenir ve önemsenir (K.K.20).

3.2. Ölüm Sırası ve Sonrası

İslam inancına göre insan ruhu Allah tarafından görevlendirilmiş “Azrail” ismindeki melek tarafından alınmaktadır. Halk arasında, ölen kişinin son nefesini kolay vermesi veya tebessüm eden bir yüz ifadesinin oluşması farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bu kişinin Azrail’i güzel bir surette gördüğü, ahiretteki yerinin güzel olduğu, ahiretteki yerinin ve cennet bahçelerinin gösterildiği düşünülmektedir (K.K.23). Son nefesinde can çekişerek veya yüzü kötü bir halde vefat ederse Azrail’in korkutucu bir surette görüldüğü ve akıbetinin kötü olduğuna inanılmaktadır (K.K.40).

Hasta veya sekerat halindeki kişilerin ölümü beklendiği için bu durumdaki kişilerin vefat etmesi ailesi tarafından normal kabul edilmektedir. Bu yüzden “Allah çektirmede, Allah ölmeden küçük günahlarını da affetti, Allah genç ölümü vermesin” gibi ifadeler sıkça kullanılmaktadır. Genç yaşta veya aniden vefat edenlerin ölümünün ise “Allah daha çok seviyormuş, yazık oldu, daha çocuklarının mürüvvetini görmedi, Allah çocuklarına uzun ömür versin” gibi sözlerle üzücü bir ölüm olduğu dile getirilmektedir. Savaşta vefat edenler şehit kabul edilmektedir. “Şehitlik herkese nasip olmaz” denilerek şehitliğin önemli bir merteye olduğu ifade edilmektedir. Bir kişinin Cuma günü, ramazan ayı, kandil gecesi veya diğer kutsal kabul edilen günlerde vefat etmesi çok güzel bir ölüm olarak kabul edilmektedir. “Ne iyi ve mübarek bir kimseymiş ki böyle güzel günde öldü” denilerek günahsız öte âleme göçtüğü ve cennetlik olduğu düşünülmektedir. Kimsesiz ve yoksul kişilerin ölümü “Allah kurtardı, ölüm onun için kurtuluş oldu” ifadeleriyle normal karşılanmaktadır. Kötü olduğu düşünülen bir kimsenin ölümünde de “ailesi kurtuldu, su testisi suyolunda kırılır” sözleriyle duyulan nefret anlatılmak istenmektedir. Çocukları vefat eden aileye teselli etmek amacıyla “cennet kuşu oldu, cennette seni karşılayacak bir yavrun var, Allah bir daha nasip eder” denilmektedir (Çimrin, 2010: 365-366).

İnsan olmanın gereği olarak yakınıni kaybeden kişiler bu durumdan büyük üzüntü duymakta, belli bir süre yas tutmaktadır. İslâm dininde üzüntüye ve yas tutmaya bir sınırlama getirilmiştir. İsyân etmeden, bağırıp çığırmandan sakın bir şekilde üzülüp ağlanabileceği dile getirilmektedir¹³. İlk ölüm anındaki sabrın önemine dikkat çekilmektedir. Fakat Antalya yöresinde herkesin bu noktada hassasiyet göstermediği görülmektedir. Bazıları yüksek sesin ölüyü rahatsız edeceği ve üzeceği inanişına hâkim oldukları için dikkatli davranmaktadır (K.K.6). Özellikle kadının sesini erkeğin duymaması gerektiği düşüncesi, kadınların

¹³İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ölenin arkasından yüzünü gözünü tırmalayan, yakasını paçasını yırtan, Câhiliye insanı gibi bağıra çağıra ağıt yakıp kendisine beddua eden, bizden, bizim yolumuzu izleyenlerden değildir." (Buhârî, Cenâiz 36, 38, 39, Menâkıb 8; Müslim, İmân 165. Ayrıca bkz. Tirmizî, Cenâiz 22, 25; Nesâî, Cenâiz 17; İbni Mâce, Cenâiz 52)

üzüntülerini sessiz yaşamalarına sebep olmaktadır (K.K.31). Bazı kadınlar ise ağıt yakarak, bağırarak üzüntüsünü ifade etmektedir (K.K.24). Kardeşleri veremden vefat eden birisinin ağıtı şu şekildedir:

Bizim soyumuzda yoktu verem
 Üç oldu veremden ölen
 Üç tane kardeşim veremden oldu yaman
 Kara aprukası başında
 Daha otuz iki yaşında
 Veremden ölen bal kardeşim
 Yeter hey Allah'ım yeter
 Vermeyesin bundan beter
 Kardeşlerimin üçü de burnuma tüter
 Nece olur dostlar nece olur
 Kardeş acısı güç olur
 Vay benim melek kardeşim
 Vermedi felek kardeşim
 Aklıma geldikçe içimde
 Yanar yüreğim kardeşim
 Nasıl nasıl olur
 Anasız çocuk mu hâsıl olur
 Senin kıymetli güllerin
 El elinde yesir olur
 Uzun hey Allah'ım uzun
 Öksüz kaldı çifte kuzun
 Yanarım dostlar yanarım
 Ölesiye kadar ağlarım
 Yollardan kardeş ararım (Çimrin, 1991: 109).

Ölüm haberi vefat edenin oturduğu mahalle, köy ve yakınlarının bulunduğu bölgedeki camilerden cenaze selâsı verilerek duyurulur. Selâdan sonra ölenin ismi, lakabı, baba adı, mesleği gibi o kişiyi tarif edici bilgiler verildikten sonra cenazenin nereden ve nasıl kaldırılacağı bildirilir (K.K.27). Belediye hoparlöründen de ilan edilir (K.K.30). Ayrıca insanlar, vefattan, ölenin yakınlarının söz konusu haberi birbirlerine iletmesiyle de haberdar edilirler. “Acı haber tez duyulur” deyiminde de ifade edildiği gibi kısa sürede tanıdıkların haberi olur (K.K.29). Haberdar olan herkes cenazeye katılmaya çalışır. Bu, ölene saygı ve sevgi göstergesidir. Ölen kişi eğer başka bir şehirde ya da yerde vefat etmişse memleketine getirilir. Eski dönemlerde vefat eden kişiyi ailesi veya akrabaları battaniyeye sararak, cenazenin sığacağı bir araba ile getirirlerdi. Genel olarak herkes memleketi, köyü neresiyse cenaze namazının da

orada kılınmasını ve mezarının ailesiyle beraber olmasını ister (K.K.14). Vefattan sonra mevtanın ayakkabısı kapının önüne konulur. Bu, hem artık ayakkabı sahibinin vefat edip o evden gittiği anlamına geldiği gibi aynı zamanda ayakkabıyı ihtiyaç sahibi birisinin alması konusundaki ölenin yakınlarının arzu ve niyetini gösterir. Böylece ölenin arkasından hayır yapılmış olur (K.K.36).

Kişi vefat ettiğinde öncelikle gözleri kapatılır. Çünkü mezara gözü açık gitmesi istenmez. Ağzı açık kalmasın diye çenesi, ayakları ayrılmasın diye başparmaklarından birbirine bezle bağlanır. Odanın ortasına başı kibleye gelecek şekilde yatırılır. Kolları da düzgün bir şekilde yanlarına uzatılır. Üstüne hiçbir yeri açıkta kalmayacak şekilde beyaz bir örtü örtülür. Karnının üstüne bıçak, ekmek veya un konulur. Böylece karnının şişmesi engellenir. Sonrasında ekmek ve un ölenin hayrına ihtiyaç sahibi birisine verilir (K.K.25). Antalya bölgesinin sıcak ikliminden dolayı ikindi vaktinden önce vefat edenler bekletilmez. Genellikle öğle veya ikindi namazına müteakip namazı kılınıp defnedilir. Halk arasında “Gelin, sofraya ve cenaze beklemeyiz” denilir. Fakat ikindiden sonra gerçekleşen vefatlarda mevta, evde bir gece bekletilir. Çünkü hem cenazenin gece defnedilmesi istenmez hem de uzaktan gelecekler beklenir. Ertesi gün öğle namazı beklenmeden kuşluk vaktinde defnedilir. Eğer yaz mevsiminde gece bekletilecekse yanlarına buz kalıpları yerleştirilir. Hastanede vefat etmiş olsa da bir gece bekleyecekse eve getirilir (K.K.18). Gece kedi, köpek ya da farklı bir hayvan ilişmesin diye üstüne cibinlik kurulur (K.K.30). Vefat ettikten sonra artık ölünün başında beklenmez, yan odaya geçilir. Hemcinsinden görmek isteyenler içeriye girebilir. Onların da uzun süre odada kalmadan yüzünü görüp çıkmasına izin verilir. Fakat hamile ve lohusa kadınların, çocukların girmesine müsaade edilmez (K.K.35). Kur’an okumaya defin işlemine kadar ara verilir (K.K.40).

3.2.1. Yıkama

Defin işleminden önce yapılması gereken üç hazırlık aşaması vardır. Bunlar: Yıkama, kefenleme ve cenaze namazı (Örnek, 2017: 61). Bu aşamalar çerçevesinde pek çok inanış ve gelenekler ortaya çıkar. Mevta eğer bir gece bekletilecekse ertesi gün, yoksa vefat ettikten sonra bekletilmeden yıkanır. Eski dönemlerde gasilhaneler olmadığı için evin yakınlarındaki müsait bir yere kazanlar kurulur, su ısıtılırdı (K.K.36). Bazı köy yerlerinde yıkamanın yapıldığı özel yer vardır (K.K.25). Mevta; ortaya, sığacağı uzunluk ve genişlikte bir tahta yükseltinin üzerine konulur. Etrafı çul, kilim vb. şeylerle kapatılır. Özel yıkayıcılar bulunmadığı için ölen kişi erkekse yıkama işlemini genellikle mahallenin imamı, yıkama konusunda tecrübeli ve dini bütün kimseler yapar (K.K.29). Kadınsa mahalleden yaşı ilerlemiş, tecrübeli ve dini bütün

birkaç kişi beraber yıkar. Öncelikle kefen tekbir getirilerek bir odada cenazenin boyuna göre makas kullanılmadan bıçakla kesilir. Kefen, kadınlar için beş parçadan, erkekler için üç parçadan oluşur. “Kefene makas değdirilmez” anlayışı mevcuttur. Hatta bıçak ile yeri belirlendikten sonra kefenin tamamı bıçakla kesmeden yırtılır (K.K.17).

Cenaze yıkayıcıları ve cenaze için bazı malzemelere ihtiyaç vardır. Yıkayıcılar için; takunya ve üstlerinin ıslanmaması için peştamala ihtiyaç duyulur. Cenaze için ise; kurulama havlusu, ölüyü yıkamak için maşrapa, lif, akıntı ve kokuyu önlemek için pamuk gereklidir (Çimrin, 1984: 105). Antalya yöresinde eski dönemlerde bazı bölgelerde maşrapa yerine oyulmuş su kabakları kullanılırdı. Çünkü maşrapa görevi görecektir en uygun eşya su kabağıydı Herkes için ayrı su kabağı oyulur ve kullanıldıktan sonra mezar başına gömülürdü. Bir ölünün eşyasının bir diğer ölen kişi için kullanılması yanlış kabul edilirdi. Bu sebepten kullanıldıktan sonra atmak yerine aynı zamanda ölenin eşyası gibi kabul edildiğinden mezar başına gömmek tercih edilirdi. (K.K.21). Yıkama işlemi bitene kadar, “Ğufraneke ya rahman (Artık senin af ve mağfiretinle baş başa, sen onu bağışla ey rahman olan Allah)” denilir (<https://namaz.diyanet.gov.tr/namaz/html/kutuphane/HTML/NamazIlmihali/assets/basic-html/page-143.html>). Yıkama, İslami literatürde belirtilen şekilde gerçekleştirilir. Yıkama esnasında etrafa güzel koku yayması için buhur yakılır. Yıkamanın bitiminde aile ve akrabalarından mevtayı görmek isteyenler kalabalık olmadan içeriye alınır. Fazla sesin ve ağlamanın ölüyü rahatsız ettiği düşünülür. Bu yüzden girenler dikkatli davranır. Sadece hemcinslerinin girmesine müsaade edilir. Girenler başından ayakucuna doğru su dökerler. Su dökmenin sevap olduğuna inanılır (K.K.9)

Yıkama bittikten sonra cenaze kurulanır ve kefenleme kısmına geçilir. Kefenin altına ihram konulur. Kefenleme sırasında hem cenazeyi korumak hem de güzel kokmasını sağlamak için bazı bitkiler kullanılır. Yakılan buhurla kefen tütsülenir. Cenazenin parmak aralarına, burnuna, kulaklarının arkasına toprak altında haşereler tarafından korunması ve koku için kâfur adı verilen bitki konulur. Kâfur bitkisi güzel koku yaydığı için yıkama suyunun içine de atılır. Yine cenazenin güzel koku yayması için üstüne dövülmüş karanfil ve gül esansı dökülür. Ölen kadın ve kadının eli kınalı değilse ellerinin üzerine toz kına serpilir, başına yazması bağlanır. Ölüye kefenin bütün parçaları sarılarak kefenleme işlemi bitirilir. Kefenlenen ölü tabuta konulur. Tabutun üstüne herhangi bir örtü, kilim veya varsa yeşil renkli cenaze örtüsü örtülür. Örtünün üzerine veya direk tabutun üzerine vefat eden kadınsa kendi yazmalarından veya al yazma, genç kız ya da yeni gelinse duvak, şehitse de bayrak örtülür. Tabut, çeşitli ağaçlardan yapılmaktadır. Bu yörede genellikle çam ve kavak tercih edilmektedir. Eskiden özellikle köylerde bir iki tane tabut yapılır, herkes için kullanılırdı. Çocuklar için küçük, yetişkinler için

büyük tabut olurdu. Tabut omuzlarda taşınarak evinin önüne getirilir. Omuzlarda taşınması ölüye karşı saygının işaretidir. Burada herkesten ölü adına helallik alınır sonra imam dua eder. Bundan sonra son hazırlık aşaması olan cenaze namazına geçilir (K.K.28, K.K.17, K.K.6, K.K.24, K.K.37).

3.2.2. Cenaze Namazı ve Kefenleme

Cenaze namazı çoğunlukla camide kılındığı gibi eğer musalla taşı varsa nadir de olsa mezarlıkta da kılınır. Cenaze namazının kılınması için tabut, evden camiye ya da mezarlığa kadar erkekler tarafından omuzlarda taşınır. Orada bulunan bütün erkekler aralarında değişim yaparak herkesin tabutu taşınması sağlanır. Eğer ev ile namazın kılınacağı yer arası uzak ise tabut, at arabası veya araba ile de taşınabilir. Cenazeden haberdar olan erkekler cenaze namazını kılmak için mutlaka gelmeye çalışır (K.K.25). Cenaze sahibi olsalar da hiçbir kadın camiye de mezarlığa da gitmez. Kadınların gitmesi hoş karşılanmaz. Cenaze sahibi kadınlar taziyelerini evde kabul ederler. Baş sağlığı dilemek isteyen kadınlar cenaze evine giderler (K.K.34). Cenaze, musalla taşına konulur. Öncelikle imam orada bulunan cemaatten mevta için helallik ister. Sonra kadın, erkek veya çocuk oluşuna göre İslam dininde bildirildiği şekilde cenaze namazını kıldırır (K.K.14).

3.2.3. Defin

Cenaze namazından sonra defin kısmına geçilir. Defin işlemine çocuklar ve kadınlar katılmaz. Defin işlemi gerçekleşirken çocukların olumsuz etkileneceği düşünülür. Kadınların o esnada orada bulunması ise ayıp karşılanır. (K.K.32). Cenazenin nereye gömüleceği hakkında öncelik ölen kişinin vasiyetidir. Bazı kişiler hayattayken hangi mezarlığa ya da mezarlıkta kimin yanına gömülmek istediğini bildirmektedir. Ailesi, vasiyeti varsa onu dile getirir. Yoksa da ailesinin istediği yere defnedilir. Genellikle memleketleri olan köy veya mahalledeki mezarlık ve mezarlıkta da ailesinin yanı tercih edilir. Çünkü kabre konulunca mezar komşularıyla beraber olacağı düşüncesi vardır. Ayrıca mezar ziyaretleri önemsendiği için ailenin ve akrabaların bulunduğu yerin daha çok ziyaret edileceği düşünülür (K.K.33). Cenaze namazının ardından tabut tekrar omuzlara alınarak gömülmek üzere mezarlığa götürülür. Omuzlarda taşımamanın sevap olduğu düşünüldüğü için mezarlığa kadar herkes taşımak ister. Saygı gereği cenaze geçerken kimse oturmaz ve herkes cenazenin arkasından yürür. Cami ve mezarlık birbirine yakın olduğu için çoğunlukla arabaya ihtiyaç duyulmaz. Çünkü genel olarak bulunduğu köyün veya mahallenin camisinde namaz kılınır ve yine aynı yerin mezarlığına defnedilir. Mesafe uzaksa da at arabası veya büyük arabalarla götürülür. Eğer namaz mezarlıkta kılınmışsa defnedilecek yere taşınır (K.K.27).

Mevta tabuttan çıkarılıp kefen bağları çözülerek birkaç kişinin yardımıyla, önceden kazılmış mezar yerine indirilir. İslam dininde olması gerektiği şekilde yatırılır. Üzerine tahtalar yerleştirilir. Küreklerle üzerine toprak atılır. Cenaze gömülürken üstüne üç kürek toprak atmak sevap olarak görülür. Bu yüzden herkes sıraya geçerek toprak atar. Cenazenin baş kısmına tahta yerleştirilir. Bu esnada imam Kur'an okumaya başlar. Genellikle de Yasin suresi okunur. Mezar, üstü tümsek olacak şekilde toprakla örtülür. Birkaç dal parçasıyla toprağın üstü kapatılır. Üzerine toprak yatışsın diye su dökülür. Su dökmenin de sevap olduğu düşünülür. Suyu pek çok kişi azar azar döker. Baş kısmından ayakucuna doğru tekrar geri dönmeden dökülmesi gerekir (K.K.18). İsteyenler su döküldükten sonra mezarın üstüne karanfil gibi çiçekler koyar. Başındaki tahtaya mevtanın adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihi yazılır. Vefat eden eğer kadınsa tahtaya yazmalarından birisi bağlanır (K.K.38). Gömülme işlemi bittikten sonra imam mezarın başına gelir ve ölüye telkinde bulunur. Ölünün telkini duyduğu, sonra kalkmaya çalışınca başını tahtaya vurduğu ve böylece öldüğünün farkına vararak tekrar öldüğü söylenir (Çimrin, 1984: 106).

Cenaze gömüldükten sonra cenazenin sahipleri yani ailesi ve akrabasından birkaç kişi mezarlığın çıkışına sıralanır. Başsağlığı dilekleri kabul edilir (K.K.25). Bazı cenaze yakınları mevtanın ruhuna diyerek ekmek arası helva hazırlar. Başsağlığı dileyen herkese mezarlık çıkışında dağıtılır (K.K.34). Defin işlemiyle artık mevta son yolculuğuna uğurlanmıştır.

3.2.4. Yas-Başsağlığı Dileme-Taziye

Aileden birisinin vefatı, mevtanın ailesini, akrabalarını ve sevenlerini derinden üzer. Vefat eden kişinin bir daha geri dönmeyeceği düşüncesi insanı derinden yaralar. Kişinin acı çekmesine, isyan etmesine ve farklı duygular yaşamasına sebep olur. Bu durum “yas” kavramı ile ifade edilir. Antalya yöresinde ölenin arkasından belli bir süre yas tutulur. Yasin süresi ölen ve yas tutan kişideki pek çok kriterle göre farklılık gösterir (K.K.11). Yas süresinde bazı dikkat edilmesi ve yapılmaması gereken şeyler vardır. Ölü evinde müzik dinlenmez, sesli gülünüp konuşulmaz, evden çıkılmaz, kıyafet olarak süslü ve çok renkli şeyler giyilmez. Eğer yakın akrabalarda düğün, nişan gibi bir merasim olacaksa durumu göre iptal edilerek ileri bir tarihe ertelenir. Eğer sözü edilen düğünü, komşular ya da uzak akrabalar yapacaksa daha sade ve sessiz olmasına özen gösterirler. Bu, ölü evine duyulan saygının göstergesidir (Örnek, 2017: 100).

Her insan, sevdiğinin iyi gününde yanında olmasını istediği gibi kötü gününde de yanında olmasını ister. Halk arasında da çokça dile getirilen “acılar paylaşıldıkça azalır” sözünün doğru olduğu düşünülür. İslâm geleneğine uygun olarak bu yörede de acıyı en aza

indirmek ve teselli etmek amacıyla başsağlığı dilemek önemsendir. Özellikle uzaklık dolayısıyla veya farklı sebeplerden cenaze namazı veya defin işlemine katılamayanlar üzüntülerini ölü evine gelerek belirtmektedirler. Gelemeyenler ise taziye görevlerini eski dönemlerde mektup sonradan da telefon yoluyla yerine getirmektedirler. Örneğin: “Başınız sağ olsun, Allah başka acı göstermesin, mekânı cennet olsun, nurlar içinde yatsın, Allah geride kalanlara sabır versin, Allah sabır versin” dilekleriyle üzüntü dile getirilmektedir. Bunun yanında teselli amacıyla söylenen bazı sözler de vardır. “Ne gelir elden, hepimiz bir gün oraya gideceğiz, iyiler erken ölür, Allah’ın sevgili kuluymuş ki hemen yanına aldı” sözleri bunlardan bazılarıdır (Örnek, 2017: 110).

Ölü evi bir iki hafta boş bırakılmaz ve kapatılmaz. Cenaze sahipleri evde başsağlığı dileyen kimseleri bekler. Hatta aileden birkaç kişi geceleri de kalır (K.K.40). Cenaze evinde ilk üç gün yemek pişmez. Yemek ihtiyacı, taziye gelenler, akraba ya da komşular tarafından karşılanır, hem cenaze sahiplerine hem de yemek saatinde gelenlere ikram edilir. İlk günden itibaren imece usulüyle yakınlar toplanır. Hep beraber pişi yapılır. Ölenin ruhuna denilerek hem gelenlere çayla birlikte verilir hem de etraftaki komşulara dağıtılır. Kırk gün boyunca her Cuma pişi yapıp dağıtmaya devam edilir (K.K.13).

Antalya yöresinde ölüm ile ilgili âdetlerden biri de ölünün ruhuna ya da hayrına denilerek verilen yemeklerdir. Bu yemekler vefattan sonraki üçüncü, yedinci, kırkinci veya elli ikinci günde verilebilir. Çünkü bu günlerin ölü için önemli olduğu düşünülür. Esas maksat bu günlerde ölüyü anmaktır. Bu yüzden yemekten önce, ölen kişi için mevlit veya Kur’an okutulur. Elli ikinci günde gerçekleştirilen törende mutlaka yemek verilirken diğer günlerde yemek vermek isteğe ve kişinin durumuna bağlıdır. Yemekler genel olarak düğün yemeği menüsünün aynısıdır. Yine kişi durumuna göre yemeklerde değişiklik yapılabilir. Kırkinci ya da elli ikinci gün yapılan mevlitlere kadar hatim dağıtılır, kelime-i tevhid zikri çekilir ve bunlardan elde edilen sevap mevtaya Mevlit töreninde bağışlanır (K.K.30).

Vefat edenin kıyafetleri ve eşyaları, öldükten sonraki bir iki hafta içerisinde dağıtılır. Kırk gün geçmeden verilmesine özen gösterilir. Elbiselerin ve eşyaların bu şekilde dağıtılmasının altında yatan en temel sebep hayır yapmaktır (K.K.7). Yüzük, saat, silah gibi değerli eşyalar mirasçılar tarafından paylaşılır. Birkaç eşyasını hatıra olarak saklamak için yakınları alabilir (K.K.9). Eşyaların verildiği kişilerin ihtiyaç sahibi olmasına dikkat edilir. Genellikle yakın ya da komşulardan ihtiyaç sahipleri varsa onlar tercih edilir (K.K.38).

Anadolu kültüründe olduğu gibi Antalya yöresinde de mezar ziyaretine önem verilmektedir. Ölümün hemen ardından bütün duygular tazedir. Bu yüzden ilk zamanlar ölenin yakınları sıklıkla gidip görmek, konuşmak ve mezarı başında Kur’an okumak ister (K.K.1).

Kur'an okuma ve ölü ile konuşma, genellikle mezarın ayakucunda yapılır. Çünkü mevtanın bu şekilde kişiyi göreceğine inanılır (K.K.22). Mezarın kaldırılması¹⁴ için toprağın oturması beklenir. Kişinin vefat etmesinin üzerinden yaklaşık bir yıl sonra da mezar kaldırılır. Kişinin durumuna göre etrafı taşla, tuğlayla çevrilerek başına mezar taşı konulur. Mezar taşına çoğunlukla ölüm nedenleri, çeşitli söz veya dörtlükler yazılır (K.K.33, K.K.43). Mezarın temiz ve güzel olması önemsenir. Bu sebeple üzerine çeşitli çiçekler dikilir. "Üstünün güzel olması gibi inşallah altı da güzeldir" temennisinde bulunulur. Mezarlar aileler tarafından daha çok arife ve bayram günlerinde ziyaret edilir (K.K.15).

¹⁴Antalya yöresinde mezar yaptırmak anlamına gelir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA VE ÇEVRESİNDE ZİYARET VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Zevr kökünden gelen ziyaret kelimesi sözlükte “değer verilen birini, bir yeri görmeye gitmek” anlamına gelir. Zevr, ziyaret etme ve ziyaret eden anlamlarında da kullanılır. Fakat “ziyaret eden” ifadesine karşılık zâir kelimesinin kullanımı daha yaygındır. Mezar kelimesi ise “ziyaret edilen yer” anlamına gelmekle birlikte Türkçe’de kabir kelimesi ile eşanlamlı olarak kullanılır (Kandemir, 2013: 496).

Ziyaret kavramı dinî çerçevede ele alındığında kabirlere, mübarek yerlere gitmek ve hastaları, akrabaları görmek olarak tanımlanabilir. “İslam’da mübarek yerleri ziyaret” denildiğinde Kâbe’yi ziyaret etmek olarak anlaşılan hac ibâdeti akla gelir. Fakat hac kavramı içerisindeki ziyaret uygulamaları hac ibâdeti özelinde yer alır. Halk inanışları çerçevesinde ele alacağımız ziyaret kavramı içeriğinde kastedilen anlam bu konudan bağımsızdır (Arık, 2017: 72-73). İslamiyet’in kabir ziyaretine bakış açısını ele alırsak Hz. Muhammed (S.A.V)’in, yasaklama ve serbest bırakma şeklinde iki farklı uygulamasının olduğu dile getirilebilir. Câhiliye âdetlerini unutturmak, İslamiyet’e uygun düşmeyen davranışlar sergilemek, kabirlere ibâdet edercesine hürmet etmek ve isyan edercesine aşırı üzüntü sebebiyle kabir ziyareti, kadın-erkek herkese yasaklanmıştır. Herkesin Câhiliye âdetlerinin çirkinliğini fark edip yasaklanan davranışları öğrenmesinden sonra ise yasak kaldırılmıştır (Ataşağın, 2006: 33)

Bizim burada ziyaret yerleri adı altında ele alacağımız kabir ziyareti çerçevesi, Türk kültüründe de farklı şekillerde isimlendirilen türbe, yatır ve tekke; bahsedilen yerlerde manevi güçleri olduğuna inanılan, şeyh, veli, evliya, âbid, zâhid, mübarek, pir, dede, âlim gibi sıfatlar verilen kişilere belli istek ve duaların kabulü için yapılan ziyaretler ve buradan hareketle ortaya çıkan inanış ve uygulamalardır. Genellikle adı geçen kimselerin hayatları hakkında detaylı tarihi bilgi kısmî olarak bilinir. Efsane ve menkıbe tarihi tespitlerinin daha fazla olması mübarek kişileri efsanevi bir şahsiyet haline dönüştürür (Arık, 2017: 73-76).

Türbe, Türkçede ölen kimsenin üzerine yapılan yapıyı ifade etmek için kullanılan bir kelimedir. Arapçada ise türbe kelimesinin karşılığında evliyaya ait mezarlar anlamında “kubbe” kavramı kullanılır. Türklerin dini kültür tarihi incelendiğinde türbe tarihinin çok eski dönemlerden beri süregeldiği söylenebilir. Orhun kitabesine göre türbeler “bark” adıyla ifade edilir.

Anadolu coğrafyasında çeşitli bölgelerde pek çok türbe mevcuttur. Türbeler özellikle yerli halk arasında önemli olarak görülen yerlerdir. Türbede bulunan mübarek kişiye saygı

duyulması halk inanışlarının ortaya çıkmasında etkilidir. Türbe ziyaretine gelen ziyaretçi, ziyareti esnasında bazı ritüeller uygular. Örneğin namaz kılmak, mum yakmak, türbenin etrafında üç ya da yedi kere dönmek, mevlit okutmak, dua etmek, çaput ya da yazma bağlamak, şeker dağıtmak bunlardandır (Karaoğlu, 2017: 378-379).

Antalya yöresinde de türbeler önemli ziyaret yerlerindendir. Bölgenin doğusundan batısına bütün ilçelerinde çok sayıda türbe vardır. Halk arasında kişiler birbirlerine dert ya da sıkıntılarını dile getirdiklerinde gidilmesi gereken yer olarak ilk zikredilen yer türbelerdir. Bir kişinin türbe ziyaretinden sonra sıkıntısının geçmesi, halk arasında türbe ziyaretini daha değerli kılarken başkasının da türbe ziyaretine teşvik edilmesine sebep olur. Çünkü bahsedilen durum diğer kişinin sıkıntısının da geçeceği inancını doğurur. Antalya bölgesinde türbe ziyaretine genellikle kadınların gittiği gözlemlenir. Özellikle Cuma günleri türbeye gitmek daha çok tercih edilir (K.K.20). Antalya merkez ilçelerinde bulunan bazı türbelere halk tarafından revaç gösterilir. Bahsedilen türbeler şunlardır: Ahi Yusuf Türbesi, Zincir Kıran Mehmed Bey Türbesi, Nigâr Hatun Türbesi, Şeyh Şücaeddin Türbesi ve Şeyh Sinan Türbesi.

4.1. Ahi Yusuf Türbesi

Ahi Yusuf'un türbesi Antalya merkez Muratpaşa ilçesi, Selçuklu mahallesi, Mermerli sokakta yer alır. Türbenin, iki katlı blok taşlardan oluşan profil kemeri mevcuttur. 1249 yılında inşa edilmiş türbenin küçük bir odası ve bir sema yeri vardır. Türbenin bakımı cami görevlileri tarafından yapılmaktadır. Ahi Yusuf türbesini yılda yaklaşık 3.000 kişi ziyaret etmektedir (Kalafat, 2003: 180).

Türbe ziyaretine gelen kadınlar genellikle Perşembe akşam ya da Cuma gününü tercih eder. Kadınlar; Ahi Yusuf türbesine hastalığa şifa, borçlulara edâ, dertlere devâ, evlenemeyenlerin kısmetinin açılması, çocuk sahibi olamayanların istek ve dileklerinin gerçekleşmesi için dua etmek amacıyla giderler. Özellikle Hıdırellez sabahı yazdıkları dileklerini denize atmaya gelen kişiler Ahi Yusuf türbesini de ziyaret edip dileklerinin gerçekleşmesi için dua ederler (K.K.3, K.K.16)

4.2. Zincir Kıran Mehmed Bey Türbesi

Zincir Kıran Mehmed Bey türbesi Mübarizeddin Mehmed Bey (Teke Bey) tarafından oğlu Ali için inşa edilmiştir. Mevlevihane'nin doğusunda yer alan kitabenin yapısından 1377 yılında inşa edildiği ortaya çıkmaktadır. Türbenin mimarisi ele alındığında "sekizgen gövdeli içte kubbe dıştan sekizgen külahla örtülüdür. Profilli silmeler ile rozetler içinde bitkisel bezekli süslemelere sahiptir. Portal kütesinin üzerinde saçak kornişine yakın seviyede yekpare taştan

oyulmuş halka şekilli bezeme elemanı bulunur”¹⁵. Mübarizeddin Mehmed Bey’e, 1373 yılında liman zincirlerini kırarak göstermiş olduğu başarısına binaen “Zincir kıran” lakabı verilmiştir. Türbe içerisinde Mübarizeddin Mehmet Bey, Oğlu Ali ve Mevlevi Şeyhi Mustafa Dede Efendi (Antalya Mevlevihanesi Şeyhi) gibi mübarek olduğuna inanılan isimlerin sandukaları bulunmaktadır ¹⁶.

Zincir Kıran Mehmed Bey Türbesi Mevlevihane doğusunda, Yivli Minare Camii’nin kuzeyinde yer alan bir konuma sahip olduğu için çok fazla ziyaretçisi vardır. Camiye ya da Mevlevihane’ye gidenler mutlaka türbenin önünde dua etmeyi ihmal etmez. Zikredilen türbede de her türlü dert, sıkıntı, dilek ve istek için dua edilir (K.K.9).

4.3. Nigâr Hatun Türbesi

Nigâr Hatun, II. Bayezid’in oğlu Şehzade Korkud’un annesidir. 1450-1503 yılları arasında yaşadığı rivayet edilir. Mimari yapısı incelendiğinde türbenin 15. Yüzyıl Osmanlı Dönemi’nde yapıldığı düşünülür. Türbe, “altıgen plan üzerinde prizma gövdeli olup, içten dilimli sivri kubbe, dıştan da kiremitlerle kaplı piramidal bir külah ile örtülüdür. Yapı, aralarında yer yer devşirme mermer parçalarının da kullanıldığı düzgün kesme ve moloz taş ile tuğla kullanılarak inşa edilmiştir”¹⁷. Yapının içerisinde bir sanduka mevcuttur. Sandukanın başucu ve ayakucunda bulunan taşlarda üç satırlık kitabe yer alır ¹⁸.

Nigâr Hatun Türbesi, Yivli Minare Hamamı ve Yivli Minare Camii arasında olup Zincir Kıran Mehmed Bey Türbesine de yakın bir konumdadır. Bu sebeple ziyaretçiler genellikle iki türbeyi beraber ziyaret eder. Ziyaretçiler dualar edip dilekte bulunurlar. Eğer dilekleri kabul olursa camiden çıkanlara ya da türbeyeye gelenlere şeker gibi yiyecekler dağıtırlar (K.K.13, K.K.20).

4.4. Şeyh Şücaeddin Türbesi

Şeyh Şücaeddin Türbesi Kızıltoprak Mahallesi olarak bilinen mevkidedir. Şeyh Şücaeddin halk arasında “Şeyh Cüce” olarak isimlendirilir (K.K.27). Türbe, kitabesine göre hicrî 636 tarihinde inşa edilmiştir. Türbenin bulunduğu yerin tekke olduğu bilinmekte ise de diğer yapıların sadece temel kalıntıları kalmıştır. Kitabede imaret ve türbe olarak ifade edilmiştir. Türbe kare planlı küçük bir yapıya sahiptir. Türbenin üst kısmı mescit olarak kullanılırken türbe cenazelik kısmındadır. Eserin tamamı kesme taştan inşa edilmiştir. Türbe

¹⁵ <http://www.antalya.gov.tr/zincirkiran-mehmet-bey-turbesi>.

¹⁶ <http://www.antalya.gov.tr/zincirkiran-mehmet-bey-turbesi>

¹⁷ <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-212993/nigar-hatun-turbesi.html>

¹⁸ <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-212993/nigar-hatun-turbesi.html>

girişinin iki yanında niş içerisinde iki kitabe bulunur. Girişin sağındaki kitabede âyet, solunda ise Selçuklu sülüs hattı ile Arapça olarak yapının inşa kitabesi yazılıdır (Armağan, 2004: 24).

Kadınlar genellikle zikredilen türbeye Cuma günü gider, türbenin önünde oturup Kur'an-ı Kerim okur ve bol bol tesbih çekerek ibâdet eder. Özellikle Cuma vaktinde türbe kalabalık olur. Dua edip istek ve dilekte bulunurlar. Kadınlar her ne dua etmiş ve dilekte bulunmuşlarsa gerçekleşmesi niyetine sandukanın üzerine yazmasını örterler. Duaları ya da istekleri kabul olan ziyaretçiler, Cuma günü türbenin başında mevlit okuyan birisine mevlit okutur. Aynı zamanda küp şeker ve lokum da dağıtırlar. Özellikle ev sahibi olmak isteyenler kilit ve anahtarla türbeye gelir. Kadınlar ev sahibi olmak için türbenin parmaklık demirlerine kilidi kitleyip anahtarla açar ve bu uygulamayı birkaç kere tekrar eder. Böylece ev sahibi olunacağına inanılır. Ziyaretçiler, türbenin başında Yasin-i Şerif okur ve Yasin sûresinin hürmetine Şeyh Şücaeddin'den medet isteyerek dileklerini gerçekleştirmesini ister. Kısmet açmak, kısırlığa çözüm için de bu türbe ziyaret edilir. (K.K.6, K.K.15, K.K.10).

4.5 Şeyh Sinan Türbesi

Şeyh Sinan Türbesi, Sinan Mahallesi'nde bulunan Şeyh Sinan Camii'nin yanında yer alır. Türbe, kare planlı olup kesme taşlardan inşa edilmiştir. Türbeye güney cephesinde bulunan tek kanatlı ahşap yapıdaki kapıdan girilir. Duvar örgüsünde ince derzler bulunur. Üstü kiremit kaplı çatıdan oluşur. Kapı ve pencerenin söveleri, kemerler kesme taştan yapılmıştır. Güney cephesinde kitabe mevcuttur. Kitabeye göre caminin de Şeyh Sinan tarafından 1590'da yapıldığı düşünülür (Kunduracı, 2016:289). Yapının hemen önünde başka mezarlar da vardır. İnanişâ göre bu türbede yatanlar yedi kardeştir ve hepsi beraber bir gecede Hakk'a kavuşmuştur (K.K.11, K.K.42).

Bahsedilen türbede de genellikle Cuma günleri ziyaretçiler diğer günlere göre daha çok olur. Şeyh Şücaeddin Türbesi ile Şeyh Sinan Türbesi birbirine yakın mevkidedir. Bu yüzden kadınlar aynı gün ikisini ziyaret etmeyi tercih eder. Zikredilen iki mübarek zatın kardeş olduğu da halk arasındaki inanışlardandır (K.K.6, K.K.24). Şeyh Sinan Türbesine gelen ziyaretçiler, gerçekleşmesini istedikleri dualarını ve isteklerini dile getirdikten sonra adakta bulunur. Adak, genellikle oruç tutma, birilerini sevindirme, hayır yapma şeklindedir (K.K.39, K.K.21, K.K.18, K.K.3).

SONUÇ

Antalya, Akdeniz bölgesinin güney batısında yer alan bir Anadolu şehridir. Turizmin gelişmiş olması şehrin çok göç almasına sebep olmuştur. Aynı zamanda insanlar turizm sayesinde iş olanağı elde etmiştir. Sanayi alanında da ileri seviyede olduğu söylenebilir. Yani pek çok yönden kalkınmış ve bu yüzden insanların yaşamak istediği bir şehir haline dönüşmüştür.

Geçmişten günümüze süregelen halk inanışlarının çıkış noktası net olarak bilinemeyecek kadar uzak tarihlere kadar dayanmaktadır. Hayatın her an içerisinde olan ve her aşamada kişilerin korkularını, kaygılarını yok etmek için uygulanan halk inanışları hayatın geçiş evrelerinde karşımıza çıkmaktadır. Türklerin İslamiyet'i seçmesinden sonra Eski Türk inanışları günlük hayatlarının bir parçası olmuştur. Böylece inanışlar nesilden nesile aktararak varlığını devam ettirmiştir.

Her milletin kendine has kültürü vardır. Türk Milleti de oldukça zengin bir kültüre sahiptir. Yüzyılların birikimiyle oluşan bu kültür, nesilden nesile, bazen yazılı kaynaklarla, çoğu zaman da duygu ve yaşantılarla aktarılır. Milletlerin esas aldığı en önemli şeylerden birisi maddi ve manevi değerlerini korumaktır. Bir diğeri ise söz konusu değerlerin devamlılığını sağlamaktır. Milletler ancak bu şekilde varlıklarını devam ettirebilir. İnanışlar, davranışlar ve kurallar bu anlamda toplumların kendi değerler manzumesini oluşturabilmelerine yardımcı olmaktadır.

Ülkemizin birçok yerinde olduğu gibi Antalya ve çevresinde de insanlar, bir takım manevi halk inanışlarını mutlu ve üzüntülü günlerinde, kısacası hayatın her anında, hayatlarının bir parçası olarak yaşamakta ve yaşatmaktadırlar. Bu çalışmada Antalya ve çevresindeki halk inanışları fenomenolojik açıdan değerlendirilmiştir. Bölge halkının hayatının her alanına dağılmış olan halk inanışları, dini kültür içerisinde varlığını sürdürmeye, zaman zaman da motif değiştirerek yaşatılmaya devam etmektedir.

Halk inanışları, her milletin günlük hayatında var olan kültürel birikimlerin pratik hayattaki yansımalarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Örf, âdet, gelenek ve görenekler halk İnanışlarının temelinde yer alan en önemli etmenlerdir. Halk genellikle saf dini anlayışının yanında, bu tür halk arasına yerleşmiş inanışları da kendi dininin bir tamamlayıcısı olarak görmektedir. Antalya ve çevresinde görülen manevi Halk İnanışlarının birçoğunda da, dini tarihin çok eski dönemlerinden kalma birtakım inançların şekil değişiklikleriyle kendini gösterdikleri görülmektedir. Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya gelirken âdetlerini, gelenek ve göreneklerini, kültürünü ve inançlarını da beraberlerinde getirmişlerdir. Tabi ki bu uzun süreç

içerisinde birçok kültür ve toplumla temas etmişlerdir. Zikredilen temas neticesinde karşılaştıkları toplumların inanç ve kültürlerini, kendi inanç ve kültürleriyle harmanlayarak kabul ettikleri İslâm Dini'ne uyarlayarak günümüze kadar getirmişlerdir. Bu sebeple, Halk İnanışlarının oluşmasını ve mevcudiyetini sürdürmesini sağlayan en önemli unsur eski Türk inançlarıdır.

Antalya yöresinde eski inanışların hala yaşadığını gösteren örneklerin bir kısmı da şüphesiz İslami karakterlidir. Çalışmada ele alınan inanışlar bize İslami karakterden bağımsız olmadığını göstermektedir. Ayrıca çalışmada gördük ki, Türk milleti olarak Batı Akdeniz bölgesinde İslamiyet'ten evvelki kültür varlıklarımızla birlikte yaşamaktayız.

Çalışmaya başka bir perspektiften bakıldığında böyle bir çalışmanın içerisinde; Türk inanç yapısının genişliğine ve derinliğine bütün boyutlarını ele almak, inanç kavramı kapsamına giren her türlü değer yargılarını yaşayan pratiklerle karşılaştırmak oldukça zordur. Antalya yöresinde bu sahada ele alınacak kültürel değerlerimiz de elbette bunlarla sınırlı değildir. Bu sebeple çalışmada kaynak kişiler çerçevesinde elde ettiğimiz veriler bağlamında bahsedilen hususlar ele alınmaya çalışılmıştır.

Tarih boyunca ekonomik ve sosyal alanlardaki sıkıntılar, halkın inanç ve yaşantısına yön veren etkenlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla, halk inanışlarının ortaya çıkıp varlığını devam ettirmesinde, insanların maddi ve manevi birtakım ihtiyaçlarının belirleyici olduğu söylenebilir. Çaresizlik, umut, darda kalındığında çabuk ve pratik yoldan çözüme ulaşma, sonucu garanti altına alma isteği gibi insanın temel ruhi yönelişlerine, dinî öğretileri hakkında bilgisizlik de eklenince halk inanışlarının mevcudiyetini sürdürmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Günümüzde yaşatılan halk inanışlarının bir kısmı, fert ve toplum hayatı için herhangi bir olumsuzluk oluşturmamaktadır. Bazı halk inanışları tamamen folklorik birer unsur olarak yaşatılmaktadır. Fakat bir kısmı ise İslâm'ın temel akideleri ile ters düşmektedir. Tabi ki bir dinin batıl inançlardan arındırılması, sahih dinin toplumda yaşanması ve yaygınlaşması adına önemlidir. Çünkü bir yanlış düzeltmek veya söküp atmak, bir doğruyu anlatmak ve benimsetmekten daha zor olabilir. Ancak, eski inanç ve uygulamaların tamamının batıl olduğu sonucuna varmak da doğru değildir.

Türklerde bazı güzel ve yararlı uygulamalar İslâmî kültür içerisinde yaşatılmaya devam etmiştir. Kaldı ki Hz. Muhammed (S.A.V), cahiliye döneminden getirilen uygulamaların tamamını kaldırmamıştır. İslâm'a uyan âdetleri olduğu gibi bırakmış, kendisine bu konuda sorulan sorulara da olumlu cevap vererek, cahiliye döneminin bazı uygulamalarına dokunmamıştır. İslâm'ın öğretilerinin, gerekli donanıma sahip kişiler tarafından anlatılması ve insanların bu konuda bilgilendirilmesi ile halk inanışlarında bulunan aşırılıklar ve yanlışlar

düzeltiler. Teknolojik gelişmelerin yanında, günümüzde, dinî konuların tabu olmaktan çıkarılması da insanların doğru bilgilere ulaşmasını kolaylaştırabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı halk inanışlarının doğruluğunu ya da yanlışlığını sorgulamak değildir. Çalışmamızda da görülmüştür ki Antalya’da uygulanan halk inanışlarının insanların hayatında büyük bir yeri bulunmaktadır. Bu sebeple söz konusu inanışları bizim doğru ya da yanlış diyerek sorgulamamız, onların toplum hayatındaki yerini değiştirmeyecektir. Geçmişten günümüze kadar silinip gitmeyen inanışları toplumun realitesi olarak kabul etmek en doğrusu olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1962). “Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Âdet ve İnanmalar”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XX(1-2): 1-40.
- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. (1. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arık, D. (2005), “Kırgızlar’da Kurban Fenomeni”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (XLVI): 157-174.
- Arık, D. ve Eroğlu A. H. (ed.). (2017). *Halk İnanışları*, Grafiker Yayınları. Ankara.
- Karaoğlu, H. (2017). “Ruhla İlgili İnanışlar” D. Arık ve A. H. Eroğlu (Ed.), *Halk İnanışları*. Grafiker Yayınları, Ankara, 364-380.
- Armağan, A. L. (2004), “XVI. Yüzyılda Antalya’da Dini ve Sosyal Yapılar ve Şehrin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XX(36): 7-34.
- Atalay, H. (1999). *İngilizce-Türkçe Sözlük (J-Z)*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit’leri*, Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Ataşağın, G. (2006), “Ziyaret Fenomeni”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(2): 33-60.
- Aydın, E. Ö. (2010). “Tarih 3 (Cumhuriyet Dönemi)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 200-204.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. (1. bs.). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Baykara, T. (2010). “Tarih 2 (Türk Dönemi)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 105-112.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Forkloru*, Bilgesu Yayıncılık. Ankara.
- Çelik, A. (2016). *Bir Yörük Çocuğunun Gözüyle Yörüklerin Dünyası*. Gelişim Sanat. Antalya.
- Çimrin H. (1984). *Antalya Folkloru (1)*, Akdeniz Kitabevi. Antalya.
- Çimrin H. (1991). *Antalya Folkloru (2)*, Akdeniz Kitabevi. Antalya.
- Çimrin, H. (2005). *Antalya Kent Kronolojisi (İÖ 158-2005)*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayını. Antalya.
- Çimrin, H. (2010). “Halk Kültürü”. A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 359-380.

- Çobanoğlu, A. (2010). “Coğrafi Durum” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 65-74.
- Eren, M. (2013). “Halk İnancı Çalışmalarına Teorik ve Metodolojik Yaklaşımlar”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3): 21-32.
- Erten, S.F. (2010). “Tarih 2 (Türk Dönemi)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 164-186.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998). *Anadolu İnançları*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları. İstanbul.
- Görgeç, C. (2019). “Manavgat Yöresinde Halk Hekimliği Uygulamaları”. *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (46): 195-219.
- Gürkan, S. L. (2007). “Ölüm”. TDV İslam Ansiklopedisi. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 34, 32-34.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*. (3. bs.). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kadioğlu, H. H., Aydın, İ. H., Bekiryazıcı, E. (2006). “Dinî ve Tıbbî Açından Sünnet”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (25): 1-16.
- Kalafat, Y. (1999). “Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi”. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, (44): 88-90.
- Kalafat, Y. (1999). “Türkiye’de Halk İnançları ve Alevilik”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 6(9): 15-20.
- Kalafat, Y. (2003), “Ahi Türbeleri Etrafında Oluşan Halk İnançları”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (XIV): 177-186.
- Kalafat, Y. (2009). *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Berikan Yayınevi. Ankara.
- Kandemir, M. Y. (2013). “Ziyaret”. TDV İslam Ansiklopedisi. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 44, 496-498.
- Kaya, K. (1937). “Doğum ve Çocuk Büyütme Hakkında”. *Antalya Halkevi Dergisi*, 1(2): 3-26.
- Kerse, G. (1984). *Antalya*. Akdeniz Kitabevi. Antalya.
- Kılıç, H. Ç. (2003). *Türk Kültüründe İnanç ve İnanışlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kıyak, A. (2012). “Halk Dindarlığı Bağlamında Kutsal Mekân Anlayışı”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2): 159-181.
- Kunduracı, O. (2016). “Şeyh Sinan Camii-Şeyh Sinan Türbesi”. Ahilik Ansiklopedisi. T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara, 2, 89.
- Manavoğlu, E. ; Kutlu, N. Ö. (2010). “Tarih 3 (Cumhuriyet Dönemi)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 189-199.

- Moğol, H. (2010). “Tarih 2 (Türk Dönemi)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 123-116.
- Moğol, H. (1997). *Antalya Tarihi*. Mehter Yayınları, Antalya.
- Örnek, S. V. (2016). *Türk Halk Bilimi*, Bilgesu Yayıncılık. Ankara.
- Örnek, S. V. (2017). *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Bilgesu Yayıncılık. Ankara.
- Polat, K. (2019). *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri*, Berikan Yayınevi. Ankara.
- Sarı, C. (2010). “Coğrafi Durum” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 47-74.
- Serinsu, A. N. (Ed.). (2009). *Dinî Terimler Sözlüğü*. (1. bs.). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tanyu, H. (1973), “Dînî Folklor veya Dînî-manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (XXI): 123-142.
- Tatlıhoğlu, D. (2000). “Türkmen İrımları (Halk İnançları)”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (4): 151-166.
- Tekoğlu, R. (2010). “Tarih 1 (Eski Dönem)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 78-86.
- Tızlak, F. (2010). “Tarih 2 (Türk Dönemi)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 153-163.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük*. (9. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. (1. bs.). Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul.
- Varlıkıvanç, B. (2010). “Tarih 1 (Eski Dönem)” A. K. Atılgan (Ed.), *Dünden Bugüne ANTALYA*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 96-102.
- Yıldız, A. (2010). *Abideleri ve Kitabeleri ile Manavgat Tarihi*. Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası Yayını. Antalya.
- Yılmaz, L. (2002). *Antalya (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara

İnternet Kaynakları

- <http://www.antalya.gov.tr/zincirkiran-mehmet-bey-turbesi> (erişim tarihi: 5.10.2000).
- <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-212993/nigar-hatun-turbesi.html> (erişim tarihi: 5.10.2000).
- <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67453/kadin-giysileri.html> (erişim tarihi: 20.02.2019).
- <https://baka.gov.tr> (erişim tarihi: 04.08.2019).
- <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BC> (erişim tarihi: 18.07.2019).
- <https://namaz.diyamet.gov.tr/namaz/html/kutuphane/HTML/NamazIlmihali/assets/basic-html/page-143.html> (erişim tarihi: 12.08.2000).

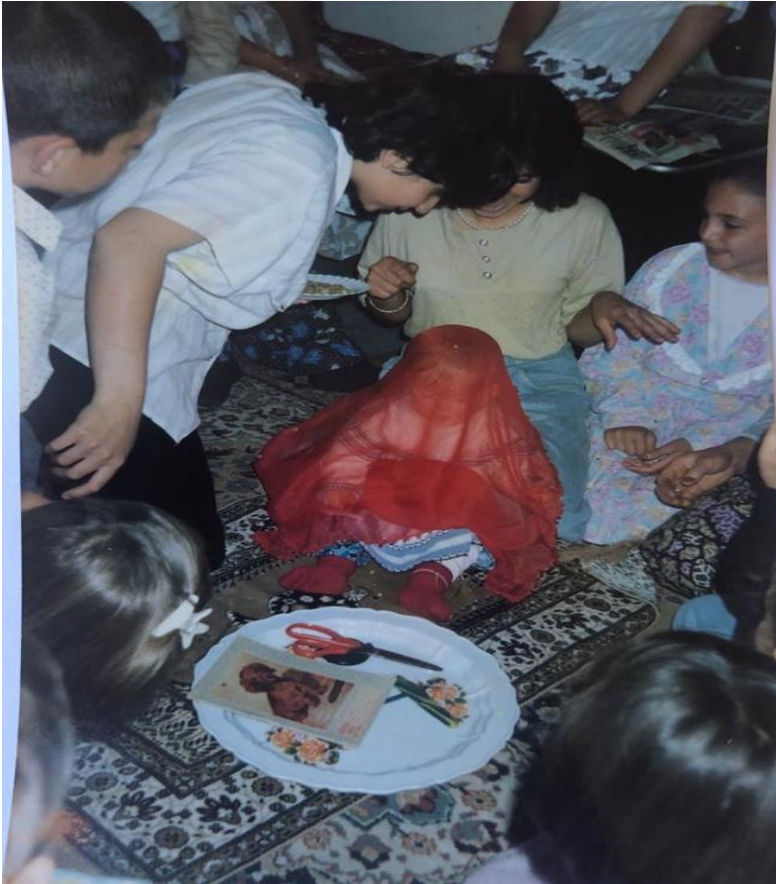
EK-1 KAYNAK KİŞİLER

Kişi Kodu	Adı-Soyadı	Mesleği	Yaş	Cins	Öğrenim Durumu	İkamet Yeri
K.K.1	Ahmet Daldal	Emekli	57	E	Lisans	Kepez
K.K.2	Aydemir Akay	Serbest Mes.	52	E	Ortaokul	Muratpaşa
K.K.3	Aynur Yılmaz	Ev Hanımı	74	K	Okur Yazar Değil	Aksu
K.K.4	Aysel Uygun	Emekli	55	K	Lisans	Muratpaşa
K.K.5	Ayşe Daldal	Emekli	53	K	İlkokul	Kepez
K.K.6	Ayşe Kan	Ev Hanımı	90	K	Okur Yazar Değil	Konyaaltı
K.K.7	Ayşe Topçu	Ev Hanımı	78	K	Okur Yazar Değil	Çakırlar
K.K.8	Ayşene Böcek	Ev Hanımı	85	K	Okur Yazar Değil	Konyaaltı
K.K.9	Celil İbik	Emekli	69	E	İlkokul	Konyaaltı
K.K.10	Cemil Abay	Esnaf	58	E	Lisans	Konyaaltı
K.K.11	Cengiz Üstündağ	Esnaf	57	E	Lise	Muratpaşa
K.K.12	Emine İbik	Ev Hanımı	60	K	İlkokul	Döşemealtı
K.K.13	Emine Pişirici	Ev Hanımı	60	K	Lise	Muratpaşa
K.K.14	Fadime Demir	Ev Hanımı	79	K	Okur Yazar Değil	Döşemealtı
K.K.15	Fatmana Akman	Ev Hanımı	81	K	İlkokul	Aksu
K.K.16	Gülten Ayhan	Emekli	67	K	Ortaokul	Aksu
K.K.17	Hanife Temizkan Ardiç	Serbest Mes.	59	K	Ortaokul	Muratpaşa
K.K.18	Hanife Tepeli	Ev Hanımı	74	K	İlkokul	Aksu
K.K.19	Hasan Almış	Emekli	65	E	Lisans	Döşemealtı
K.K.20	Hatice Böcek	Ev Hanımı	58	K	İlkokul	Konyaaltı
K.K.21	Havva Gök	Ev Hanımı	62	K	Lise	Muratpaşa
K.K.22	Hesna Temizkan	Ev Hanımı	76	K	İlkokul	Muratpaşa

K.K.23	Hüsniye Toprak	Ev Hanımı	73	K	İlkokul	Muratpaşa
K.K.24	Iraz Çelik	Ev Hanımı	79	K	Okur Yazar Değil	Döşemealtı
K.K.25	İbrahim Toprak	Turizmci	53	E	Ortaokul	Muratpaşa
K.K.26	İdris Görmez	Emekli	70	E	Lisans	Döşemealtı
K.K.27	Kamile Abay	Esnaf	46	K	Lisans	Konyaaltı
K.K.28	Makbule Böcek	Ev Hanımı	83	K	Okur Yazar Değil	Konyaaltı
K.K.29	Mehmet Böcek	Çiftçi	85	E	İlkokul	Konyaaltı
K.K.30	Melahat Yılmaz	Ev Hanımı	84	K	İlkokul	Aksu
K.K.31	Meryem Böcek	Ev Hanımı	65	K	İlkokul	Konyaaltı
K.K.32	Meryem Yavuz	Ev Hanımı	50	K	Lise	Muratpaşa
K.K.33	Musa Yılmaz	Doktor	65	E	Lisans	Aksu
K.K.34	Mustafa Akman	Emekli	84	E	İlkokul	Aksu
K.K.35	Mustafa Göster	Emekli	78	E	Lisans	Konyaaltı
K.K.36	Nermin Kandemir	Emekli	68	K	Lisans	Aksu
K.K.37	Nurten Akay	Ev Hanımı	79	K	İlkokul	Muratpaşa
K.K.38	Selma Bulut	Ev Hanımı	62	K	Lise	Aksu
K.K.39	Serpil Göster	Ev Hanımı	70	K	Ortaokul	Konyaaltı
K.K.40	Sevgi Demir	Emekli	69	K	Lisans	Aksu
K.K.41	Sultan Yılmaz	Ev Hanımı	72	K	İlkokul	Aksu
K.K.42	Şerife Görmez	Ev Hanımı	65	K	İlkokul	Konyaaltı
K.K.43	Turgut Böcek	Çiftçi	61	E	İlkokul	Konyaaltı
K.K.44	Zeynep Çetin	Ev Hanımı	66	K	İlkokul	Aksu
K.K.45	Zübeyde Üstündağ	Ev Hanımı	50	K	İlkokul	Muratpaşa

EK-2 FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Kundaklanmış bebek

Fotoğraf 2. Dış dirgitinde çocuk tepsiye konulan eşyaları seçerken

Fotoğraf 3. Çocuğun üstünden dış dirgiti buğdayı dökülürken

Fotoğraf 4. Çocuk, sünnetçi tarafından evde sünnet edilirken

Fotoğraf 5. Sünnet olacak çocuğa kına yakılırken

Fotoğraf 6. Süslenmiş sünnet yatağı ve sünnet çocuğu

Fotoğraf 7. Sünnet elbisesi giymiş çocuk

Fotoğraf 8. Kurban Bayramı'nda kız evine götürülen koç

Fotoğraf 9. Kına gecesinde gelin ve misafirler

Fotoğraf 10. Süslenmiş gelin arabası

Fotoğraf 11. Gelin alması sonrası gelin arabaya bindirilirken

Fotoğraf 12. Gelin, arabadan inmeden önce kesilen kurban.

Fotoğraf 13. Gelin, gelin arabasından indirilirken

Fotoğraf 14. Gelin eve girmeden önce ip kırarken

Fotoğraf 15. Gelin eve girmeden önce kapıya bal sürerken

Fotoğraf 16. Oğlan evinde gelin, kaynana ve damadın teyzesi

Fotoğraf 17. Oğlan evinde gelin ve gelini görmeye gelen misafirler

Fotoğraf 18. Düğünde oynayan erkek misafirler

Fotoğraf 19. Düğünde oynayan kadın misafirler

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Büşra DEMİREL
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Açık Öğretim Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Arapça

